הלוח הירוק
מודעות דרושים
עמ' 21, 22

שטיינר
מכשירי שמיעה
נוסד ב - 1949
רח' עבאס 10 חיפה

יום ו', 17.2.1995, י"ז באדר א' תשנ"ה ■ שנה 52, גליון 15707 ■ 3.60 ש"ח

הקלות בסגר מיום ראשון; רבין הציע לערפאת אוטונומיה מוניציפלית בג'נין

ראש־הממשלה שוכנע כי הרשות הפלסטינית עושה מאמצים של ממש בנושא הביטחון □ סוכם להתיר כניסתם של 15 אלף עובדים □ הצדדים יפעלו להקמת 5 פארקים תעשייתיים בגדה וברצועה בסיוע בינלאומי באמצעי לפתרון בעיות התעסוקה □ הוחלט לנהל מו"מ אינטנסיבי בכל נושאי המחלוקת נקשר לבחירות והפריסה מחדש כאשר מודל האוטונומיה המוניציפלית עשוי לשמש שלב בדרך להסדר־הביניים □ השניים ישובו וייפגשו שוב בעוד כחודש

□ פארי'לי שחר, אהרן קליין, רמי שני, יהודה צור

הסגר על השטחים יוסר בהדרגה. החל מיום ראשון תותר כניסתם לעבודה בישראל של 15 אלף פועלים פלסטינים מענפי הבנייה והחקלאות. 10 אלפים אישורים יונפקו לפועלים תושבי רצועת עזה וחמשת אלפים אישורים לפועלים מהגדה. כך הודיע ראש הממשלה ושר הביטחון יצחק רבין לאחר פגישתו המשותפת אתמול עם היו"ר יאסר ערפאת במחסום ארז.

על פי החלטת ראש־הממשלה יונפקו האישורים רק לפועלים פלסטינים, נשואים ובני 30 ומעלה אשר היו ברשותם אישורי עבודה קודם הטלת הסגר. ההיתרים החדשים שיונפקו מבטלים את כל ההיתרים הקודמים שהיו בשימוש.

עוד סוכם להקים חמישה פארקים תעשייתיים בגדה וברצועה כדי ליצור מקומות עבודה לתושבי השטחים. הפארקים האלה יוכרו על ידי האמריקנים כחלק מההסכם לאזורי תעשייה לסחר חפשי והשותף הישראלי יהיה פרטי. כן הציע רבין לערפאת תוכנית לאוטונומיה מוניציפלית בג'נין, כאשר השליטה על הביטחון תישאר בידי צה"ל, כצעד ראשון לקראת הסדר־ביניים בגדה. בדיווח במפלגת העבודה אמר רבין כי "לא ראיתי שהיתה

המשך בעמוד 6

"אנחנו נגווס" מרכז העבודה אישר אתמול את בחירתו של אברהם בורג לתפקיד יו"ר הסוכנות היהודית. כל הדוברים ובראשם בורג חלקו מחמאות ליחיאל לקס על הניצחון הפוליטי. בנאומו לאחר הבחירה כלל בורג עקיצה לרבין כאשר אמר: "אותנו נחלים, אותנו נווס, אותנו וצליח". רבין החזיר לבורג עקיצה מושחזת: "כאשר אתה אומר אותנו אתה מתכוון כמו לואי ה־16, שהיה אומר אותנו לואי ה־16". בתמונה: אברהם בורג לאחר הבחירה עם רענן כהן ויוסי ביילין. ידיעה בעמוד 3.
כיתוב: יהודה צור / צילום: אלון רון ישראל סאן

"היחסים עם ישראל עלולים להסתבך" - אומר מובארק

הגיב על דברי רבין על "הרוח הרעה הנושבת ממשרד החוץ המצרי" בעניין הנשק הגרעיני

קהיר (עתי"ם־איי.אף.פי.) – נשיא מצרים חוסני מובארק גינה אתמול את המערכה האנטי־מצרית, לדבריו, שהתעוררה בישראל ואשר עלולה לסכן את מערכת היחסים בין שתי המדינות, שחתמו ב־1979 על הסכם שלום.

"אני תוהה אם הצהרותיו של יצחק רבין בימים האחרונים הן במסגרת מערכה שהישראלים מנסים לארגן נגד מצרים" אמר מובארק לעיתונאים. "אם ישראל תמשיך בדרך זו, העניינים עלולים להסתבך", הוסיף הנשיא.

כזכור אמר רבין בוועדת חוץ־וביטחון של הכנסת השבוע כי "רוח רעה נושבת במשרד החוץ המצרי ואנו נמצאים בעימות חמור מול שר החוץ המצרי".

נשיא מצרים שב וקרא אתמול לישראל, להעמיד את מיתקניה הגרעיניים תחת ביקורת בינלאומית. "אני אומר לכם גלויות, שהיינו רוצים כי ישראל תחתום על האמנה לאי־הפצת נשק גרעיני, כי ישראל שכנה על גבולותינו. כל דליפה, או כל תקלה אחרת שעלולה לקרות, מאיימת על הבטחון הלאומי שלנו", אמר מובארק לכתבים.

"אינני מדבר על העולם הערבי, אני מדבר על מצרים. אני מרגיש חוסר בטחון מהמחשבה כי בישראל ישנו כל הנשק הגרעיני הזה ללא ביקורת של הקהילה הבינלאומית", הוסיף.

"הוושינגטון פוסט" כתב אתמול שארה"ב הזהירה את מצרים כי אם לא תחתום עלהאמנה לאי־הפצת הנשק הגרעיני יירע הדבר את יחסי שתי המדינות. כזכור, מצרים מסרבת לחדש את חתימתה כל זמן שישראל מסרבת לחתום.

חשש לגורל החייל הנעדר; ידוע שלא נחטף ע"י מחבלים

החיפושים אחר דניאל רוקמן בן 20 מירושלים מתמקדים באזור עין גדי □ היה חבר "שלום עכשיו" וחבר גרעין נח"ל שיועד לקיבוץ סער

□ נחמן גלבוע, רמי שני

גובר החשש לגורל חייל הנח"ל הנעדר דניאל רוקמן בן 20 מירושלים. עם זאת ידוע בוודאות, כי לא נחטף ע"י מחבלים. משטרת ירושלים הרחיבה אתמול את החיפושים המתמקדים עתה באזור עין גדי והחלה בהפעלת המסוק המשטרתי וכלבי גישוש.

רוקמן עזב את ביתו בשכונת רמות, בירושלים ביום שלישי בבוקר, בשהוא בדרכו לבסיס בחברון. הוא נשא עמו את נשקו רובה מסוג אמ־16. ביום רביעי בערב פנתה אמו למשטרה והתלוננה על

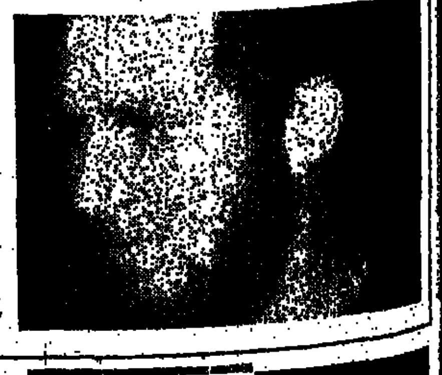

דניאל רוקמן

המשך בעמוד 6

ההסתדרות תכריז סכסוך עבודה במשק במאבק על תוספת היוקר

המעסיקים התובעים "שקט תעשייתי" סרבו לחתום על ההסכם לפיו תשולם התוספת בשיעור של 2.6% במשכורת פברואר □ מבחן ראשון להנהגה החדשה

□ אבשלום קווה

יו"ר האגף לאיגוד מקצועי, עמיר פרץ, הנחה אתמול את ראשי האיגודים המקצועיים ומזכירי מועצות הפועלים לתבוע מיידית את תשלום תוספת־יוקר מן המעסיקים בשיעור של 2.6 אחוזים. האמורה להשתלם במשכורת פברואר.

פרץ, המשמש ממלא מקום יו"ר ההסתדרות חיים רמון, העושה בארה"ב, יביא לישיבת ההנהגה ביום ראשון הקרוב הצעה להכריז על סכסוך עבודה כללי במשק כחלק מהמאבק על תוספת היוקר האמורה להינתן במשכורת פברואר.

שלשום בלילה נתגלעה מחלוקת חריפה בין ההסתדרות לבין לשכת התיאום של הארגונים הכלכליים והתאחדות התעשיינים על פרוש המונח "שקט תעשייתי" והתרגום המעשי של סמכויות ועדת המעקב המשותפת לשני הצדדים כפי שכלולים בהסכם המסגרת שנחתם לפני כחודש ימים. עקב כך סרבו המעסיקים לחתום על ההסכם.

ועדה מצומצמת של ההסתדרות ולשכת התיאום, ממשיך היום ובימים הקרובים בגישושים לגבש פתרון כדי למנוע הורעה ביחסים בין שני הצדדים.

בוועדה זו חברים מ"מ יו"ר האגף לאיגוד מקצועי אפרים ז'ילוני ועוזר הדין יוסי גטניו מטעם ההתאחדות. פרץ פנה אתמול הן לדורון טמיר, המשמש יו"ר ועדת העבודה של ההתאחדות והן לממונה על השכר באוצר יוסי קוצ'יק, בדרישה להורות על תשלום תוספת היוקר גם אם החתימה הפורמלית על ההסדר נדחתה לפי שעה.

בפנייתו אמר פרץ, כי ניתן לבצע את הדבר אף במקרים, ואת

המשך בעמוד 6

4
8 בפנים
עוזי משולם נדון לשמונה שנות מאסר בפועל על התנהגות בריונית.

9
מישהו לא אמר את כל האמת
פרשת רס"ן האמר מטילה כתם על הדיווח הצה"לי

12
שואה עלומה
ד"ר יאיר אורון שספרו על השואה הארמנית נפסל, תוהה מה עומד מאחורי ההחלטה

23
מכבי תל אביב מחוץ לאירופה
25 נקודות של גמביצ'י לא עזרו במוסקבה. צסק"א ניצחה 78:67

משקה בריא לשם שינוי
תנובה

סוריה לוחצת לכינוס ועידת פיסגה משולשת עם מצרים וערב־הסעודית

מובארק: היחסים עם ארה"ב עלולים להיפגע בשל סירוב מצרים לחתום על האמנה לאי־הפצת נשק גרעיני □ מדינות ערב: לא נתמוך בהארכת תוקפה של האמנה, אם ישראל לא תחתום

□ פנחס ענברי וסוכנויות הידיעות

סוריה לוחצת על מצרים וערב הסעודית, לכנס ועידת פיסגה משולשת, במתכונת אלכסנדריה, בדמשק. ארה"ב לוחצת על מצרים שלא תקבל את הצעת דמשק ובינתיים השהתה מצרים את תשובתה לסוריה. כך מסרו לכתבנו מקורות ברשות הפלסטינית.

לדבריהם מצרים גם אינה מצליחה לגייס רוב של מדינות ערב שיתמכו בעמדתה בעניין תפוצת הנשק הגרעיני.

נשיא מצרים, חוסני מובארק, אמר אתמול, כי היחסים של ארצו עם ארה"ב עלולים להיפגע מהימשכות הסכסוך, בקשר לסירובה של מצרים לחדש את חתימתה על האמנה לאי הפצת נשק גרעיני אלא אם כן ישראל תחתום עליה.

"היחסים עלולים להיפגע במידה קטנה מאוד, ואנו מסבירים לאמריקנים את הסיבות מדוע לא נחתום", אמר מובארק לכתבים. "אני חושב כי הם מבינים זאת היטב. שוחחתי על הנושא עם פקידים בכירים בממשל, והם מבינים היטב את מצבנו", הוסיף.

"אנו רוצים כי ישראל תחתום על האמנה, משום שישראל נמצאת על הגבול שלנו. כל מה שקורה שם מאיים על הביטחון הלאומי של מדינה זו", הטעים מובארק.

"אני מרגיש חוסר ביטחון מהמחשבה כי כל הנשק הגרעיני הזה נמצא בישראל ללא ביקורת של הקהיליה הבינלאומית", הוסיף.

מדינות ערב לא יחתמו על ההארכה של האמנה לאי־הפצת נשק גרעיני אם ישראל לא תצטרף אליה, אמר ביום אתמול סגן מזכ"ל הליגה הערבית, ערנאן עומרן.

"כל מדינות ערב אישרו עמדה זו בישיבת המומחים הערבים שהתקיימה ביום שלישי וביום רביעי במטה הליגה בקהיר", ציין עומרן בשיחה עם כתב סוכנות הידיעות הצרפתית.

הכינוס נועד לבחון את טיוטת האמנה שגיבשו המדינות הערביות, לחיסול הנשק להשמדה המונית במזרח התיכון.

"עמדה זו תוגש לשרי החוץ של הליגה, שיתכנסו ב־22 במארס", אמר עומרן.

לשאלה לגבי ידיעות לפיהן מספר מדינות בצפון אפריקה, בהן אלג'יריה, מתכוונות לחתום על הארכת האמנה ללא תנאים, ציין עומרן כי העמדות הרשמיות שמדינות ערב העבירו לליגה נוגדות את הנאמר בידיעות.

באשר למחלוקת שהתעוררה במהלך הכינוס סביב טיוטת האמנה, אמר עומרן כי לא מדובר בשאלת יסוד, אלא בשאלות טכניות, בעיקר הגדרתם של מספר סעיפים.

הוא הביא לדוגמה את "סעיף המזרח התיכון", שעל פי טיוטת האמנה, מתייחס לכל המדינות החברות בליגה הערבית, וכן לישראל ולאירן, בו ביקשו מספר מומחים לכלול גם את טורקיה ופקיסטן.

סיוע רפואי ארה"ב העבירה אתמול ציוד רפואי ששוויו 250,000 דולר לרשות הפלסטינית, במטרה לסייע לשיפור מערכת הבריאות הציבורית. המשלוח שהגיע לעזה כולל, בין היתר, 5 אמבולנסים צילום: "עדשה 10"

שר החוץ ייצא לפריס לכינוס "לקראת שלום"

□ פאר־לי שחר

שר החוץ, שמעון פרס, ייצא היום לפריס כדי להשתתף בכינוס בינלאומי גדול תחת הכותרת: "הים התיכון – העתיד לקראת שלום", שיתקיים בבניין אונסק"ו.

את האירוע יפתח ראש ממשלת צרפת, ארואר בלדור, ובהמשך ישאו דברים השר פרס, ראש אש"ף יאסר עראפת ושר החוץ של מצרים, עמרו מוסא.

נאומיהם של המלך חוסיין ונשיא מצרים מובראק יוקרנו בוידאו.

שר החוץ יקיים שם גם שורה של פגישות מדיניות, בין היתר, עם שר החוץ הצרפתי אלן ז'ופה.

עובדי משרד החוץ מוחים נגד מינויו של שמעון שמיר לשגריר

ועד העובדים במשרד החוץ מתנגד למינויים של שמעון שמיר לשגריר ישראל בירדן ושל אפרים הלוי לשגריר בקהיליה האירופית.

העובדים במשרד החוץ זעמו אתמול על פרסום מינויו של שמיר בלא לידע אותם.

עובדי משרד החוץ מוחים נגד המינוי ממנו מתפרש כאילו לא נמצא בקרב עובדי המשרד מי שיוכל למלא את התפקיד.

העובדים שיגרו מכתב מחאה כנרון לשר החוץ, שמעון פרס.

יצוין כי יהודה מילוא, הסמנכ"ל לעניני מערב אירופה במשרד, יועד להתמנות לשגריר ישראל בקהיליה האירופית.

פאר־לי שחר

היום ימסור האלוף לוין את גירסתו בפרשת רס"ן חאמד

□ אהרן קליין

אלוף פיקוד הצפון, עמירם לוין, ימסור היום את עדותו בפני רב אלוף במילואים משה לוי, המשמש כוועדת חקירה של יחיד לבדיקת נסיבות מותו של רס"ן כיואן חאמד והדיווחים שהועברו למשפחתו.

במהלך היומיים האחרונים מסרו את עדותם בפני רב אלוף במיל' לוי מספר עדים בהם קצינים בכירים מפיקוד הצפון.

גורמי צבא בכירים העריכו אתמול כי רא"ל לוי יסיים את עבודתו לקראת סוף השבוע הבא ויציג בפני הרמטכ"ל, רא"ל אמנון שחק, את ממצאיו ומסקנותיו בפרשה.

צו על־תנאי נגד הקיצוץ בתקציב פסטיבל ישראל

□ יצחק שור

לבקשת הנהלת פסטיבל ישראל הוציא אתמול שופט בית המשפט העליון, אליהו מצא, צו על תנאי, המורה לשרת האמנויות והמדע, שולמית אלוני, לנמק תוך 15 יום מדוע ביטלה הקצבה בסך 1.3 מיליון שקל לפסטיבל שייערך במאי־יוני השנה. כן הוציא השופט צו ביניים, המונע ממשרד האמנויות להעביר תקציב זה לגופים אחרים, עד שתתקבל החלטה סופית.

עורכי הדין, אביעד הכהן וישעיהו אברהם עתרו אתמול, בשם הנהלת הפסטיבל ותבעו לבטל את הקיצוץ בנימוק שיש בכך משום הפרת חוזה אשר יחייב תשלום פיצויים בסך ארבעה מיליון שקל. סכום זה גבוה פי שלושה מן הקיצוץ.

להלן המספרים שעלו בגורל:

במליון ש"ח – כרטיס 834515

במכונית – כרטיס 072497

בסך 5,000 ש"ח – כרטיסים 085409 690596 406670 217105 114859 218322 578161 668607.

בסך 1,000 ש"ח – כל הכרטיסים המסתיימים ב־5 הספרות: 31480 79537 86901 62943 30154 31408 00239 51163 75970 51979 62787 14841 05888 90537 83604 67858 49436 95773 39538.

בסך 100 ש"ח – כל הכרטיסים המסתיימים ב־3 הספרות: 602 095 459 651 647

בסך 24 ש"ח – כל הכרטיסים המסתיימים ב־08 94 34 80 29.

בסך 8 ש"ח – כל הכרטיסים המסתיימים בספרות 4 ו־9.

על המשמר

לציונות לסוציאליזם לאחוות עמים

עורך ראשי: צבי טימור | מנכ"ל: יוסף הולנברג

עורך משנה: ישראל זמיר | מרכזת המערכת: דורית גפן

המו"ל: עיתון וספר בע"מ

המערכת והמנהלה

תל אביב, 67771 רח' חומה ומגדל 2 טל. 03־6388555 פקס 03־5370037

מח' מודעות: טל' 03־6388508 פקס' 03־372301

מח' המנויים 177־022־0668 שרות שק דואר נעל 61999

סניף ירושלים: רח' בן יהודה 2, חורים 102, 121, טל' 02־255161 פקס 02־250145 ת"ד 1216 ירושלים 91008

סניף חיפה: רח' פבאר 17 טל' 04־673673, פקס' 04־676057, ת"ד 4007 חיפה 31040

AL HAMISHMAR THE GUARDIAN) Daily Tel-Aviv P.O.B. 61999 على همشمار

אין המערכת אחראית לתוכן המודעות ואינה מחזירה כתבי יד.

© כל הזכויות שמורות

מודפס ב"הדפוס החדש" בע"מ, טל. 03־6388510

על המשמר

למנוע זעזועים מיותרים

הנסיון של לשכת התיאום של הארגונים הכלכליים, ושל המעסיקים הפרטיים, להפוך את תוספת היוקר המגיעה לעובדים במשכורת חודש פברואר ל"בן ערובה", כדי להשיג הבטחות של ההסתדרות ושל העובדים לוויתורים על אמצעי מאבק לגיטימיים, אינו מבטיח "שקט תעשייתי", ועלול רק להביא לתסיסה מיותרת של העובדים במשק.

תשלום תוספת היוקר הוא נורמה מקובלת ורבת שנים, אשר לבד מהחישוב האריתמטי של שיעורה, אין ולא צריך להיות עליה כל ויכוח. מה עוד, שתוספת זאת משולמת בדיעבד ובאיחור, לאחר שהשכר של העובדים כבר נשחק. הפיכת תשלום תוספת היוקר לנושא לוויכוח, היא בפירוש נסיגה בלתי מתקבלת על הדעת ביחסי העבודה, ויש לרדת מהעניין הזה מהר.

ובכל זאת, קשה להשתחרר מן הרושם, כי ישנם גורמים, המעוניינים, כנראה, בפגיעה ובגימוד כוחה ומשקלה הציבורי של ההסתדרות. חלק מאותם גורמים מנסים גם לפגוע במס האירגון אותו אמורים המעסיקים לגבות ולהעביר להסתדרות. מס זה הוא המקור למימון פעילותה האירגונית של ההסתדרות למען העובדים.

גישה כזאת מצד המעסיקים עלולה להביא לאנדרלמוסיה במשק, ולגרום לשביתות ומחאות של ציבורי עובדים, אשר חשים קיפוח ופגיעה. מבחינת ההסתדרות זוהי עתה שעת מבחן, אשר בה יהיה על הנהגתה החדשה להוכיח – האם פניה החדשות הן פנים הנאבקות על השכר, או שההסתדרות החדשה אינה ממלאת את יעודה.

כוחם של העובדים היה מאז ומעולם בהתארגנות במסגרת איגוד מקצועי. וכוחה של ההסתדרות, החדשה כישנה, הוא בשמירה עקבית ורצופה על האינטרסים הלגיטימיים של כלל העובדים במשק.

מבחינת המעסיקים, הרי ספק אם פגיעה בזכויותיהם של העובדים, ובשכר ההוגן המגיע להם תמורת עבודתם, תשרת את מטרותיהם, שהראשונה בהם צריכה להיות יציבות ושקט תעשייתי. מטרה אותה ניתן ואפשר להשיג אותה רק על־ידי יחס ושכר הוגנים לעובדים. ועל כן, מי שמבקש מההסתדרות והעובדים הבטחות ל"שקט תעשייתי", חייב לתרום את חלקו כדי להבטיח את קיומו. שכן, האחריות על שקט זה אינה יכולה להיות מוטלת על צד אחד בלבד, במישוואת העובדים־מעסיקים.

אי־תשלום תוספת יוקר במשכורות פברואר, יעמיד את סבלנות העובדים במבחן קשה מרי, וספק אם הדבר יעבור ללא זעזועים.

עיתון סעודי: ישראל גילתה מידע חדש על כוחה של עירק

(ע"מ). העיתון הסעודי "אלשרק אל־אוסט" מוסר, כי ישראל הודיעה לאו"ם על גילויים חדשים בדבר תכניותיו של נשיא עירק, סדאם חוסיין, בתחום הטילים והנשק הכימי והביולוגי, לאחר שבעבר היססה לעשות זאת מחשש שתחשוף את מקורות המידע שלה.

המידע שהגיע מישראל עורר תדהמה באו"ם וגרם להעלאת שאלות רבות בנוגע לכוונותיה של עירק לטווח רחוק – מוסר העיתון.

בכיר מערבי הבקי בענייני הוועדה אף אמר שיתכן והמידע החדש יכול להביא לידי כך שיו"ר הוועדה, רולף איקיוס, ידחה את ההודעה שעירק מצייתת להחלטות מועצת הביטחון, ולכל הפחות יגרום הדבר להפחתת התמיכה בהקלת הסנקציות.

שיעור בנגינת בטהובן

התזמורת הפילהרמונית של דרזדן. מנצח: מישל פלסון, סולנית: פרנסואהדרנה דושבלה. בתוכנית מיצירות בטהובן. היכל התרבות. מסיבות התלויות במשתנים פסיכו־אקוסטיים, קשה להסתגל לתזמורות זרות המופיעות בהיכל התרבות; לא כל שכן תזמורת שמינעה הדינמי והאינטונאטיבי "מצומק". מהאזנה לחלקו הראשון של הקונצרט נשמע כאילו הגרמנים אינם יודעים לנגן בטהובן. נגינת הסימפוניה השביעית הוכיחה לי מעל לכל ספק, כי אפקט "הצימוק" נעשה מתוך בחירה חופשית ומודעת.

גם בפתיחה "לאונורה" וגם "בקיסר", בחר המנצח בטמפו אישי ובצליל שנשמע רזה במגע ראשון, אך בעצם היה בנוי על אינטונאציה מיוחדת ואחידה, ברמה שאינה מוכרת במקומותינו.

ביצוע "הקיסר" בנגינתו של דושבלה היתה סמל לעידון וטעם טוב ואף הרבה מעבר לכך. הביצוע "הסימפוני" היה מגובש ולכל פרט ניתן הכבוד המגיע לו, תוך כדי השראה והקשבה הדדית.

ביצוע השביעית הוכיח מעל לכל ספק שהם יודעים גם יודעים לנגן בטהובן. השימוש בצליל הרזה בא לשם מיצוי אפקטיבי של אלמנטים בדינמיקות השקטות הבונות את הדרמה. הטון של כל סקציה בנפרד, מיתרים וכלי נשיפה, והאיזון הנפלא ביניהם, יצר שקיפות תזמורתית מהסוג המשובח ביותר. ביצוע מבריק לתיזמור, מבריק, כאשר הצבע מהווה מרכיב דומיננטי. בטהובן הלך "והשמין" בקונצרט הזה ובהתאם גם הנאתי.

שרית דגתי

בחירתו של אברהם בורג כיו"ר הסוכנות אושרה במרכז העבודה

בורג היה מועמד יחיד בשל פסילת מועמדותו של יחיאל לקט ע"י חבר הנאמנים □ לדברי יחיאל לקט, פסילתו היא תהליך אנכרוניסטי ולא דמוקרטי

אברהם בורג (מימין) ויחיאל לקט בישיבת מרכז העבודה בבית ברל (צילום: אלון רון/ישראל סאן)

□ יהודה צור

מרכז העבודה, שהתכנס אתמול בבית ברל אישר את בחירתו של אברהם בורג לתפקיד יו"ר הסוכנות היהודית. למרות התנגדויות וביקורת קשה של חלק מהדוברים, קבל בורג את אישור המרכז לאחר שביקש את אמונו. ראש הממשלה קרא לכבד את ההסכם עם האמריקאים, גם אם מדובר בהסכם רע. הוא ציין, שאנחנו צריכים לכבד הסכמים או להיאבק על שינויים "ואני מכיר עוד כמה הסכמים גרועים," אמר.

המזכ"ל זווילי הביע צער על שנמנעה הכרעה דמוקרטית. היו"ר היוצא, יחיאל לקט, אמר שפסילתו ע"י חברי חבר הנאמנים הוא תהליך אנכרוניסטי ולא דמוקרטי.

הוא ציין, שהנציגים האמריקאים רחוקים מאוד מהמציאות הדמוקרטית של מדינת ישראל. "הם לא מבינים שיש פער גדול מאוד בין מה שהיה פעם לבין מה שקיים היום במדינת ישראל," ציין.

כמה חברי מרכז העבודה דרשו שוב ושוב לדחות את ההצבעה או להביא מועמד נוסף, וכאשר המהלך לא הצליח עזבו כמה מהם במחאה את האולם.

רוב הדוברים, ובראש וראשונה אברהם בורג, חלקו מחמאות ליחיאל לקט על אופן פעולתו, לפני ההחלטה של חבר הנאמנים ובעיקר אחריה. "המעטתי בערכו של לקט," אמר בורג, "הלוואי שאחרים היו נוהגים באותה הגינות פוליטית", ציין. ח"כ תני מירום, מתומכיו העיקריים של בורג, סיפר שהשיעור הפוליטי החשוב ביותר שלמד בשנה האחרונה היה אופן פעולתו של לקט לאחר שנפסל. "זה היה מחזה שלא ראיתי בכל חיי הפוליטיים," אמר מירום, "איך יחיאל יושב איתנו ביחד ומתגבר איתנו על כל אותן הבעיות כדי להקל על כניסתו המהירה של בורג לתפקיד," אמר. "וכל זאת עושה אדם שותת דם בגלל מה שאירע לו. אני מצדיע לך יחיאל," אמר מירום.

אברהם בורג הודה לאחר בחירתו לחברי תנועתו. "אני גאה להיות חבר העבודה, שליח תנועת העבודה, שידעה לעשות מה שלא עשתה לפני כן אף מפלגה אחרת בכל תולדות התנועה הציונית – לשלוח לתפקיד הרם הזה אדם חובש כיפה," אמר.

בדבריו האחרים של בורג היתה עקיצה לעברו של יצחק רבין, כשאמר, "אנחנו שליחי הציבור הזה והמוני בוחריו, אנחנו נחליט, אנחנו ננווט ולכן אנו נצליח."

ראש הממשלה לא התבלבל, ושיגר כלפי בורג עקיצה משלו: "יש לך כושר רטורי מעולה – אני אינני יודע אם כאשר אתה אומר אנחנו אתה מתכוון לאנחנו, או כמו שלואי ה־16 היה אומר: אנחנו לואי ה־16".

אלוני וכהן יתבעו היום מרבין את תיק הפנים ליוסי שריד

□ יהודה צור

השרה שולמית אלוני ויו"ר סיעת מרצ בכנסת, רן כהן ייפגשו היום אחה"צ עם ראש הממשלה במשרדו בת"א, כדי לדון עימו באיוש תיק הפנים.

מרצ תובעת שתיק הפנים יימסר למרצ, והמועמד שלה לתפקיד הוא השר יוסי שריד.

מרצ סבורה, שבעקבות העובדה שנותרו בקואליציה רק העבודה ומרצ, בעיקר, מן הראוי לעלות את מעמד נציגות מרצ בממשלה.

בעבודה לחצים כבדים למנות לתפקיד את השר שחל.

ההחלטה על המינוי תובא לידיעת הממשלה כנראה כבר ביום ראשון.

גינויים מימין ומשמאל למפגן האזכרה לגולדשטיין

גוש שלום גינה את הממשלה, שלא מנעה את מפגן התועבה □ סגן שר החקלאות צאדק: ההילולה סביב הקבר היא העלאת הרצח כמופת לחיקוי

□ רמי שני, יהודה צור

ח"כ וואליד צאדק אמר אתמול, כי ההילולה סביב הקבר של הרוצח ברוך גולדשטיין היא העלאת הרצח כמופת לחיקוי. "ההילולה הזו היא טיפול לזוועות," אמר ח"כ צאדק. "זוהי התעלמות מערכים אנושיים בסיסיים. הטכסים המקבריים מעלים את הרצח לדרגה של מופת לחיקוי," אמר צאדק. לדבריו, הלמידה היחידה מהמקרה המזעזע שהתרחש לפני שנה בחברון היא, שהקיצוניות מסנוורות ומובילה לפי תהום.

גם תנועת מימד מגנה בכל תוקף את הנסיונות התוורים וניסיונים להשוות למעשהו של ברוך גולדשטיין איצטלא של קדושה וקוראת לציבור הדתי להתנער מנסיונות אלה.

תנועת מימד יצאה נגד הניסיון לנצל את יום הזיכרון לגולדשטיין על מנת ליצור אהדה למעשהו החמור. "מעשהו של ברוך גולדשטיין הוא חילול שם שמיים ולא קידוש שם שמים, ולכן קוראת מימד לציבור הדתי ירא השמים לעמוד נגד המיעוט הקולני שמנסה לשוב ולימצוא נקודות זכות למעשה זה," אומרת מימד. מימד שבה ומזכירה את דברי הרב קוק שאמר "אין לנו להיסחף בזרם של שינאה גם על האויב היותר נורא. אהבת ישראל מחייבת אהבת כל אדם".

גוש השלום גינה אתמול בחריפות את הממשלה, על שלא מנעה את מפגן התועבה של תומכי הרוצח גולדשטיין בקרית ארבע – דבר המעורר ספק רב ברצינות כוונתו של רה"מ לנהל מו"מ אינטנסיבי לשלום כפי שהצהיר בתום פגישתו עם ערפאת.

שנה אחרי שהכריזה על תומכי כהנא כארגוני הטרור והוציאה אותם כביכול מחוץ לחוק, מאפשרת ממשלת העבודה מרצ לארגונים אלה להתכנס לעיני כל העולם ולהסית בגלוי לרצח פלסטינים, ובו בזמן מפעילה לחץ ברוטאלי על ערפאת, בדרישה שיפעל נגד הטרור. זוהי חוצפה וצביעות משוועת.

הרב לאו: אסור להפוך את קבר גולדשטיין לאתר לחיקוי

(עו). הרב הראשי לישראל ישראל מאיר לאו אמר אתמול, כי המעשה שעשה ד"ר ברוך גולדשטיין במערת המכפלה היה איום ונורא, ואסור להפוך את מקום קבורתו לאתר לחיקוי. הרב, שרואיין ב"קול ישראל", ציין כי אין שום הצדקה לכך, שאדם עושה דין לעצמו והורג בגלל משקעים היסטוריים ואישיים, ואת גם מכלי ההקשר, שהדבר היה במקום מקודש גם למוסלמים, ובשעה שהם כורעים ומשתחווים.

יו"ר ועדת חוץ וביטחון קורא להקדים את הבחירות בגדה

(עו). יו"ר ועדת חוץ וביטחון של הכנסת, ח"כ אורי אור, קרא להקדים את הבחירות בגדה על מנת לסייע בחיזוק מנהיגותו של יאסר ערפאת.

לדבריו, כשלון יאסר ערפאת בבחירות עלול להביא לפיצוץ הסכם אוסלו, אך להערכת ישראל, עשוי יאסר ערפאת לזכות ביותר מ־50 אחוז של הקולות.

במסיבת עיתונאים בחיפה עמד ח"כ אור על הצורך בהפרדה פוליטית לטווח ארוך כתנאי להשגת הסדר שלום ואמר, כי הביטחון הוא תנאי הכרחי להמשך תהליך השלום.

להערכתו, ירושלים מהווה סלע מחלוקת בין ישראל לבין הפלסטינים. בנקודה זו ציין ח"כ אור, שירושלים אינה כשרה לדיון כלל, ואמר שיש לשים לב להתבטאויות של ירדן, ערב הסעודית ומרוקו בנושא ירושלים.

ח"כ אור אמר, כי ניתן למצוא פיתרון למחלוקת על המקומות הקדושים למוסלמים וליהודים בירושלים בצורה מכובדת, אך הדגיש שאסור בשום אופן שירושלים תהיה בירתה של איזושהי ישות פלסטינית, שכן אין בשום מקום בעולם דבר כזה. יחד עם זאת, ציין אור, שירושלים היא אחד המכשולים וסלע מחלוקת רציני בין ישראל לפלסטינים.

מזכירות מפ"ם תובעת להגן על העובדים שמפעליהם מופרטים

□ כתב "על המשמר"

מזכירות מפ"ם מתנגדת להפרטתם של מפעלי יסוד ושירותים חיוניים במדינה, כדוגמת כי"ל. ההחלטה על כי"ל אומללה, כי מתעלמת מזכויותיהם הבסיסיות של העובדים ומתקבל הרושם שקודם מפריטים את זכויות העובדים ואחר כך הולכים להפריט גם את הנכס. צריך לחוקק חוקים ותקנות שיגנו על העובדים מפני תהליכי ההפרטה וההסתדרות חייבת למלא כאן תפקיד יוזם ודוחף, בנוסף לכנסת.

המזכירות מגנה את התבטאותו של ראש הממשלה, שכינה את עובדי המשק פרזיטים. אין מקום לאמירה כזאת לגבי ציבור עובדים מסור ונאמן, שנאבק על פרנסתו. מזכירות מפ"ם דנה בהסדר חובות הקיבוצים, החליטה לקרוא למרצ ולממשלה לתמוך ולאשר את הסדר הקיבוצים בהקדם האפשרי. המזכירות רואה בהסדר מהלך צודק והכרחי שבא לתת מענה בסיסי להמשך קיומו של המיגזר השיתופי־ייצרני. ההסדר אמור להעלות את התנועה הקיבוצית, על מסלול מחודש של צמיחה כלכלית וחברתית. המזכירות החליטה לפנות לממשלה, לשלם לעובדי השטחים שכר מינימלי, כל זמן שהסגר מתקיים. תשלומים אלה יאפשרו לעובדים לקיים את עצמם עד שיוסר הסגר בגדה וברצועה.

"טור ועידה"

המושב הרביעי של הוועידה ה־11, יתכנס ב־5–6.3.95 בסמינר "אפעל". נושא הוועידה: "ישראל – יהודים וערבים בעידן השלום".

1. ועידות אזוריות – עד כה התקיימו ארבע ועידות אזוריות שדנו בנושאי הוועידה, והתקיימו: בגבעת חביבה, במרכז גז אלון [ליד להב], בעכו ובת"א. בשתי הוועידות האחרונות, הייתה השתתפות גדולה יותר מאשר בשתי הראשונות, כשהכנס בעכו "מוביל" (בינתיים) והשתתפו בו כ־130 חברים.
2. שימו לב –
   בנצרת – בשבת 18.2 בשעה 10.00 במלון "הגלילי" רח' בילס 6 בנצרת.
   בהשתתפות: ח"כ ענת מאור – מפם.
   החי נאביל עודה – סופר ומשורר.
   ח"כ נעמי חזן – רצ.
   בתל־אביב – ביום ראשון 19.2 בשעה 17.30 בבית מפם, מרכז הדור הצעיר, בהשתתפות אריה יפה וסלים גזברן.
   בירושלים – בשעה 18.00 באולם בית שמואל, רח' המלך דוד 13 בירושלים.
   בהשתתפות: החי דב פודר (נציג מפם בהנהלת ההסתדרות הציונית העולמית) ח"כ ואליד צאדק (סגן שר החקלאות).
3. לידיעתכם יצאה חוברת הוועידה בערבית, כשהפעם, לראשונה בתולדותינו, הופקה החוברת במלואה ולא רק קטעים נבחרים. אחראים לביצוע: אנואר חאני וגמאל כנעאן.
4. חידוש עולמי – אנחנו נעזרים ב"אינטרנט" להפצת תכני הוועידה. האינטרנט הוא "אוטוסטרדת מידע" בינלאומית שמאות מיליונים יכולים להתחבר אליה דרך המחשב האישי שלהם. יש כבר תגובות מעניינות ואנחנו "על המפה".
5. אורחים מחו"ל – התבשרנו כבר שיגיעו לוועידה אורחים מחו"ל ואנחנו שמחים על כך כמובן. נכון לעכשיו כעשרת במספר.
6. תזכורת – חברים יכולים להציע הצעות בנושאי הוועידה לוועדה המכינה בוועידות האזוריות ובחוגים שיתקיימו בוועידה עצמה, בתנאי שההצעות יזכו לתמיכה של 40% לפחות.
7. החברים מתבקשים להקדים ולהזמין מקומות לינה, כדי להבטיח לעצמם מקום. וחציק צריך להיות לפקודת "סמינר אפעל" ויש להעבירו לגיורא ברעם במרכז מפם.

הספירה לאחור כבר החלה. נותרו עוד 17 ימים לכינוס הוועידה.

מטה הוועידה

בית־המשפט גזר שמונה שנות מאסר בפועל על עוזי משולם

על 11 חסידיו של משולם גזר שופט בית המשפט המחוזי בת"א, אמנון סטרשנוב, עונשי מאסר בפועל שנעו בין 5 שנות מאסר ל־15 חודש □ רעייתו של עוזי משולם: "רק בורא עולם יחרוץ את גורל בעלי"

(ע). "נשגב מבינתי כיצד מסוגלים היו הנאשמים – אזרחי המדינה, שרובם שומרי חוק בעלי עבר נקי, אנשים אינטליגנטיים ויהודים כשירים למהדרין – להרים יד ונשק על כוחות הביטחון ולבזותם בצורה כה מבישה". כך אמר אתמול שופט בית המשפט המחוזי בתל אביב, אמנון סטרשנוב, בגזור דינם של עוזי משולם ו־11 מחסידיו.

השופט גזר על משולם, אותו הגדיר כ"מי שהנהיג את החבורה כולה למעשי בריונות אלימים", עונש של שמונה שנות מאסר בפועל ושנתיים מאסר על תנאי. על 11 הנאשמים האחרים גזר השופט סטרשנוב עונשי מאסר בפועל שנעו בין 5 שנות מאסר ל־15 חודשי מאסר.

השופט סטרשנוב ציין, בראשית גזר דינו, כי במהלך החודשים מרס־מאי 94' החליט קומץ אנשים בהנהגתו של משולם, לקרוא תיגר על שלטון החוק ולנהל מאבק אלים ובוטה ברשויות הממונות על אכיפת החוק.

במשך למעלה מחודש ימים התבצרו משולם וחסידיו בביתו ביהוד, כשהם מצטיידים בכלי נשק רבים, ביניהם רימונים, לבנות חבלה ובקבוקי תבערה, ובמהלך תקופה זו אף השליכו אנשיו של משולם, בהוראתו המפורשת, בקבוקי תבערה לעבר קציני משטרה בכירים ולעבר ניידת משטרה, כאשר אחד הבקבוקים פגע בגבו של מפקד מחוז תל אביב, ניצב גבי לסט.

הפרשה הסתיימה עם מעצרו של משולם ב־10 במאי 94', כאשר הנאשמים וחבריהם פתחו באש לעבר כוחות הביטחון ובמהלך חילופי הירי נהרג שלמה אסולין.

משולם ו־11 מחסידיו הורשעו בעבירות של נסיון חבלה בכוונה מחמירה, סיכון חיי אנשים בנתיב תחבורה, ועבירות שונות בנק.

השופט סטרשנוב קבע כי הנאשמים קראו תיגר על שלטון החוק, רמסו ברגל גסה ערכים ועקרונות בסיסיים במשטר דמוקרטי וביזו בראש חוצות את מערכת אכיפת החוק.

השופט הוסיף, כי במעשיהם הבלתי נסבלים, והראויים לכל גינוי, פגעו הנאשמים קשות ומרות באושיות המשטר המתוקן במדינה בת תרבות וניסו לקעקע מן היסוד את חוקיה ומוסרותיה הלגיטימיים.

"הנאשמים נטלו חרות לעצמם לנקוט באלימות לשמה כלפי אנשי המשטרה, ליידות בהם בקבוקי תבערה, להעליבם ולבזותם ולבסוף אף לפתוח באש חיה לעברם, עד כדי סיכון חיים של ממש", קבע השופט.

השופט ציין כי לא פרשת ילדי תימן היא שעמדה ביסוד הפרשה בתחילתה, אלא בדיעבד, ולכל היותר היא היוותה מאיץ להמשך הארועים, בבחינת הוספת שמן רותח על המדורה הלוהטת.

בהתייחסו לחלקו של משולם בפרשה, ציין השופט, כי משולם הינו ראש וראשון למפירי הסדר ופורעי החוק בפרשה זו, הוא היה זה שהנהיג את החבורה כולה למעשי בריונות ואלימות לשמם. השופט סטרשנוב ציין, כי משולם הוא שקרא והסית את ההמון לפרוע פרעות באנשי החוק. "משולם לא רק חטא חטא כבד בעצמו, אלא אף החטיא את הרבים והסיתם לדבר עבירות חמורות", קבע השופט.

בפתח ישיבת הבוקר, שנועדה לשמיעת טיעונים לעונש ולמתן גזר הדין, פצחו משולם ו־11 מחסידיו הנאשמים בשירה רמה ושבו וביזו את רשויות המדינה, לרבות את בית המשפט.

השופט סטרשנוב הורה להוציא את הנאשמים מן האולם, ואלה הורדו אל מרתף המעצרים בבית המשפט, משם הוסעו לבית הכלא בו הם כלואים. השופט סטרשנוב הקריא את גזר הדין בשעות הצהריים ללא נוכחותם של הנאשמים. אוהדיו של משולם שדאגו להפגין את נוכחותם במהלך כל הישיבות שהתקיימו במשפט, הפתיעו את כוחות המשטרה הרבים כאשר לא הופיעו כלל בבית המשפט.

אלישבע משולם, רעייתו של משולם, אמרה זמן קצר לאחר מתן גזר הדין: "רק בורא עולם הוא השופט".

אלישבע משולם, שדיברה עם עיתונאים שהמתינו בפתח ביתו של משולם ברחוב ביאליק 22 ביהוד, אמרה, כי בעיניה כל החלטה היא "תקשורת" היא הסבירה: "אני לא מאמינה לרדיו ולא מאמינה לטלוויזיה. אני רוצה לשמוע רק את בעלי. לאף אחד אחר אני לא מאמינה".

עוד אמרה אלישבע משולם: "כל מה שבורא עולם יחליט אני מקבלת באהבה".

לשאלת אחד העתונאים מדוע מפעלים בבית מגברי קול ומשמיעים מוסיקה בעוצמה כזאת, המפריעה לכל הדיירים בסביבה, השיבה מקהלת נשים: "למה אתה בא אלינו, אנחנו לא באנו אליך".

בחצר ביתו של משולם התרכזו כ־40 גברים ולצידם עוד כ־20־25 נשים וכן ילדים רבים. על עמוד בגג הבית הוצבה בובה תלויה בדמותו של יצחק רבין ואליה צמודים

עוזי משולם, אתמול לאחר שנודע גזר־דינו — צילום: אלון רון/ישראל סאן

שני בקבוקי ויסקי. גם בחצר הבית הוצבה בובה בדמות ראש הממשלה, שנתלתה על אחד העצים.

בחצר, על רצועת דשא, נכתב בסידור פרחים: "ישוחרר הרב והתלמידים". ההודעה על גזר הדין לעוזי משולם וחבר מאמיניו הושמעה בחצר הבית באמצעות השידור הישיר בקול ישראל והתקבלה בחלם מוחלט וללא תגובות זעם מיידיות. מאז שידור ההודעה, הושמע באמצעות מגברי הקול בחצר הבית השידור המקורי של הרדיו, פעם אחר פעם, ואחר כך הושמע גם השידור של הכתב שמעון וילנאי, ששידר מהשטח את תגובת רעייתו של משולם ותגובות אחרות של באי ביתו.

רחוב ביאליק נחסם במרחק רב מביתו של משולם על ידי 3 ניידות משטרה וג'יפ של מג"ב וכן נמצא באיזור הרחק מן העין, הצופה מן הבית, כוח גדול של שוטרי יחידת הסיור המיוחדת של המרחב, שאמור לפעול, אם אכן תתגלנה הפרות סדר בקרבת ביתו של משולם.

שכנים אמרו, כי גם 24 שעות קודם מתן גזר הדין, הפעילו רמקולים בחצר הבית בעוצמה רבה מאוד בשעות המנוחה בין 2 ל־4 בצהריים ובשעות שקדמו למתן גזר הדין, באו רבים מחסידיו, התמקמו בחצר הבית והאזינו לשירים ותפילות שהושמעו כל העת במערכת מגברי הקול.

משתתפים מעטים לקחו חלק ב"טקס־האזכרה" לגולדשטיין

זאת בניגוד לתחזיות בימין הקיצוני שצפו השתתפות של אלפי אנשים □ ה"טקס" נפתח ליד המצבה שהוקמה לזכרו של ברוך גולדשטיין, במרכז הגן ע"ש הרב כהנא, שבכניסה לקרית־ארבע

(ע). בניגוד לתחזיות פעילי הימין הקיצוני שציפו לאלפי משתתפים ב"טכס האזכרה" לברוך גולדשטיין, נכחו ב"טכס" כ־500 איש בלבד. גולדשטיין רצח לפני שנה כ־30 ערבים בעת שהתפללו במערת המכפלה. הטקס עבר בשקט יחסי והסתיים ללא אירועים חריגים.

לקראת הטקס נקטו כוחות הביטחון באמצעי בטיחות מיוחדים. כוחות צה"ל תוגברו בדרכים המובילות מירושלים ומבאר שבע לכיוון חברון, משמרות ומחסומים הוצבו לאורך כל הדרך ורבים מן הנוהגים במכוניות נדרשו להציג תעודות זהות כדי שיוכלו לעבור במחסומים.

הטקס נפתח ליד המצבה שהוקמה לזכרו של גולדשטיין, במרכז הגן ע"ש הרב מאיר כהנא, שבכניסה לקריית ארבע. ניכר, שבשנה האחרונה הושקעו רבות בקישוט המקום ובהפיכתו לאתר הנצחה כסדר גורל השמור לאישיות חשובה. כך, למשל, נמכרו בדוכנים מיוחדים סידורי תפילה המוקדשים לזכרו של גולדשטיין וכן חולקו לקהל הרחב דפי תהלים שהוקדשו לגולדשטיין.

פעילי "כך" ו"כהנא חי" מכרו במקום חולצות שעליהן נכתב: "כולנו כהנא" ו"הם לא ישברו אותנו".

הקבר המפואר ניצב במרכז כיכר עגולה, המרוצפת אבן. מסביב לכיכר העמידו אנשי כך מתקן להדלקת נרות נשמה, מתקן לנטילת ידיים וכן ארון ובו ספרי קודש רבים. רבים ממשתתפי האזכרה היו צעירים, כמה מהם פעילים בולטים בתנועות הימין הקיצוני בקריית ארבע, ביניהם ראש תנועת אי"ל, אבישי רביב. רביב הבטיח "לסגור חשבון" עם אותם בכירים במועצת יש"ע, שגינו את מעשיו של גולדשטיין. הוא כיוון בכך למזכ"ל מועצת יש"ע, אורי אריאל, ולדובר המועצה, אהרון דומב.

רביב הסביר, כי הוא "מבין את מעשהו של גולדשטיין", אך הוסיף, כי "לדעתי, מותו של גולדשטיין לא שווה אפילו את מספר הערבים שהוא הרג".

באזכרה בלטה נוכחות הרבה של נציגי התקשורת. רבים מן העיתונאים הסבירו, כי באו כיוון שהעריכו שלאזכרה יגיעו אלפים. הגיעו גם כמה מהבולטים בפעילי הימין, ביניהם הרב משה לוינגר והרב אליעזר ולדמן.

דובר תנועת "כך", נועם פדרמן, ייצג את תנועתו. כן השתתף באירוע "נשיא מדינת יהודה", מיכאל בן חורין, ממושב נוב ברמת הגולן, ואלעד אפשטיין, ששיבח את מעשהו של גולדשטיין כשאמר כי "הוא עשה משהו נפלא. הוא הוכיח שדם יהודים איננו הפקר. במותו קידש את השם. הרבה רוצים להיות כמותו".

אפשטיין הסתובב עם חולצה שעליה תמונתו של גולדשטיין והכתובת "האיש שהרגיע 30 ערבים". תנועת כהנא חי יוצגה ע"י מנהיגה, בנימין זאב כהנא ועל ידי אחר מבכיריה, מיכאל בן ארי.

בשעה 16.15 בערך החלה ברחבה שמסביב למצבה הקראת פסוקי תהילים לזכרו של גולדשטיין. ההקראה עברה בשקט יחסי ולוותה בתקיעות שופר. משם עברו הנאספים אל בית הכנסת "מגן אבות", המרוחק רק 200 מטרים מן המצבה. לשם הגיעה גם אלמנתו של ברוך גולדשטיין, מרים, כשהיא עטופה במעיל אפור וחבושה בכיסוי ראש בגוון סגלגל.

אחדים מן הנאספים הצהירו על כוונתם להפוך את איזור המצבה לאתר המוני לעלייה לרגל בנוסח ההילולה השנתית המתקיימת במירון לזכר רבי שמעון בר יוחאי. הם הבטיחו, כי בתוך ימים ספורים ייערך כינוס נוסף ובו תהיה אזכרה רשמית מטעם.

אלוני: אין הבדל בין מספידי ברוך גולדשטיין לעז א־דין אל קאסאם

(ע). שרת התקשורת, שולמית אלוני, השוותה אתמול את המשתתפים באזכרה לברוך גולדשטיין לגדודי "עז א־דין אל קאסאם" של החמאס.

השרה אלוני אמרה, כי "החבורה הזו מצביעה על עצמה שאין הבדל בינה לבין גדודי עז א־דין אל־קאסאם".

בשיחה עם כתבים התייחסה השרה אלוני, שהיתה אורחת העיר רמת־גן, גם לדבריו של שר המשטרה, משה שחל, שאמר כי בדעתו לפעול בכל תוקף ובצורה חד־משמעית להוציא כל מוסד הקשור לרשות הפלסטינית מתחומי ירושלים או מכל מקום אחר בישראל. היא טענה, כי "יתכן שיש לגבי פעילותם של גופים אלה.

עם זאת הדגישה אלוני, כי בירושלים חיים כיום כ־160 אלף פלסטינים ו"מי שרוצה לתקוק את כל תושבי ירושלים הערבים, רוצה להפסיק את המו"מ ולחזור לימי האינתיפאדה", אמרה.

ירידות בשל האכזבה מהמדד

□ כתבנו הכלכלי

ירידות שערים חדות היו אתמול בשוק המניות, נוכח אכזבת הסוחרים ממדד ינואר, (הן ממרכיבי העליה בו והמצביעים על כך שעוד ארוכה הדרך להדברת האינפלציה) והן מהעובדה שעליה של 0.2 אחוז בינואר לא תביא בשורה גדולה בתחום הריבית במשק.

למסחר הגיעו עודפי היצע של כ־120 מליון שקל. בסיכומו של יום נקבעה במדד מניות המשתנים ירידה של 3.1 אחוז לרמה של 164.25 נקודות, וירידה זהה במדד המעו"ף הציב אותו על 163.4 נקודות. המחזור הסתכם בכ־87 מליון שקל.

בין המניות: טבע ירדה באחוז במחזור של כ־5 מליון שקל, כור ירדה ב־4.5 אחוז, בזק ואלביט ב־4 אחוז כל אחת ואי.די.בי. פתוח ירדה ב־3 אחוז. לעומתן אזורים ואיטונג עלו בעקבות עסקת מכירות שונה.

בכר"מ היו אתמול ירידות מתונות משב"משתנים".

באגרות החוב המדדיות היו עליות בקצרות ובבינוניות.

בסכום שבועי, הירידות של אתמול מחקו עליות של כ־3 אחוז והותירו את סיכום השבוע עם ירידות שבין רבע אחוז לחצי אחוז בממוצע.

השוק הבינלאומי

(הנתונים נכונים לאתמול שעה 20.00 שעון ישראל)

שערי המטבעות העיקריים ביחס לדולר

	נמוך	גבוה	סגירה	שינוי יומי
ליש"ט*	1.5590	1.5805	1.5748	-0.0138
מרק	1.4885	1.5100	1.4922	-0.0166
פרנק שוויצרי	1.2572	1.2770	1.2605	-0.0155
פרנק צרפתי	5.1731	5.2413	5.1851	-0.0533
ין יפני	97.40	98.45	97.59	-0.7100

* השער בדולרים

מחירי סחורות

	נמוך	גבוה	סגירה	שינוי יומי	
סוכר מזוקק (ליברה)	14.46	14.60	14.53	+0.13	(סנטים)
קפה (ליברה)	163.50	166.70	166.10	+0.85	(סנטים)
קקאו (טונה)	1,045.00	1,034.00	1,042.00	-2.00	(דולר)
כותנה (ליברה)	95.10	95.53	95.50	+0.54	(סנט)
מיץ תפוזים (ליברה)	103.30	103.90	103.20	-0.60	(סנט)
חיטה (בושל)	364.75	367.50	366.75	+0.50	(סנט)
תירס (בושל)	233.25	233.75	233.25	-1.00	(סנט)
סויה (בושל)	555.50	556.75	556.25	-1.75	(סנט)
נפט חימום (גלון)	46.40	46.70	46.55	-0.34	(סנט)
נפט קל (טקסס בחבית)	18.24	18.30	18.33	-0.04	(דולר)
נפט ברנט (חבית)	16.72	16.84	16.79	+0.00	(דולר)
זהב (אונקיה)	375.70	376.85	377.50	-0.45	(דולר)
כסף (אונקיה)	4.7100	4.7600	4.7800	+0.02	(דולר)
פלטינה (אונקיה)	413.50	415.00	415.50	+1.10	(דולר)
נחושת (ליברה)			134.30	+0.85	(סנטים)
עופרת (טונה)			573.50	+3.50	(דולר)
אלומיניום (טונה)			1,873.00	+3.00	(דולר)
אבץ (טונה)			1,014.00	+14.00	(דולר)
ניקל (טונה)			8,380.00	+75.00	(דולר)

מדדי המניות

	נמוך	גבוה	אחרון	שינוי יומי
ניו יורק (דאו ג'ונס)	3,969.69	3,986.85	3,964.64	-16.48
ישראליות	122.13	123.90	122.26	-0.92
לונדון (פ.ט. אס. אי. 100)	3,049.90	3,083.10	3,049.90	-25.00
פרנקפורט (דקס)			2,135.04	+1.80
טוקיו (ניקיי)			17,780.50	-210.50
הונג קונג (האנג סנג)			8,133.34	+30.20

מטבע חוץ בנק הפועלים 16.2.95

	היחידה	בנקנוטים		העברות והמחאות		שערים
סוג המטבע		קניה	מכירה	קניה	מכירה	יציגים
סל המטבעות	1			3.3578	3.4053	3.3876
דולר אמריקאי	1	2.93	3.07	2.9761	3.0182	3.0070
מרק גרמני	1	1.96	2.05	1.9903	2.0185	2.0000
לירה שטרלינג	1	4.60	4.81	4.6606	4.7264	4.7129
פרנק צרפתי	1	0.56	0.59	0.5725	0.5807	0.5761
ין יפני	100	2.99	3.13	3.0416	3.0845	3.0746
גולדן הולנדי	1	1.74	1.82	1.7717	1.7968	1.7848
פרנק שווצרי	1	2.32	2.43	2.3527	2.3859	2.3655
כתר שבדי	1	0.40	0.42	0.4034	0.4092	0.4074
כתר נורבגי	1	0.45	0.47	0.4540	0.4605	0.4565
כתר דני	1	0.50	0.52	0.5033	0.5105	0.5073
מרק פיני	1	0.63	0.66	0.6410	0.6501	0.6473
דולר קנדי	1	2.08	2.18	2.1152	2.1452	2.1383
דולר אוסטרלי	1	2.14	2.30	2.2135	2.2446	2.2377
ראנד דר' אפריקאי	1	0.60	0.86	0.8407	0.8526	0.8480
פרנק בלגי	10	0.94	0.00	0.9615	0.9752	1.9716
שילינג אוסטרי	10	2.78	2.91	2.8270	2.8669	2.8426
לירה איטלקית	1,000	1.82	1.94	1.8575	1.8838	1.8722

עובדי חברת החשמל הסכימו לרכישת חשמל מחברות בינלאומיות ויצרנים פרטיים

□ כתב "על המשמר"

שר האנרגיה והתשתית ד"ר גונן שגב, סיכם אתמול עם ועד עובדי חברת החשמל את עיקרי התנאים לחוק החשמל החדש. מוסר דובר המשרד.

על פי הצעתו של שגב, עליה חתמו נציגי העובדים, יעניק שר האנרגיה לחברת החשמל רשיון לייצור, הולכה, חלוקה ושיווק של חשמל. כשתגיע חברת החשמל לכושר ייצור של 12,000 מגוואט תיקבע צומת החלטות לבחינת השינויים המבניים במשק החשמל.

על פי הצעת שר האנרגיה, תחתום חברת החשמל על חוזים ארוכי טווח לרכישת חשמל מיצרנים פרטיים בשיעור של עד 10% מכושר הייצור המותקן שלה בכל עת וחוזים נוספים של עד 10% לכל היותר ממקורות ייצור שמחוץ לגבולות המדינה, בסה"כ 20%. עד שנת 2,000 תחתום חברת החשמל על חוזי רכישה של מינימום 900 מגוואט.

השר שגב שבירך על הסכמת עובדי חברת החשמל לחתום על הצעתו אמר, כי נפתח הפתח להתאמת ייצור ואספקת החשמל בישראל למציאות שנות האלפיים וזאת על־ידי כניסתם לשוק של יצרני חשמל פרטיים שיספקו חשמל לרשת וכן הקמתם העתידית של מרכזי רווח שיאפשרו לחברת החשמל להגיע לניצול יעיל יותר של פעילותה הכלכלית ולשיפור השירות ללקוח.

הדבר החשוב מכל, אמר השר שגב, הוא שהצרכן הישראלי הוא שירוויח מהמהלך כולו בדרך של שירות אמין ויעיל יותר בתחום אספקת החשמל.

בנק מריל לינץ' ינהל את חיתום ההנפקה הבינלאומית של בזק

□ אריה דיין

רשות החברות הממשלתיות באוצר וחברת בזק בחרו אתמול בבנק ההשקעות האמריקאי מריל לינץ' לניהול החיתום בהנפקה הבינלאומית המתוכננת של בזק.

ממשרד האוצר נמסר אתמול, כי מריל לינץ' נבחר אחרי שמשלחת המורכבת מנציגי החשב הכללי באוצר, רשות החברות הממשלתיות ובזק ראיינה נציגים מ־11 בנקים להשקעות מאירופה וארה"ב.

על פי החלטת הממשלה מלפני חודשים אחדים יורכב השלב הבא בהפרטת בזק הן ממכירת חלק ממניות המדינה בה והן מגיוס הון בשווקים בינלאומיים.

גיוס ההון אמור לממן חלק ניכר מחובה של בזק למדינה.

בשלב ההפרטה הראשון, נמכרו 23 אחוז ממניות בזק לציבור בישראל. אחרי סיומו של השלב הבא יסתכמו אחזקות המדינה בבזק ב־51 אחוז ממניותיה.

במסגרת ההפרטה של בזק יוצעו מניות גם לעובדי החברה. היקף המניות שיוצעו בשווקים הבינלאומיים יסתכם במאות מליוני דולרים. ההנפקה אמורה לצאת לפועל במהלך חודשי הקיץ השנה.

מנהל רשות החברות הממשלתיות, יוסי ניצני, אמר אתמול כי השלב המתוכנן של הפרטת בזק מהווה חוליה מרכזית נוספת ביישום מדיניות ההפרטה של הממשלה.

מתיחות בגבול בין קרואטיה ליוגוסלביה ליד דוברובניק

האו"ם מדווח כי הקרואטים חופרים עמדות בגבול □ קרואטיה ביקשה מכוחות האו"ם לצאת משטחה עד סוף יוני □ שר החוץ הרוסי ייצא לבלגרד

זאגרב, (ע"צ). דובר מטעם האו"ם אמר אתמול, כי המתח גובר באיזור דוברובניק, שבדרום קרואטיה, שם החלו הכוחות הקרואטים בחפירת עמדות לאורך הגבול עם מונטנגרו.

"המצב אינו חמור במיוחד, אולם מדאיג", אמר הדובר. "כבר יותר מחודש שהצבא הקרואטי מקים עמדות באיזור גלאביצ'ה שליד גבול מונטנגרו", אמר דובר נוסף מטעם כוח האו"ם באיזור. מקור נוסף לדאגה באיזור, לדברי איש כוח האו"ם, הוא ריכוז כוחות ארטילריה סרבית בוסנית לאורך הגבול עם קרואטיה. הדובר ציין, כי מסלול שדה־התעופה של דוברובניק הופגז מספר פעמים בקיץ שעבר בידי הסרבים־הבוסנים. בנוסף, ספינות יוגוסלביות ביצעו ביום רביעי בבוקר תימרונים במפרץ בוקה קוטורסקה. המפרץ נמצא לא הרחק מחצי־האי פרבלאקה, איזור קרואטי אותו דורשים הסרבים־הבוסנים במטרה להשתלט על מעבר ישיר לים.

שני הדוברים מטעם האו"ם לא שללו את האפשרות, כי האיזור יוכל להפוך לזירת קרבות בין כוחות קרואטים לכוחות סרבים, אם פעולות האיבה יתחדשו לאחר יציאת כוח השלום של האו"ם, על פי בקשת קרואטיה, ב־30 ביוני לכל המאוחר.

לונדון, (ע"ר). שר החוץ הרוסי אנדריי קוזירב מתכוון לבקר בבלגרד בימים הקרובים, כדי לדון במהלכים הבינלאומיים האחרונים להשגת שלום ביוגוסלביה לשעבר, מסרו פקידים בלונדון.

הפקידים ציינו, כי קוזירב סיפר לעמיתו הבריטי דאגלס הרד על תכניותיו לקיים שיחות עם נשיא סרביה סלובודן מילושביץ', בפגישה שקיימו השניים ביום שלישי בשבדיה. הביקור עשוי להתקיים כבר בסוף השבוע הקרוב.

ביקורו של קוזירב בא לאחר בואו לבלגרד של פקיד צרפתי בכיר, כדי להציג את התכנית האחרונה שגובשה קבוצת הקשר של המעצמות, המציעה ביטול העיצומים נגד סרביה, בתמורה להכרתה ביתר הרפובליקות של יוגוסלביה לשעבר.

אדם הוצא להורג בזריקת רעל בטכסס

מאז חודש עונש המוות בארה"ב ב־1976, הוציאה טכסס 91 איש להורג □ ההרוג הורשע ברצח על סמך עדויות להימצאותו במקום והתאמה בין אקדחו לכלי הרצח

האנטסוויל (טכסס), (ע"ר). שלטונות בית כלא במדינת טכסס הודיעו אתמול על הוצאתו להורג של בילי קון גרדנר. הוא הומת בזריקת רעל.

גרדנר הוא האדם השישי המוצא להורג השנה וה־91 במספר מאז חודש עונש המוות בטכסס ב־1982. מדינת טכסס מובילה במספר ההוצאות להורג, מאז החליט בית המשפט העליון של ארצות הברית ב־1976 על חידוש עונש המוות.

גרדנר נידון למות על רצח תלמה קתרין רו, האחראית על קפטריה בבית ספר תיכון לפני 12 שנה, במהלך שוד מזוין. גרדנר הורשע במאי 1983, על סמך קביעת המשטרה, שאקדח שביקש למכור תאם את כלי הרצח, ועקב מידע שמסרו עדי ראיה, שטענו כי ראו אותו בבית הספר ביום האירוע.

המופתי של מצרים מציע להעמיד את סלמן רושדי לדין בפני ועדה בין־דתית

קהיר, (ע"צ). המופתי של מצרים, השייח' מוחמד סעיד טנטאווי, קרא לכונן ועדה בין־דתית להעמדתו לדין של סלמן רושדי, דיווחה סוכנות הידיעות המצרית מנ"א. במהלך סימפוזיון שהתקיים ביום שלישי, אמר המופתי כי בוועדה יכהנו תיאולוגים של שלוש הדתות המונותאיסטיות: האיסלאם, הנצרות והיהדות.

"במקום להרוג את רושדי – כפי שדורש הצו הדתי שדן למוות את הסופר, הוא יועמד לדין בפני הוועדה על הדברים שכתב בספרו 'פסוקי השטן'", אמר המופתי.

השייח' טנטאווי ציין כי הצעתו התקבלה בחיוב בארה"ב, שם ביקר בינואר בהזמנת הכנסיה האנגליקנית.

שר החוץ האירני דחה שלשום את בקשת המדינות האירופיות, להסיר את תמיכתו בצו הדתי. הוא ציין כי הצו זכה לתמיכת המדינות החברות בארגון הוועידה האיסלאמית, ועל כן הוא על דעת העולם המוסלמי כולו, כדבריו.

אמדן נזקי רעידת האדמה ביפן — 96 מיליארד דולר

טוקיו, (ע"ר). חודש לאחר רעידת האדמה הקטלנית שפקדה את מרכז יפן, פרסמה ממשלת טוקיו אתמול את הערכת הנזקים הכוללת הראשונה, הנוקבת בסכום של 9.6 טריליון ין (96 מיליארד דולר).

הסכום תואם את ההערכות לגבי הכספים הדרושים לשיקום האזורים שנפגעו ברעידת האדמה, שאירעה ב־17 בינואר, בה נהרגו למעלה מ־5,376 בני אדם. "הסכום הכולל עשוי להשתנות בעתיד, עם קבלת דיווחים מדוייקים יותר על הנזק", אמר פקיד בסוכנות הקרקעות הלאומית, שמסר את הנתונים. ממשלתו של ראש הממשלה טומיאיצ'י מוראיאמה הודיעה על שורה של צעדים, כדי לסייע בשיקום האזורים שנפגעו ברעש, אך טרם פרסמה הערכות רשמיות לגבי הנזקים.

סקר: הבריטים מתנגדים לאיחוד המטבע האירופי

לונדון, (ע"ר). רוב אזרחי בריטניה מתנגדים להנהגת מטבע אחיד באירופה, כך עולה מתוצאות סקר דעת קהל, שפורסמו אתמול. 70 אחוז מהנשאלים אמרו, כי יש לקיים משאל עם בבריטניה בנושא, שגרם למחלוקת קשה בתוך ממשלתו השמרנית של ראש הממשלה ג'ון מייג'ור, ושהביאה אותה אל סף מפלה בפרלמנט. באשר לכוונת ההצבעה במשאל עם שכזה, אמרו 51 אחוז, כי יתנגדו למטבע אירופי אחיד, 26 אחוז תמכו והיתר טרם החליטו.

רוסיה תוסיף לשתף פעולה עם איראן בתחום הגרעיני

מוסקבה, (ע"צ). רוסיה תמשיך לשתף פעולה עם איראן בתחום הגרעיני למטרות אזרחיות, מסר דובר המשרד הרוסי לאנרגיה גרעינית, גיאורגי קאורוב, שצוטט על ידי סוכנות הידיעות איטר־טאס.

"אין שום סיבה לחשוש מהשלכות הצבאיות של ההסכם לשיתוף פעולה רוסי־איראני בתחום האנרגיה הגרעינית", ציין הדובר, שהגיב בעקבות הצהרותיה של ארה"ב, שהביעה דאגה מהשלכות המכירות של ציוד גרעיני רוסי לטהראן. "הכור הגרעיני שיוקם באירן בסיוע מומחים רוסים לא יוכל לשמש למטרות צבאיות, משום שמדובר בציוד מסוג שונה מזה שבשימוש במתקנים לנשק גרעיני", ציין קאורוב. רוסיה הודיעה באחרונה על כוונתה להשלים את בנייתה של תחנת כוח גרעינית באיראן, לאחר שהעבודות שביצעה חברה גרמנית הופסקו עם המהפכה האיסלאמית ב־1979.

מוסף שבת

קואליציה נגד טרור. שרי החוץ של מצרים, ירדן, ישראל ונציג הפלסטינים

צילום: איי.פי

הקואליציה כמוסד

כאשר נועדו שרי החוץ של קואליציית השלום בוושינגטון, הם לא יכלו שלא לשים לב, כי האמריקאים שיתפו בשיחות גם את ראשי המלחמה בטרור. נוכחותו המרשימה של הנשיא קלינטון וסגנו אל גור, יחד עם נציגי זרועות המודיעין האמריקאיים, נועדה להבליט את סדר העדיפויות האמיתי של האמריקאים, שהוא המלחמה בטרור. גם הערתו של ראש הממשלה, יצחק רבין, כי הטרור הפך להיות סכנה אסטרטגית, מבטאים את המשמעות האמיתית של ההתארגנות החדשה

פנחס ענברי

התמדות "קואליציית השלום" – הכוללת את ישראל, מצרים, אש"ף וירדן, בגיבויה החד־משמעי של ארצות־הברית – היא אחת ההתפתחויות החשובות של תהליך השלום, והיא מחזקת את המסר לכל מדינות המזרח התיכון, כי תהליך השלום הוא בלתי הפיך, חרף הסכנות העומדות בפניו. יחד עם זאת, חייבים להכיר היטב את נקודות התורפה של ההתארגנות הזאת, על מנת שניתן יהיה לחזק את הפרצות ולחזק את היסודות.

נקודת התורפה העיקרית נעוצה בעמדת סוריה, שאינה מקבלת את העיקרון, שניתן לנרמל את היחסים עם ישראל ולהיכנס עמה לצירים אזוריים – שלא לדבר על ניהול החרם הכלכלי – לפני שישראל נסוגה מכל השטחים שכבשה במלחמת ששת הימים. אחרי ועידת מדריד הסכימה סוריה לצמצם את הדרישה רק לנסיגה מן הגולן ומדרום לבנון, כשהיא אומרת כי הפלסטינים כבר חתמו על הסדרי ביניים מבלי לשאול אותה, ולפיכך, כל ההתפתחויות בעניין הפלסטיני כתוצאה מההחלטה ה"נפרדת" שלהם יהיו באחריותם.

הבעיה היא, שזו אינה עמדה פילוסופית גרידא, כיוון שסוריה מנהלת אינה אקדמאית: סוריה היא מדינה המטפחת טרור, והיא משתמשת בכלי הזה על מנת לקדם את האינטרסים שלה. ההסלמה בטרור הפונדמנטליסטי בישראל, בידי חמאס (אגף ד"ר מוסא אבו מרזוק) והג'יהאד האיסלמי (אגף ד"ר פתחי שקאקי), יושבים בדמשק, ואסור לטעות בעניין הזה. הבעיה היא, שסוריה משתתפת בתהליך השלום, מה שמגביל את היכולת לפעול נגדה. הפרדוקס הוא, שהיא משתמשת בטרור כדי לקדם את עמדותיה בתהליך השלום, ולשימוש שסוריה עושה בטרור בעיצומו של תהליך השלום, יש משמעויות חמורות בכיוונים רבים.

כאשר נועדו שרי החוץ של קואליציית השלום בוושינגטון, הם לא יכלו שלא לשים לב, כי האמריקאים שיתפו בשיחות גם את ראשי המלחמה בטרור. נוכחותו של הנשיא קלינטון וסגנו אל גור, יחד עם נציגי זרועות המודיעין האמריקאיים, בכינוס של שרי החוץ, נועדה להבליט את סדר העדיפויות האמיתי של האמריקאים, והוא המלחמה בטרור. הערתו של מזכיר נאט"ו, כי הטרור האיסלמי הפונדמנטליסטי הפך להיות סכנה שאיננה פחותה מסכנת הגוש המזרחי בימי המלחמה הקרה, והערתו של ראש הממשלה, יצחק רבין, כי הטרור הפך להיות סכנה אסטרטגית, מבטאים את המשמעות האמיתית של ההתארגנות החדשה.

שני סוגי טרור

הבעיה היא, שהיכולת של חמש החברות לשתף פעולה נגד הטרור מוגבלת כעת ביותר, מכמה סיבות: ירדן חלשה מכדי לקרוא תיגר על סוריה. כוונתה של ישראל למנות לשגריר איש מוסד כמו אפרים הלוי כשגריר ברבת־עמון, יכלה להחליש את עמדתה של ירדן בעניין הזה עוד יותר, מכיוון שאז היה מוטל עליה צורך להוכיח לסוריה, כי המינוי הזה איננו מבשר את הפיכתה של רבת־עמון לתחנת מוסד מרכזית של המזרח התיכון. סוריה כבר נקטה צעדים להרתיע את ירדן, ובעיקר זימנה לדמשק את ראשי מפלגות האופוזיציה, המתנגדים להסכמי השלום בין ירדן לישראל. שר החוץ הירדני, עבד אל־כרים אל־כבאריתי, טרח לציין השבוע, כי מדיניותה העקבית של ירדן היא שלא להשתתף ב"צירים" מזרח תיכוניים, וכי היא תמכה תמיד באחדות ערבית. זה לא כל כך מתיישב עם תמיכתה של ירדן בעירק במשבר כווית, אבל ההכרזה כוונה לדמשק.

מי שמעוניין יותר בשיתוף הפעולה האזורי נגד הטרור היא מצרים, אבל הקושי העיקרי נעוץ במערכת יחסיה עם סוריה. מצרים מבקשת לשמור על מעמדה המרכזי במזרח התיכון, ולפיכך היא מתאמצת לשמור על יחסיה המיוחדים עם סוריה, חרף העובדה שסוריה היא מדינה התומכת בטרור האיסלמי, אשר שלוחותיו פועלות גם במצרים. בוועידת מדינות האיסלם, שהתכנסה לא מכבר בקזבלנקה, אפשר היה לראות כיצד הקושי הזה בא לידי ביטוי. מצרים היתה מיוזמות של הצעת החלטה הפוסלת את הטרור האיסלמי, אבל נאלצה להיגרר אחרי עמדת סוריה, המבחינה בין טרור איסלמי לבין מאבק לגיטימי לשחרור מכיבוש: כלומר, טרור נגד משטרים ערביים פסול, אבל טרור נגד ישראל מותר.

אם תדבק מצרים בנוסחה שקיבלה עם סוריה בוועידת האיסלם בקזבלנקה, היא לא תוכל לשתף פעולה עם ישראל נגד הטרור האיסלמי הפועל, כביכול, ל"שחרור מכיבוש". אם תיכנס לדפוסים של שיתוף פעולה עם ישראל נגד ארגוני טרור שבסיסם בדמשק, הרי תסכן את מעמדה כמדינה מרכזית במזרח התיכון, המקיימת קשרים בכל הכיוונים, ותיכנס לעימות עם סוריה.

אין כניסה לפלסטינים

אבל חמורה מכל היא עמדתה של סוריה נגד הרשות הפלסטינית, ובעיקר, התנגדותה לעומד בראשה, יאסר ערפאת. בשבוע שעבר פורסמו הדברים שאמר אסד לשר החוץ של מלטה, שנועד עמו בדמשק. אסד שיבח את הנשיא ויצמן, ולמרבה ההפתעה, גילה עניין במנהיג הליכוד, ביבי נתניהו. אפשר לתת לעניין הזה הסברים רבים, כמו ניסיון לאותת לרבין כי אין הוא חושש מחילופי שלטון בישראל, אבל יש לשים לב למכנה המשותף בין שני האישים: הנשיא ויצמן הציע להשעות את המהלך עם ערפאת, שנתניהו מתנגד לו נחרצות. יש לקחת בחשבון, כי מה שעניין את אסד הוא המכנה

המשכים

הקלות

המשך מעמוד ראשון

התלהבות לרעיון". אולם פרס העיר בעניין זה כי, "הם קיבלו זאת". אבל רבין חזר והדגיש, "לא, אני לא יכול להגיד זאת, מבחינתינו הצעה זו קיימת".

יצויין כי זה זמן מדובר בהעברת הסמכויות לערפאת בערי הגדה באורח הדרגתי. מאחר שמדובר בהסדר מסובך, במסגרתו בערים מסויימות צה"ל יישאר בהיערכותו הקיימת, באחרות ייערך מחדש ובאחרות ייצא בכלל, ניתן בכל אחת מהערים בהם מגיעים לסיכומים באשר להסדרי הביטחון, להעביר את השליטה במתכונת שתסוכם לפלסטינים. על פי מקורות מדיניים בירושלים זו המגמה המסתמנת.

פרס ציין שהפגישה בארז נמשכה שעתיים ואפשר לומר שהיתה טובה. הוא סיפר שראש הממשלה הביע בפתיחת הדיון הערכה למאמץ שנעשה מהצד הפלסטיני להאבק בטרור, אם כי אנו מבקשים מאמץ נוסף ונדון עפי התוצאות.

נודע כי ערפאת מסר לרבין שהמשטרה הפלסטינית מנעה 6 מקרים של פגיעה בישראלים. הוא אמר עוד כי מינה 5 תובעים צבאיים והכחיש כי הם שחררו צעירים שנתפסו בפעילות טרור כמו פעיל השלום סירטאווי ששמועות על שחרורו ממעצרו נפוצו לפני יומיים. רבין אמר כי מה ששכנע אותו להקל בסגר הם הצעדים שנקטו הפלסטינים בנושא הבטחון.

רבין ציין שהמיפגש במחסום ארז מטרתו היתה למצוא פתרונות לבעיות העומדות בפני שני הצדדים אשר מחוייבים להסכם העקרונות ומימוש השלב הנוסף. לדבריו, סוכם על מו"מ אינטנסיבי במטרה להתגבר על השוני בעמדות שני הצדדים בענייני ביטחון, בחירות, פריסה מחדש של צה"ל, העברת סמכויות וכמובן המשכנו לדרוש מהרשות הפלסטינית למלא אחריותה בתחום הביטחון באיזורים שבשליטתה עזה ויריחו, אמר רבין.

הסיכומים הנוספים שהתקבלו בפגישה, בה השתתף גם הממונה על ענייני הכלכלה ברשות הפלסטינית אבו־עלא:

– יתקיים מו"מ מזורז בין ישראל לפלסטינים בכל השאלות השנויות במחלוקת – הסדרי ביטחון, פריסת צה"ל, הבחירות והעברת הסמכויות. ראש־הממשלה יצחק רבין ישוב ויוועד עם ערפאת בעוד כחודש ימים כדי לבחון את ההתקדמות בדיונים. שבוע לפני כן יקיים פרס פגישת הכנה עם ערפאת.

– יוחל בהקמת 5 פרקים תעשייתיים בג'נין, טול־כרם, ליד רמאללה וכן בגבול הרצועה. תוצרת הפארקים התעשייתיים האלה תזכה הן ע"י ארה"ב והן ע"י האיחוד האירופאי בהסדרים מיוחדים כפי שמתקיימים בהסכם הסחר החפשי.

– שר החוץ שמעון פרס הסביר כי את הפארקים התעשייתיים יקימו חברות פרטיות כאשר ארה"ב תיתן ערבות לכל חברה אמריקנית שתכנס כשותפה ביותר מ־25%.

– רבין הוסיף כי ישראל יכולה לפתור את בעיות התעסוקה במשק באמצעות יבוא עובדים זרים, אבל אז תצטרך להתמודד עם בעיית המצוקה הכלכלית בשטחים.

פרס הרגיש כי הידיעות על הקבורה והדעיכה של הסכם אוסלו מוקדמים מדי.

ההסתדרות

המשך מעמוד ראשון

כדי לא לפגוע בהסכמים הקיימים במשק.

יצויין, כי הסכם תוספת־היוקר יפוג בסוף חודש מרס והמשבר הנוכחי הוא למעשה בדיקת שרירים הדדית לקראת המשא־ומתן על ההסכם החדש לשנתיים או שלוש השנים הבאות.

יו"ר האגף לארגון ומעוצות פועלים פיני שומר, אמר אמש כי אם נציגי המעסיקים הפרטיים לא יתעשתו ויחתמו על ההסדר, ימצאו מולם גוף מלוכד של עובדים ומוכירים שלא יהססו להשבית מפעלים ומקומות עבודה.

אפרים ז'ילוני אמר בשיחה עם "על המשמר" כי ההסתדרות דורשת להמשיך במתכונת הקיימת של ועדת מעקב המשותפת לשני הצדדים, ואילו לטענתו נציגי המעסיקים הפרטיים מבקשים לשנות את מה שסוכם בהסכם המסגרת.

בקרב המעסיקים הפרטיים שוררת מורת רוח חמורה כלפי ההסתדרות שמגנה את עובדי בנק דיסקונט ועובדי "אל אופ" שקיימו שלשום הפגנה אלימה בתל אביב. לדבריהם, איך ההסתדרות עומדת בקיום הסעיף בדבר שקט תעשייתי. לכך יש לצרף את אי־הנחת הרווחת בקרב מעסיקים רבים כלפי דמי הטיפול הארגוני (מס הארגון) שהם חייבים לגבות עבור ההסתדרות במסגרת ההסכם שנחתם בין הצדדים.

יצויין, כי הסכם תוספת היוקר נחתם בין ההסתדרות לבין לשכת התיאום כשמשרד האוצר משקיף מן הצד. הסכם זה חל אוטומטית על כל המשק בין אם באמצעות ההסכמים הקיבוציים ובין אם באמצעות צווי הרחבה.

נוכח הריונים על שיבתו האפשרית של חיים רמון לעבודה, נראה כי האוצר והמעסיקים הצבוריים לא יערימו קשיים על תשלום תוספת־היוקר אך לגבי המעסיקים הפרטיים, השיקולים, כאמור, שונים.

נפצע קשה מידי חיילים

(עתים).– צעיר פלסטיני נפצע באורח קשה מירי של חייל צה"ל לאחר שיידה אבנים ברכב ישראלי בשכונת נימרה שבחברון אמש. לא היו נפגעים ולא נגרם נזק לרכב כתוצאה מיידוי האבנים.

דובר צה"ל מסר כי מיידה האבנים החל להימלט. החיילים קראו לו לעצור, וכאשר סירב לעצור ירו באוויר. לאחר שהמשיך לברוח ירו לעברו, וכתוצאה מכך נפצע באורח קשה מירי בחזהו.

הפצוע ריפעאת שרבאתי, בן 19, פונה לביה"ח עליה שבחברון לקבלת טיפול רפואי.

חשש

המשך מעמוד ראשון

העדרו.

לאחר בדיקה קצרה עם המשטרה הצבאית הוחלט לפתוח בחיפושים ובחקירה.

במשטרה נתקבלו עדויות של חקלאי מעין גדי כי פגש בו באזור ים המלח ושמע ממנו כי ברעתו לטייל במעלה צרויה. לאחר עדות זו ועדויות נוספות התמקדו החיפושים באזור זה.

בשעות הצהריים התרבו העדויות במשטרת ירושלים, שרוקמן יצא לאזור מדבר יהודה ולא חזר לבסיסו שבחברון. אימו סיפרה כי הוא לקח עימו תרמיל, מזרן מתקפל, שימורים ומפה של אזור מדבר יהודה.

תיאורים אלה הפחיתו את החשש כי המדובר בחטיפת החייל שנעשתה על ידי מחבלים.

משטרת מחוז הדרום, בסיועה של יחידת החילוץ של המשמר האזרחי בעין גדי, עסקה בסריקות אחריו באזור נחל משמר. על פי הנתונים מן השטח, לא גילו הסורקים אופטימיות יתרה וגבר החשש לחייו של החייל הנעדר.

רוקמן בן להורים יוצאי דרום אפריקה, שעלו לארץ והשתקעו בשכונת רמות בירושלים. אביו משמש כמדריך טיולים ונמצא בימים אלה בטיול בסיני. האם עובדת במוסד אקדמי.

אתמול מסרה האם למשטרה כי בנה לא השאיר כל מכתב המסביר את סיבת העדרותו.

השכנים באזור מגורי המשפחה מסרו כי המדובר בבחור אחראי שהיה דואג להודיע היכן הוא נמצא ולא נעדר מן הצבא ללא רשות.

חבריו העידו עליו כי אהב טיולים וידע כיצד לטייל. לדבריהם לא נקרו עליו סימני דיכאון בימים האחרונים.

בשעות אחר הצהריים התאספו חבריו בבית המשפחה ברמות. הם סיפרו כי מדובר בבחור נוח לבריות שהיה פעיל ב"שלום עכשיו" ו"בשומר הצעיר" בירושלים.

הוא יצא יחד עם חבריו לגרעין נח"ל שהיה מיועד להגשמה בקיבוץ סער. בני הגרעין משרתים בתקופה זו בחטיבת הנח"ל ובמסגרתה מבצעים פעילות מבצעית בחברון.

חבריו לגרעין נראו אתמול מודאגים ובאו לחזק את ידיה של האם יחד עם ידידי משפחה נוספים.

תא"ל זוהר נפרד מהספינה המיטלטלת

□ פנחס ענברי

ראש המינהל האזרחי ביהודה ושומרון, תא"ל גדי זוהר, סיים אתמול את תפקידו ובמקומו מונה כממלא מקום סגנו, אל"מ דוד שחף.

בטקס הפרידה אמר תא"ל זוהר, כי הוא חש כמי שעוזב את הגה הספינה המיטלטלת בים, עוד לפני שהגיעה לחוף מבטחים. הרמטכ"ל, רא"ל אמנון שחק הודה לגדי זוהר על תרומתו הרבה.

ב־95' צפוי חוסר יציבות בחבר העמים

□ יוסף גלילי

עפ"י הערכות בסוכנות היהודית, שנת 95' תאופיין בחוסר יציבות פוליטית, כלכלית וביטחונית בחבר העמים. כתוצאה ממיכלול המשברים הפוקדים את הרפובליקות ימשך חוסר הפיקוח והשליטה של השלטון המרכזי, תימשך הפשיעה ובצידה הידרדרות נוספת במצב הכלכלי ועקב מחסור מתמיד במוצרים בסיסיים ובחומרי גלם.

ראש משלחת הסוכנות היהודית בחבר העמים, חיים צ'סלר, דיווח אתמול בישיבת הסוכנות כי הפעילות תיתמשך השנה באוקראינה ובאיזורי מתיחות ומשבר בקווקז. על רקע המשברים באיזורים אלה צפויה בהם התגברות העליה, וכי עיקר הרגש בפעילות עידוד העליה של הסוכנות היהודית יושם על פעולות מיוחדות שיבוצעו בקרב בני הנוער והצעירים.

כתוצאה מהתגברות המשברים האיזוריים יהגרו כ־120 אלף יהודים מחבר העמים במהלך 95', מתוכם כ־70 אלף עולים צפויים להגיע לישראל וכ־50 אלף יהגרו ככל הנראה לארצות המערב.

השגרירות תועבר לירושלים בסופו של התהליך המדיני

וושינגטון (עתי"ם־רויטר).– שר החוץ האמריקני וורן כריסטופר הגן אתמול מפני "העברה חפוזה" של שגרירות ארה"ב לירושלים, אך הודה כי הנשיא ביל קלינטון רואה בחיוב מהלך כזה.

"הנשיא רואה באהדה רבה את ההצעה של הסנטורים מויניהאן ודול להעביר את השגרירות מתל אביב לירושלים, אך הוא גם אמר כי לדעתו אנו צריכים לעשות דבר שיפריע או יפגע בתהליך, שלפיו שני הצדדים צריכים להגיע למסקנות משלהם", ציין כריסטופר.

עם זאת, הובן מהערותיו, כמו מראיון שנתן לכתב רויטר בשבוע שעבר ובו אמר כי "עמדתם של מויניהאן ודול אינה שונה מעמדתנו", שהממשל ירצה להעביר את השגרירות לירושלים לאחר תום השיחות בין ישראל לבין אש"ף.

צוותא לתרבות מתקדמת
אבן גבירול 30 ת"א 6950156/7

שישי — 17.2
14.00 – "ימרה סאד". מאת: פטר וייס. מגרמנית: אברהם חוס. נוסח הצגה ובימוי: אבישי מילשטיין. בביצוע תלמידי שנה ג ניסן נתיב ירושלים.
22.00 – דני סנדרסון החופעה.
22.00 + 24.30 – "יפריק שואו" ערב לאנשים לא רצינים עם: יוני להב, גיל אלון, ענת ברזילי, דרור טפליצקי. (צוותא 2).
24.45 – "ילדים סורגים לאלוהים" מופע לאנשים ששלומם בסדר... עם עידן אלתרמן ואבי גרייניק.

שבת — 18.2
11.11 – שחרית 11:11 – עוזי ויזל / צ'לו. נעמי קפלן / פסנתר. בתכנית: פרגולזי – סינפוניה לצ'לו ולפסנתר. סטרווינסקי – סוויטה איטלקית. קופרן – סוויטה מס' 2 לצ'לו ולפסנתר. מנדלסון – שיר ללא מלים אופ' 109. פאול בן חיים – שלושה קטעים לצ'לו סולו. רוול – קטע בצורת הבנרה.
11.30 – "כי ככה זה" – בייס למכשפות. בהשתתפות: ורוניקה גוטליב־כספי, פירה קנטר. הצגת ילדים מגיל 5 ומעלה. (צוותא 2).
22.00 – יאיר ניצני במופע יחיד.
22.00 – להקת "אבטיפוס" החופעה. (צוותא 2).

ראשון — 19.2
17.00 – סדנת לימודי תיאטרון. (צוותא 2).
21.00 – קונצרט שירת המקהלות. בהשתתפות: מקהלת הגליל העליון. מנצח: רון זרחי. מקהלת הילדים של הגליל העליון. מנצחת: אושרה יעקב.

שני — 20.2
18.00 – "התומה". מאת ובביצוע: תאשם יאסין. בימוי: משה ופניק. ההצגה עוסקת בדמות פלשתינאית העוברת שלבים וגלגולים בתוך החברה הישראלית־ערבית. פרינג. (צוותא 2).
20.30 – "קאפקא" עיבוד ע"פ כתביו: עדי עציון ומיכל פורת. בימוי: מיכל פורת. בהשתתפות: דויד בנטואיץ', עדי עציון, בועז כהן, אמירה פולק. במחזה 8 תמונות מחייו.
22.00 – יאיר ניצני בצוותא 2.

שלישי — 21.2
20.30 – "קאפקא" עיבוד ע"פ כתביו: עדי עציון ומיכל פורת. בימוי: מיכל פורת. בהשתתפות: דויד בנטואיץ', עדי עציון, בועז כהן, אמירה פולק. במחזה: 8 תמונות מחייו.
20.30 – "טאץ' ודי" הצגת יחיד של השחקן שמוליק קלדרון. בימוי: רותי דייכס. פרינג. (צוותא 2).
22.00 – "מופע הפרדה של בנגו או הייתי סגנו של ברוך ממר". פרינג. צוותא 2.

רביעי — 22.2
20.30 – עיתון 77 – בצוותא 2 – השירה והזמן. בהשתתפות: חיים באר, יעקב בסר, הלל ברזל, אילן תורן. (צוותא 2).

חמישי — 23.2
17.00 – מפ"ם – שולחן עגול "יחות בעידן השלום" ערב לזכרו של מאיר תלמי (יודקס) ז"ל. מנחה: עמירה הגני. דברים לזכרו: ויקטור שם טוב. משתתפים: פרופ' שלמה בן עמי, דוקטור עזאל מנעא, פרופ' אניטה שפירא.
21.30 – "טאץ' ודי" הצגת יחיד של השחקן שמוליק קלדרון. בימוי: רותי דייכס. פרינג.
22.00 – יאיר ניצני בצוותא 2.

תערוכת החודש: רחל בייליס

פינה חמה ללב"י

הקרן למען בטחון ישראל

לב"י קלאסי עת להודות

ב־6 בפברואר התקיים קונצרט "לב"י קלאסי" השלישי בסדרת הקונצרטים שיוזמה אגודת ידידי קרן לב"י. הקונצרט התקיים במוזיאון תל־אביב.
קרן לב"י רוצה להודות מקרב הלב לכל אלו שסייעו ותרמו להצלחת הערב:
★ גב' זהבית דותן – מפיקת לב"י קלאסי
★ דומי רייטר סופר – מנהל אמנותי וכוריאוגרף
★ גב' דליה קחלני – הנהלת לב"י קלאסי
★ גב' חלן שגיא – הנהלת לב"י קלאסי
★ להקת בת־דור
★ התזמורת הקאמרית של חיל החינוך והנוער
★ מוזיאון תל־אביב
★ דפוס אלף־אלף – רפי ועופר חיון
★ דפוס ט.מ.ר – טל זיו
★ פרחי א – פנינה ונלי
★ ורד הגליל

היום יותר מתמיד תן לבך ללב"י

לב"י למען בטחון ישראל

קרן לב"י, רח' ד' (ארניא) 17 הקריה, תל־אביב

לרנטה, לירון ולכל המשפחה
משתתפים בצערכם במות
האב בהולנד
קיבוץ שער גולן

למשפחה ולקיבוץ רוחמה
משתתפים באבלכם
על מות
דניאל לבל ז"ל
חברים מקיבוץ שמיר

אנו משתתפים באבלם של
יעל, המשפחה וקיבוץ רשפים
במות
אליעזר גריבגאוז
המחלקה הבינלאומית
גבעת חביבה

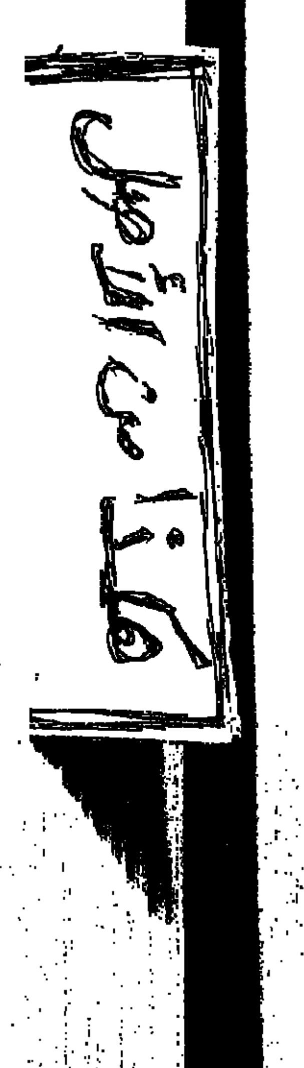

המשותף הזה, שכן הוא החליט למנוע מערפאת להתקדם בתהליך השלום.

רבין לא היה צריך אפוא להיות מופתע, כאשר בוועידה המרובעת בקהיר אמר לו ערפאת, כי עוקץ הטרור של הג'יהאד האיסלמי מופנה בעצם נגדו. יותר מכל מדינה ערבית – אולי חוץ מלוב – התחילה סוריה להפגין גישה שלילית פעילה נגד הרשות הפלסטינית. היא המדינה הערבית היחידה שאיננה מכירה בתעודות שהרשות הזאת מנפיקה. יתר על כן, תושבי עזה ויריחו אינם מורשים להיכנס לתחומה. הדבר התברר בחודש שעבר, כאשר השרה לענייני רווחה, אום ג'יהאד, ביקשה לעלות על קבר בעלה ליד דמשק, אבל לא יכלה לעבור את הגבול מירדן.

הצעד הסורי היה גורף – הוא לא הופנה רק נגד אנשי אש"ף שהלכו אחרי ערפאת לעזה, אלא נגד כל הפלסטינים בעזה ויריחו. נחישותה של סוריה איננה מופנית כלפי ההווה, אלא גם מאיימת לגבי העתיד. ירדן התחילה להחליף את הדרכונים שלה לתושבי הגדה בתעודות מעבר לשנתיים, כצעד שניתן להכינו כשני מובנים: גם כהכנה להחלפת הדרכון הירדני בדרכון פלסטיני, וגם כאיום על תושבי הגדה, שהם מסתכנים באובדן דרכונם הירדני, אם ידבקו בערפאת. סוריה התחילה לעשות בעיות במעברם של בעלי תעודת המעבר החדשות של ירדן, כאשר הרמז ברור – ברגע שערפאת ייכנס לגדה, תשלול מהם סוריה את זכות הכניסה לתחומה, כפי שהיא עושה לתושבי יריחו ועזה. היא בוודאי לא תכיר בדרכון הפלסטיני.

אין חוד חנית

מכאן נובעת המסקנה ההכרחית, כי המלחמה בטרור, שהשראתו בדמשק, היא אינטרס משותף לישראל ולרשות הפלסטינית. מכאן שערפאת ייתן סוף סוף את ההוראה לצאת למלחמה בטרור, שכן בלי הכחדת העניין הזה, הוא לא יוכל לצאת מגבולות עזה. הבעיה היא, שהצלחת המאמץ איננה תלויה בהחלטה חד־פעמית, אלא בשינוי עמוק של מבנה מערך הביטחון הפלסטיני. בלי להיכנס לפרטים מייגעים, אפשר להסתפק בקביעה שהמערך הפלסטיני כעת אינו ערוך למלחמה בטרור האיסלמי, אלא לנטרול סכנות פנימיות לערפאת, ובכלל זה, מתוך זרועות הביטחון עצמן.

למערכת הביטחון הפלסטינית אין חוד חנית ממוקד נגד הטרור האיסלמי, אלא היא בנויה מכפילויות המנטרלות זו את זו, כמיטב המסורת הידועה של ערפאת, של איזונים פנימיים המבטיחים את שלטונו. יש לקבל בברכה את המאמץ שמשקיעה הרשות הפלסטינית להוכיח רצון טוב בעניין הזה. היו לה כמה הישגים של חשיפות מסוימות (למרות שסיפור מכונית התופת שנחשפה ביריחו התברר כעורבא פרח, אבל מקורו לא היה ברשות אלא בישראל). אבל הבעיה היא מבנית. זרועות הביטחון הפלסטיניות נאבקות אלה באלה, ולא בחמאס, ובמצבן היום הן לא יוכלו להתמודד מול הטרור המקצועני, שהשראתו בדמשק.

דרישתו של רבין מערפאת, לקבוע זרוע ביטחון אחת ויחידה, תוך פירוק המיליציות מנשקן, מעמידה את ערפאת במצב שלא עמד בו מעולם: הצורך להכריע בתוך המאבק הפנימי בין הפלסטינים. ערפאת שמר על כוחו, תוך ניצול המאבקים הפנימיים, וספק אם הוא מסוגל לפתח כעת שיטה אחרת. למאבק הפנימי השלכות רבות, ובתוך המערכת הבטחונית הפלסטינית הוא מתמקד בין ראש הביטחון הכללי, אמין אל־הינדי, לבין ראש הביטחון המסכל בגדה, ג'יבריל רג'וב. הוא לא הכריע באוסלו, וספק אם יכריע כעת, מה שיוציא את הביטחון הפלסטיני כמרכיב במאבק בטרור.

להקדים את הבחירות

מה עושים? קודם כל צריך לדעת, כי הדרך עוד ארוכה ואין בה קיצורים. חייב להיות בה שילוב של כמה גורמים, וגם ישראל צריכה לקבל החלטות אסטרטגיות. ראשית – המימשל הפלסטיני חייב להיות חזק, והיישות הפלסטינית חייבת להיות בטוחה בעצמה, חזקה פוליטית וכלכלית, ובעלת סמכות להטיל מרות. דבריו של השר יוסי שריד, על הצורך להקדים את הבחירות בשטחים, באו בעיתם, שכן רק בחירות יוכלו להוציא הנהגה פלסטינית לגיטימית, שתוכל להגיע להסדר עם ישראל ולאכוף אותו על האופוזיציה.

מכיוון שאחרי הבחירות אמורה ישראל לדון עם הפלסטינים על הסדר הקבע, היא חייבת להקדים ולהגדיר לעצמה את יעדי ההסדר, באופן שהפלסטינים יוכלו לשאת ולתת עליו, כמו ריכוז ההתנחלויות רק במקומות שיש לישראל אינטרס בהם, תוך פיצוי הפלסטינים בעניינים אחרים. מכל מקום, אחרי שקובעים כי היעד הוא לסייע לפלסטינים להקים הנהגה תקיפה ומטילת סמכות, יש להפסיק את המנהג מימי הכיבוש – לקבוע עובדות באורח חד־צדדי, כאילו אין יותר נושא ונותן פלסטיני.

את יכולתם של הפלסטינים להתמודד מול הטרור, אי־אפשר למדוד בקני המידה הרגילים והשיגרתיים. הטרור הפך להיות מכשלה אסטרטגית, ומדיניותה של סוריה מהווה בעיה יסודית בעניין הזה לכל הצדדים. מכיוון שתהליך השלום הוא בלתי הפיך, והכוח הלבן מגלה במלחמה בטרור עניין מיוחד, גם ישראל חייבת לקבל החלטות אסטרטגיות לגבי יעדיה בהסדר הקבע, ולעודד את ההכרעות הפנימיות בקרב הפלסטינים.

עם כל הכבוד לפלפל הממולא

סדנה קבוצתית עם ארוחה טובה ושירים בצוותא אינה בונה ממשלה טובה, וערב הווי נוסח התנועה המאוחדת לא מרפא קלקולים בממשלה, גם אם ראש הממשלה ואשתו הם המארחים ■■ על סעודה ממשלתית אחת

פאר־לי שחר

צריך להיות עם מידה לא מעטה של תמימות ותאיביות כדי להניח, שערב הווי בנוסח התנועה המאוחדת (חולצות הכחולות עם הסרטים הארומים, זוכרים?) יעלה ארוכה על החבורות שגורמת הממשלה הזו לעצמה.

בנסיון ליצור גיבוש חברתי בין שרי הממשלה, מתוך כוונה שזה יתרום לתפקוד טוב יותר של שריה, גלומה הנחה מוטעת מיסודה. בין שרים בממשלה, שלהם אינטרסים אישיים שאיש אינו מנסה להסתירם, והעוסקים בפוליטיקה, שהיא שם נרדף למרע התככים, נוצרים רק לעתים רחוקות – אם בכלל – יחסי חברות אמיתיים (למשל, החלטתו של רבין לשלב בממשלתו את יעקב צור, האיש ליווה אותו שנים במאבק על ראשות הממשלה, למרות שנכשל בפריימריס, או יחסי החברות והאמון שנרקמו עם השנים בין מנחם בגין ליעקב מרידור).

אבל הכלל הוא, שבין שרים בממשלה יש ליצור יחסי עבודה תקינים. אלה אינם נבנים במסגרת סדנה לשירה בציבור. גם לא באמצעות חוויה גסטרונומית־קולינרית מושלמת.

האם ההתענגות על הפלפל הממולא, שהוגש בעיצוב מרהיב על שולחן הסועדים, ימנע בפעם הבאה מהשר משה שחל לזעוק לעבר שר האוצר, בייגה שוחט, כי מעולם לא היה שר אוצר גרוע כל כך? או מבייגה לומר לשחל, "אתה מזיק, אתה גורם נזק גדול לממשלה, אינני יכול לעבוד איתך"? או מפואר להטיח בראש הממשלה: "כל הרעל מתחיל אצלך בלשכה... המנכ"ל שותה לי את הדם והוא אבי אבות הקלקולים..."?

והאם הכינוס הזה ימנע מראש הממשלה למתוח ביקורת על שרים שמתבטאים בניגוד להחלטות הממשלה, ולהזכיר להם מה האופציה במקרה כזה?

כשפנחס ספיר וישראל גלילי היו מתכנסים, יחד עם יהושע רבינוביץ או בלעדיו, במטבחה של גולדה מאיר, הם לא עשו זאת משום שהיו חברים. הם היו בעלי אינטרסים משותפים.

וכששמעון פרס, כשהיה ראש ממשלת אחדות, החליט לאמץ את תוכניתו הכלכלית כאשר שר האוצר הוא יצחק מודעי, זה לא קרה בזכות תבשיל הקדרה שהכינה מיכל מודעי, אלא מתוך ידיעה ברורה שזו הדרך בה יש ללכת. כלומר, נוהל עבודה.

יצחק רבין, מתוך כוונה טובה, אמר, על פי מה שצוטט מאותה ארוחת ערב: "אם נהיה יחד, נצליח". נכון שללא קלקולים סיכויי הממשלה יהיו טובים יותר, אבל הגורם הקובע הוא הדרך בה הולכת הממשלה.

כשמנחם בגין עשה את השלום עם מצרים, הוא חזר ונבחר ב־81', למרות הקלקולים בתוך ממשלתו (שמחה ארליך, על פת, שריר ומודעי: "יש בממשלה פת, אנטיפת ופסיכופת"). אין ספק שהכוונה של הרבינים היתה טובה, אבל כוונות טובות אינן מתכון לשלטון יציב.

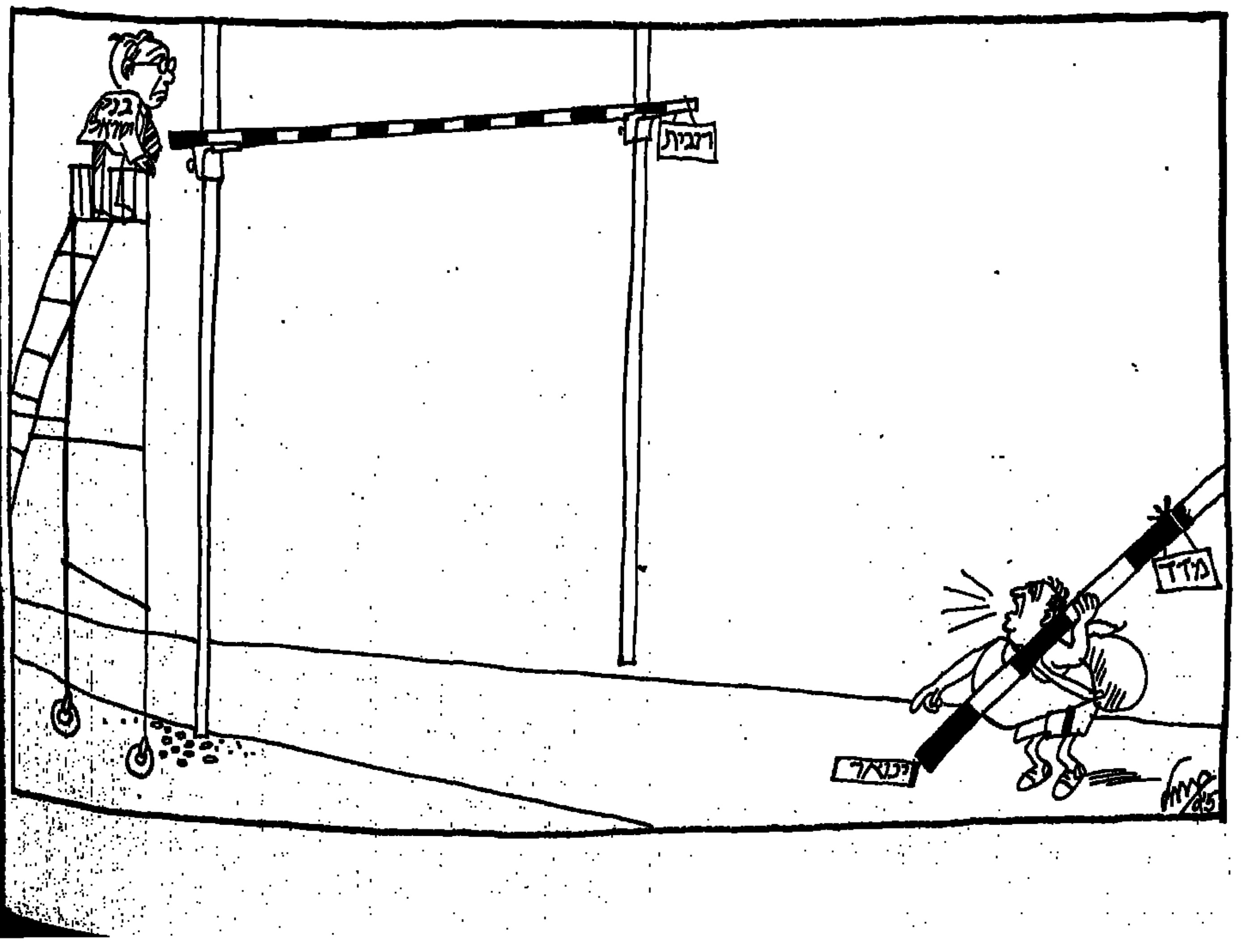

אהרן קליין

מישהו לא אמר את כל האמת

כפי שנראית כרגע פרשת נפילתו של רס"ן כיוואן תאמד והדיווח על כך, יש בסיס לחשוד בכל דיווח צה"לי ובכל תגובת דובר צה"ל וקצינים בכירים, כמידע לא מדויק ואולי גם לא נכון, אולי בכוונה, ואולי – וזה חמור יותר – מתוך חוסר יכולת של המערכת הצבאית לחשוף ולגלות בעצמה ולעצמה את כל האמת

קהות חושים או רגישות יתר? אלוף עמירם לוין בביקור אצל משפחת תאמד

צילום: חיים אוולאי

פרשת מותו של רס"ן כיוואן תאמד חשפה קצת עצבים רגישים בציבור. הפרשה נגעה בעיקר בשלוש נקודות: האחת, מה יש לגלות לבני משפחתו של חייל שנהרג על נסיבות מותו; השניה, אמינות הדיווח של המערכת הצה"לית, כפי שהיא משתקפת בעיני הציבור, והשלישית, נוהל וידוא הריגה.

בכל שלוש הנקודות הללו צה"ל לא עמד במבחן. נראה כי גם אם הופקו לקחים ממקרים דומים בעבר, הם לא יושמו על־ידו. כפי שהדברים נראים כרגע, יש בסיס לחשוד בכל דיווח צה"לי ובכל תגובת דובר צה"ל וקצינים בכירים, שהם מידע לא מדויק ואולי גם לא נכון, מתוך כוונה מכוונת של צה"ל, או – וזה חמור יותר – מתוך חוסר יכולת של המערכת הצבאית לחשוף ולגלות בעצמה ולעצמה את כל האמת.

ועדת החקירה של רב־אלוף במילואים משה לוי, שמונתה על־ידי הרמטכ"ל, רב־אלוף אמנון שחק, מייד לאחר התחקיר הראשוני שנערך בנושא, בודקת את הפרשה מאז ראשית השבוע. יש להניח, שהממצאים והמסקנות יוגשו השבוע לרמטכ"ל. סביר שהדו"ח של רב־אלוף לוי יתייחס לא רק לפרטי הפרשה עצמם, אלא ייגע ויטפל במעטפת החיצונית שהובילה לפרשה אומללה זו.

לא היה מה להסתיר מעיני הציבור בפרשת מותו של כיוואן תאמד. סביר להניח, שאילו היה צה"ל מספר את האמת, גם אם היא קשה לעיכול, היא היתה מובנת ומתקבלת. אבל כאשר מתחילים להסתבך ולחשוף רק חצאי אמיתות, אם בכלל, כשהפרשה נחשפת היא פוגעת פגיעה קשה ביותר באמינות המערכת הצה"לית.

מה קרה שם

מכל התחקירים שנעשו בעקבות התקרית בה נהרג רס"ן כיוואן תאמד עולה, כי הוא מת מכדורי מחבלים. ככל הנראה, נורה גם על־ידי חיילי צה"ל במהלך ההסתערות לעבר המחבלים, לאחר שחשבו כי הוא מחבל.

רס"ן כיוואן, חונך גששים של צה"ל, הצטרף לכוח צה"ל, שיצא באותו אחר צהריים של ה־19 בדצמבר 94' כדי לפתוח ציר מהעיירה בינת ג'ביל לעבר מוצב אחיל. הוא לא היה שייך אורגנית לאף אחד מהכוחות שיצאו למשימה השיגרתית של פתיחת ציר. כשהיתה השיירה בפאתי הכפר א־תילי, פתחו לעברם מחבלים באש ממארב שלצד הדרך. מזג האוויר היה קשה, הערפל והמטר הערב הכבידו על הראות.

רס"ן כיוואן ירד במהירות מהג'יפ והחל מסתער לעבר המחבלים, תוך כדי ירי. הוא לא המתין לחיילי הנח"ל והשריון, אשר השתהו דקות ארוכות עד שיצאו אף הם להסתערות. רס"ן כיוואן ניתק מהכוח העיקרי, ותוך כדי הסתערות יחיד וגילוי אומץ לב נדיר נפגע מאש המחבלים. הוא נפגע מקליע במפשעתו ונפל מעבר לגדר אבנים נמוכה, כשהוא מדמם ככל הנראה למוות. היעדר ניתוח שלאחר המוות מקשה על קביעה פסקנית זו.

הכוח של הנח"ל והשריון יצא להסתערות ולמרדף כעשרים דקות לאחר תחילת התקרית. השתהות זו תוביל מאוחר יותר להרחקתם של סמל מהנח"ל וקצין שריון, שהיה מפקד הכוח.

החיילים המסתערים לא ידעו כלל, כי רס"ן כיוואן הסתער לפניהם לעבר המחבלים. אחד החיילים זיהה, תוך כדי הסתערות, דמות מוטלת סמוך לגדר האבן. הוא לא היסס וירה לעברה מספר כדורים. מבחינתו, זה היה יכול להיות רק מחבל.

בשלב זה הבין אחד הקצינים, כי ייתכן שהדמות המוטלת ליד גדר האבן הוא רס"ן כיוואן והורה על הפסקת הירי לעבר הדמות. ההסתערות הסתיימה, המחבלים נמלטו. רס"ן כיוואן היה מת.

מבדיקת הגופה עולה, כי אחד הכדורים פגע בראשו של כיוואן, אולם מאחר שלא פרץ דם מחור הפגיעה, קבעו הרופאים שבדקו את הגופה חיצונית, כי רס"ן כיוואן מת בטרם נפגע בראשו, כתוצאה מפגיעה בעורק ראשי במפשעתו.

בתחקירים שנערכו לאחר התקרית השתתפו אלוף פיקוד הצפון, עמירם לוין, מפקד יחידת הקישור ללבנון (יקל"ל), תא"ל גיורא ענבר, מפקד החטיבה המערבית, אל"מ רפיק סעיף וחיילי הכוח ומפקדיו. החשד כי בוצע ירי כוחותינו על כוחותינו עלה, אולם לא נקבע בוודאות. החשד היה קיים.

אלה הם הממצאים והמסקנות של התחקירים שנערכו בפיקוד הצפון. רב־אלוף במיל. משה לוי יצטרך להתייחס לטענה המופיעה בכתבת המקומון החיפאי "כלבו", המצטטת חייל שאמר כי בוצע נוהל וידוא הריגה כנגד רס"ן כיוואן. רב אלוף לוי יבהיר את הנושא, היה או לא היה.

לא מגלים למשפחה

השאלה היא, למה לא גילו לבני משפחתו של רס"ן כיוואן תאמד את האמת, גם אם היא קשה וכואבת; גם אם האפשרות שאולי ניתן היה להצילו מאיבוד דם, לולא ירו בו חיילי צה"ל, נראית קלושה.

מפקד יקל"ל, תא"ל ענבר ומפקד החטיבה המערבית, אל"מ רפיק ביקרו את בני המשפחה בכפר מע'ר למחרת התקרית. לטענת בני המשפחה, השניים לא גילו להם את כל האמת. המידע שהועבר למשפחה כלל רק את העובדה, שרס"ן כיוואן נהרג מירי המחבלים וכי פעל בגבורה בהסתערו אל מול המחבלים.

אף מלה לא נאמרה לבני המשפחה על חשד או חשש, שרס"ן כיוואן נפגע גם מירי כוחותינו. שום כלום. על כך שמעו בני המשפחה, ככל הנראה, רק מפי הכתב של המקומון "כלבו".

לא ברור מדוע לא גילו זאת שני הקצינים לבני המשפחה. האם רצו לחסוך מהם את הכאב, את ההתלבטויות? האם זהו חלק מנוהל הקיים לגבי בני העדה הדרוזית, או שמא גם לגבי יהודים? האם בכלל קיים נוהל לגבי מקרים כאלה, או שזוהי החלטה אד־הוק, המתייחסת לגופו של עניין בכל מקרה ומקרה? מה עבר בראשו של תא"ל ענבר, כשהחליט להציג רק חלק מהאמת בפני בני המשפחה? האם היתה זו קהות חושים, או רגישות יתר?

השבוע אמר סגן שר הביטחון בכנסת, כי גם בעבר לא היו מקרים בצה"ל לומר לבני המשפחות את כל האמת על נסיבות המוות. לדבריו, "במקרים רבים, בהתייעצות עם בני המשפחה, כאשר יש הורים, אחים ואחיות, החלטנו לא לומר את כל האמת. הדילמה קשה. כקצין אני אומר, לא הסתרתי את האמת מאלה שהיתה לי הרגשה שאפשר לדבר איתם בגלוי. אבל כאשר ראינו את יתר בני המשפחה, שאלנו לעתים, האם יהיה זה נכון ונבון שנספר את כל האמת לכולם. פעמים רבות יעצו לנו לא לעשות זאת".

לעומתו בעס הרמטכ"ל, רב־אלוף אמנון שחק, על הפגיעה המידע מבני המשפחה. מייד לאחר פרסום הפרשה, ביום חמישי שעבר, אמר הרמטכ"ל כי הוא אינו מוכן בשום פנים ואופן לכך שאין מוסרים הורעות אמת למשפחות החללים, ובזאת הבהיר את הדילמה.

בצה"ל מודעים לתיבת פנדורה, העלולה להיפתח בעקבות מהגילוי על הסתרת המידע מבני משפחת תאמד. עשרות, מאות ואולי אלפים מבני המשפחות השכולות, עלולים להרהר בנסיבות מותו של יקירם, כפי שהוצגו בפניהם על־ידי נציגי צה"ל. הספקות, החשדות והשאלות הנוקבות, שנותרו ללא מענה, עולים וצפים מחדש. הדבר הוביל לפניות של עשרות בני משפחות שכולות אל המערכת הצבאית, וגם לעיתונאים, בבקשה לפתוח בפניהם את תיק החקירה על נסיבות מותו של בנם. בעצם, התיבה אולי נפתחה. לצה"ל יהיה קשה לסגור אותה.

אמינות הדיווח

מישהו לא אמר את כל האמת, ולכן הפרשה התפוצצה. לו נאמרה האמת כולה, יש יסוד סביר להניח שהפרשה היתה מסתיימת בכתבה באותו מקומון חיפאי, מבלי שתעורר סערה ציבורית. מישהו לא אמר את כל האמת, לא רק למשפחת החלל, אלא גם לדובר צה"ל ואולי לגורמים נוספים בצמרת צה"ל.

תא"ל גיורא ענבר היה הכתובת אליו פנה נציג דובר צה"ל בפיקוד הצפון, רס"ן חוקי חריס, לבירור השאילתה שהגיש כתב המקומון "כלבו". תא"ל ענבר לא שיתף את נציג דובר צה"ל בכל האמת על התקרית, ואף סייע לו בניסוח התשובה לכתב, לפיה הנתונים שבידי הכתב אינם נכונים. הוא לא העלה בפניו, במלה וחצי מלה, את החשד לירי כוחותינו ברס"ן כיוואן. מבחינתו, כלפי התקשורת, היתה זו פעולה למופת.

באיזו זכות מסתיר תא"ל ענבר מידע מהמערכת הצבאית – במקרה זה מדובר צה"ל – על פרטי התקרית? סביר להניח, כי התשובה ההחלטית שנתן בשתי הפניות אליו והניסוח המשותף של התגובה, הכילו את הכתב לחשוף את פרטי השיחה שהקליט עם אלוף פיקוד הצפון בכתבה שפרסם. התגובה של דובר צה"ל, כפי שהוצגה, אינה אמינה והיא מלאה סדקים.

אין זו הפעם הראשונה שדובר צה"ל מסתבך, כתוצאה מדיווח לא אמין מהיחידות. כך היה במקרה הנפת הדגל של חיזבאללה על מוצב תל דבשה לפני כשלושה חודשים, כאשר דובר צה"ל הוציא הודעה המכחישה כי המוצב נכבש. זו היתה חצי האמת ופגיעה באמינותו, כפי שהתברר בתחקירים ובצילומי הווידאו של חיזבאללה. אחר כך היה המקרה של אותם 11 לוחמי יחידת המסתערבים "שמשון", שעוכבו על־ידי המשטרה הפלסטינית, לאחר מרדף שערכו אחר חשוד בחטיפת חייל. דובר צה"ל הכחיש. העובדות היו אחרות.

רא"ל לוי ימצא כנראה לנכון להאיר ולהעיר, באשר לתגובות דובר צה"ל ולמידע הסלקטיבי המועבר אליו ממפקדי היחידות. בשטח, אמינות הדובר והמערכת הצה"לית ספגה שוב מכה קשה. יש שיאמרו, כי זהו מסמר נוסף בארון הקבורה של אמינות צה"ל. אולם הפעם עושה רושם שלא באשמת מוסר דובר צה"ל.

וידוא הריגה

היה או לא היה? את זה יקבע רא"ל לוי, שיתחקר את כל העדים המעורבים בפרשה, לאחר שיקרא את כל הדו"חות והחומר שהוגשו לו. נראה כי במקרה זה לא היה וידוא הריגה, מאחר שהירי לעבר רס"ן כיוואן נעשה תוך כדי הסתערות הכוח לעבר המחבלים, ולא כפריקה לאחור באש תוך "ירי בכל דבר שזז", כדברי ראש הממשלה רבין.

גם אם לא היה במקרה זה וידוא הריגה, כפי שטוען הכתב מפי אחד החיילים, הנושא עלה על סדר היום הציבורי. צה"ל וראש הממשלה הכחישו במשך כל השבוע את קיום הנוהל, שכל חייל קרבי מכיר. גם אם לא קוראים לו בשפה הצה"לית הרשמית בשם נוהל וידוא הריגה, אלא נוהל סריקה לאחור באש, יש להסביר את ההיגיון שבו, הנובע מהשאיפה לשמור על חייהם של חיילי צה"ל – וגם את הבעייתיות האתית שבטווח הנשק, הנובעת מירי במתבל השרוע פצוע בשטח.

צה"ל ביצע נוהל סריקה לאחור באש בעבר, וימשיך לבצע אותו בכל הסתערות על מחבלים בעתיד. לוחמים מעדיפים לקרוא לכך נוהל וידוא הריגה. הבעיה הקשה היא ההפרדה בין נוהל שחייב להתבצע, לבין הריגים הגובלים ברצח כרם שי. פעמים לא מעטות בעבר "שאלו" לוחמים בצה"ל את הנוהל האמור וביצעו אותו, גם בשלא היה בו צורך.

התחום האפור שבין ביצוע הנוהל מתוך כוונה להגן על חיילים מפני מחבל פצוע, שיפגע בדרך כלשהי בחיילים, לבין ירי כאשר המחבל חסר אונים, הוא רחב למדי. הריגים בקרב חיילי צה"ל – ואלה אינם מעטים – מנצלים פירצה זו ממניעים אישיים, ובכך מכתימים את צה"ל כולו.

סוף מעשה

רא"ל לוי כבר תיחקר חלק מהעדים המעורבים בפרשה. היום, אם לא יחול שינוי של הרגע האחרון, יעיד בפניו האלוף עמירם לוין. לוי צפוי להגיש ממצאים ומסקנות לקראת סוף השבוע הבא.

למי שמצפה כי יעופו ראשים בדו"ח, נראה כי צפויה אכזבה. האלוף לוין שגה בעצם העובדה ששוחח עם הכתב. זוהי שגיאתו העיקרית, והרמטכ"ל וראש הממשלה כבר מתחו עליו השבוע ביקורת בנושא. הוא לא הסתיר מידע, ולא היה כסוך העניין של אי־מסירת המידע כולו למשפחה ולדובר צה"ל.

תא"ל ענבר לא סיפר, ככל הנראה, את כל המידע והוא צפוי להיות הכוכב העיקרי במסקנות הדו"ח. רא"ל לוי מכיר את תא"ל ענבר שנים רבות, כאשר היה רמטכ"ל וענבר ראש לשכתו.

יש לקוות, כי רא"ל לוי יתייחס בהמלצותיו לקשרי העבודה של מערכת דובר צה"ל עם מפקדי היחידות, ולחובת הדיווח של האחרונים לדובר. הבהרת הנושא עשויה למנוע (ואולי רק לצמצם) תופעות של חצאי אמיתות, המופיעות בתקשורת בשמו. עניין נוסף, שיש להניח שרא"ל לוי יתייחס אליו בארוכה, הוא הדיווח למשפחות על נסיבות המוות. ואולי בתחום זה ישופרו הנהלים ויוגדר מקום הביטוי של המשפחות עצמם לאמת המלאה כולה.

הגבירים ימליצו ויאשרו

יהודה צור

ההגדרה השחוקה במקצת, שבעל הדעה הוא בעל המאה, קיבלה השבוע חיזוק ממשי בפרשת מינויו של מועמד מפלגת העבודה ליו"ר הסוכנות היהודית. פעם נוספת התברר שהגבירים, אשר נבחרו לתפקידם בהסתדרות הציונית לא על־ידי המוני העם היהודי אלא על פי מספר האפסים שבחשבונות הבנקים שלהם ותרומותיהם למגביות השונות, הם הקובעים מי ינהל את ענייני הסוכנות היהודית, לא רק בתפוצות, אלא גם בארץ. עובדה שההחלטה למנות את אברהם בורג ליו"ר הסוכנות היתה שלהם, ולא של ראש ממשלת ישראל ובוודאי לא של מאות חברי מרכז מפלגת העבודה, אשר על פי החוקה, בחירת היו"ר מוטלת עליהם.

השבועות האחרונים הוכיחו, שקבוצה של גבירים שווה הרבה יותר מראש ממשלה אחד ומ־1,200 חברי מרכז מפלגת העבודה, שנבחרו על־ידי מיליוני אזרחים בישראל, לפחות כשמדברים על הסוכנות. לא על זוטות כאלה של דמוקרטיה ייצוגית יתעכבו עשירי אמריקה, בבואם להחליט עם עמיתם מדרום אמריקה, מנכ"ל הסוכנות מנדל קפלן, מי ינהל את המוסד הזה.

כאשר התברר ביום שלישי בלילה, שוועדת ייעוץ והסכמה, המורכבת מתריסר ראשי מגביות וארגונים יהודיים בארה"ב, החליטו לפסול את מועמדותו של יחיאל לקט ולבחור באברהם בורג – הגיבו רבים במפלגת העבודה, גם אלה שלא נמנים עם מחנה רבין, בכעס רב.

גבירים אמריקאים שעושים ככל העולה על רוחם, שלא נבחרו מעולם והגיעו למעמדם בזכות התרומות שפיזרו, לא ילמדו אותנו מה זו דמוקרטיה, אמרו ח"כים, אישים בכירים במפלגת העבודה וכמובן, אנשי מחנה רבין, שהתייצבו ברובם מאחורי מועמדותו של יחיאל לקט. אולם הנסיון הזה של עמידה איתנה מול עשירי אמריקה, לאחר מעשה, לא עונה על השאלה המכרעת, מדוע הסכימו מפלגת העבודה, הליכוד, ולמעשה כל המפלגות הציוניות, להפקיד בידי עשירי אמריקה את המפתח לגורלה של הסוכנות היהודית.

חותמת גומי

בראשית השבוע, כאשר עדיין לא היה ברור מה תחליט הוועדה של חבר הנאמנים בהסתדרות הציונית לגבי שני המועמדים, אמר יחיאל לקט, שהתהליך של "ייעוץ והסכמה" מקורו בתקופה שלפני 25 שנה, כאשר הדברים סוכמו בחדרי חדרים, תוך ישיבה סגורה בין גולדה מאיר למקס פישר, הגביר בין הגבירים האמריקאים, שלמרות היותו כבן 90, עדיין כוחו במותניו בכל הקשור להשפעתו על המתרחש. אז קבעו פישר וגולדה מאיר מי יהיה יו"ר הסוכנות, וכל התהליך הדמוקרטי היה, למעשה, חותמת גומי על החלטתם. שנים לאחר מכן סוכמו הדברים בנוהל הרבה יותר קפדני, ואף נחתמה אמנה בין העם היהודי בגולה לזה היושב בציון, לפיה יו"ר הסוכנות היהודית – שהוא גם יו"ר ההסתדרות הציונית – ייקבע בתהליך של הסכמה וייעוץ. היו"ר יבוא מקרב המפלגה הגדולה בארץ, הנהנית מרוב בכנסת והמרכיבה את הממשלה, אבל האמריקאים הם שיתנו את הגושפנקה הרשמית, כדי לוודא שהאדם המתאים ייבחר.

אולם הפעם נראה שהדברים השתנו. הסעיף הזה באמנה, אמר השבוע מנכ"ל מפלגת העבודה, נסים זוילי, עוות והופעל בצורה לא נכונה. הסעיף נועד למנוע מינוי חריג של אדם, שאין לו יכולות וכישורים להתמודד עם התפקיד, טען זוילי; אולם לא היתה כל כוונה שהאמריקאים יבחרו בין שני מועמדים בעלי רמת כישורים מוכחת, כמו בורג ולקט.

גם אם גורמים במפלגת העבודה ינסו לטשטש את העובדה הזאת, המציאות מלמדת שהסיפור לא החל בין לקט לבורג, וכי שורשיו עמוקים ורחוקים הרבה יותר. מפלגת העבודה כבר הסכימה לסידור הזה בעבר. היה זה בתקופה בה היא היתה באופוזיציה, והמועמד שלה באותם ימים היה שמחה דיניץ. אז, לא גילתה כל התנגדות לכך שקבוצה של גבירים תעשה ככל העולה על רוחה, תפסול את מועמדי הליכוד ואף תתערב בענייניה הפנימיים של מפלגת העבודה.

באותם ימים האמריקאים, שהיו מאוהבים בשמחה דיניץ, עיקמו את האף בגלוי כאשר ראו את חבר הכנסת הצעיר, יליד צפון אפריקה, נסים זוילי, מנסה להציג באנגלית מגומגמת את מועמדותו ליו"ר הסוכנות. מולו ניצב דיניץ המשופשף, המתוקשר היטב ומרושת לכל הכיוונים במערכת היהודית אמריקאית. אז פעל אותו תהליך של ייעוץ והסכמה לטובתו של דיניץ, ולטובת צמרת מפלגת העבודה.

אלא שהיום השתנו הדברים. האמריקאים ניסו, יותר מכל, למצוא מענה הולם לשתי בעיות עיקריות, זו שלחם וזו המדאיגה את המנכ"ל מנדל קפלן, מעשירי היהודים בדרום אפריקה. קפלן היה זה שרצה בשמחה דיניץ וקפלן הוא זה שלא רצה, בלשון המעטה, ביחיאל לקט כיו"ר הסוכנות. לקט רחוק מלהיות דמות כריזמטית, המקרינה סמכותיות,

אך הוא איש עבודה, מכיר היטב את כל רזי הפוליטיקה הפנימית בסוכנות ואת דרכי עבודתה, מסרב להיכנע בקלות להוראותיו של המנכ"ל, וכיו"ר בפועל של הסוכנות בשנה האחרונה, הפגין עצמאות. אולי רבה מדי, לדעתו של קפלן. למרות שידע שקפלן הוא זה שמורח את החמאה על פרוסות הלחם של הסוכנות, לא הסתיר לקט את דעותיו בענייני הסוכנות ואת התנגדותו לתכתיבים מהמנכ"ל.

האמריקאים הם שהכריעו. יחיאל לקט ואברהם בורג

אם רבין לא היה נעמד על הרגליים האחוריות, היו גביריה העשירים של אמריקה שמחים לראות את שלמה להט בראש הסוכנות היהודית. אלא שבסופו של דבר, נאלצו להתפשר על שתי ההצעות שהציגה מפלגת העבודה, ובורג, שנראה כאיש המכירות המוצלח יותר, הועדף. איך קרה שבעלי המאה מעבר לים מחזיקים את המפתחות לסוכנות היהודית

רוצים איש מכירות

האמריקאים, מצידם, רצו באדם שישווק היטב את הסחורה במגביות השונות והרבות בקרב העם היהודי היושב במדינות המערב, ובעיקר בארה"ב. הם העריכו את עבודתו השקדנית של לקט ואת הבנתו הרבה בענייני הסוכנות, אבל סברו שאינו יכול להביא את הסחורה, קרי, את התרומות הדרושות. הגבירים האמריקאים רוצים איש מכירות טוב, שדיבורו רהוט, והוא מסוגל לעורר אהדה. ואם הוא חובש כיפה, כמו אברהם בורג, מוטב.

האמת היא, שהאמריקאים לא רצו אף אחד מהשניים, לא את בורג ולא את לקט. מזה זמן רב הם מנסים לעשות הכל כדי להביא את שלמה להט, ראש עיריית תל־אביב לשעבר, אלוף במילואים וחביב הקהל האמריקאי, לראשות הסוכנות. ביום רביעי השבוע הודה זוילי, שהוועדה רצתה לפסול את שני המועמדים ולהביא במקומם מועמד חיצוני, "אבל הבהרנו להם חד־משמעית, שהתפקיד הזה פוליטי במהותו, המועמד נבחר במערכת הישראלית, ולא נוכל להסכים שבתקופה בה למפלגת העבודה יש רוב בציבור, בכנסת ובממשלה, לא יעמוד איש משלה בראש הסוכנות. רק אז הם הבינו, שעליהם לבחור אחד משני המועמדים חברי מפלגת העבודה. גם אחרי זה הרשו לעצמם, שלא בצדק, לפסול אחד מהשניים, ולכן אני מבין את כעסם של החברים במפלגה".

גם ראש הממשלה לא היה שלם, מזה זמן רב, עם הברירות שעמדו לפניו. לקט הוא איש מחנה רבין, בן טיפוחיו של יגאל אלון, וכבר לאחר המהפך ב־1977 שקד לבנות את תנועת העבודה הציונית, כדי שלמפלגת העבודה תהיה השפעה בקרב הציבור בחו"ל גם אחרי שהשלטון עבר לידי הליכוד. אלא שלמרות נאמנותו והקירבה ביניהם, הבין רבין שלא מלקט תבוא הישועה, משום שאין לו כריזמה שתעורר התלהבות בקרב עשירי אמריקה. זה לא אומר שרבין היה מוכן לרצות את הגבירים, שנפשם חשקה בשלמה להט.

לפיכך, העובדה שלקט לא נבחר עברה בשלום בתוך מפלגת העבודה, משום שרבין הגן על האינטרסים של המפלגה, כשהתעקש כי הבחירה תהיה באחד מחבריה. העובדה שעמד על דעתו היקנתה לו נקודות זכות רבות, בעיקר משום שבכך סיכן במידה מסוימת את מעמדו בעיני האמריקאים.

סטירת לחי לרבין

אבל החלטת הגבירים האמריקאים גרמה מבוכה רבה, ולא רק ללקט, אלא גם לאלה שתמכו בבורג. כולם רצו שמרכז מפלגת העבודה יהיה הגוף שיקבע מי יהיה המועמד. מולי דור, מראשי מחנה רבין, אשר פעל רבות למען בחירתו של לקט, אמר חד־משמעית, שלא ייתכן שהאמריקאים הם שיקבעו מי ינהיג את הסוכנות, וכי בחירתם היא סטירת לחי לראש הממשלה, לדמוקרטיה הישראלית וללקט עצמו. לדבריו, מרכז מפלגת העבודה, אשר אמור היה להתכנס ביום חמישי אחר הצהרים כדי לבחור בין שני המועמדים, חייב לדחות את ההצבעה, כדי להביא מועמד נוסף לבחירה.

בעקבות פסילתו של יחיאל לקט יצא השר מיכה חריש בביקורת קשה נגד השיטה הזו, וטען כי היא תהפוך את יו"ר הסוכנות לבובה של חבר הנאמנים. לפיכך, טען, חייבת שיטה זאת לעבור מן העולם. לדבריו, הדבר מוכיח עד כמה מנותקים אנשי חבר הנאמנים מהמציאות הדמוקרטית בארץ, ניתוק העלול ליצור משבר ביחסים שבין האמריקאים לבין ההנהגה הנבחרת של מדינת ישראל.

ברור לגמרי, אמרו בכירים במפלגת העבודה, שיש לערוך שינויים באמנה שנחתמה בשעתו בין העם היהודי, קרי, ראשי ארגונים יהודיים בארה"ב, לבין ממשלת ישראל, לגבי תהליך הבחירה של המועמד ליו"ר הסוכנות. אמנם ברור שאברהם בורג ייבחר כיו"ר הסוכנות, כי הערעורים ברגע זה כמעט בלתי אפשריים, אך התהליך, שעיוותו נראה לעין, חייב לבוא על תיקונו בסעיף ודין באמנה, כך שיהיה לטובת העם היהודי ולא לטובתם של הגבירים המתיימרים לייצגו.

קרב הישרדות

בימים אלה מנהל סגן השר אלי בן מנחם קרב הישרדות אמיתי. האיש, שגדל בכפר שלם ופילס לעצמו דרך לא קלה לכנסת ולממשלה, מרגיש איך כל הקריירה שלו, ובעצם כל חייו, עומדים בפני התמוטטות בשל מה שהתחיל, לדבריו, כעלילה פוליטית של להט יום הבחירות, והתגלגל לסיפור מפותל ותמוה

הדמעות לא היו מבוימות. סגן השר אלי בן מנחם

צילום: יצחק הררי

אריה דיין

ביום שני בבוקר, בדרכו לישיבת ועדת הכנסת שעמדה לדון בהסרת חסינותו של סגן שר הבינוי והשיכון, ח"כ אלי בן־מנחם, פגש היועץ המשפטי לממשלה, מיכאל בן־יאיר, בעו"ד דן שיינמן, פרקליטו של סגן השר. בן־יאיר נעצר, לחץ בחמימות את ידי הפרקליט, והחליף איתו כמה מילות נימוס מחויכות והמשיך לאולם הוועדה. כשהגיע לשם, כמה דקות לפני השעה היעודה, מצא אותו ריק מאדם. הוא יצא חזרה למסדרון ושם ראה שוב את שיינמן, אליו הצטרף בינתיים בן־מנחם עצמו. בן־יאיר חלף לידם, הפנה את פניו לכיוון אחר והמשיך בדרכו, כאילו לא הבחין בהם.

בין סגן השר בן־מנחם לבין היועץ המשפטי בן־יאיר התפתח בחודשים האחרונים עימות משפטי קשה שכבר חרג, לפחות מצידו של בן־מנחם, למישורים אחרים. "אני לא אומר לו שלום", מאשר סגן השר. "הוא רוצה לחסל אותי, לקטול אותי, כבר שלוש שנים הוא שופך את דמי. למה אני צריך להגיד לו שלום, למה אני צריך ללחוץ לו את היד?"

בטיוטת כתב האישום שהגיש בן־יאיר לוועדת הכנסת, נאמר כי כאשר בן־מנחם הגיע לקלפי באיזור מגוריו כדי להצביע בבחירות לכנסת, ביוני 1992, נוצרה סביבו מהומה, בגלל הימצאותם במקום של פעילי ליכוד, שחילקו מדבקות וחומר הסברה והקיפו את בן־מנחם. בן־מנחם, טוען בן־יאיר בטיוטת כתב־האישום, תקף במהלך המהומה שתי נערות, בנות 15 ו־16, שעמדו שם וחילקו מדבקות של הליכוד.

גירסתו של בן־מנחם, אותה הוא משמיע בעקביות ובה הוא דבק בהתמדה לכל אורך התקופה הארוכה שעברה מאז, שונה לחלוטין. בן־יאיר, הוא אומר, הפך אותי ממאשים לנאשם. שתי הנערות הלכו להתלונן נגדי במשטרה, רק אחרי שאני הגשתי תלונה על כך שפעילי ליכוד תקפו אותי.

טבעת חנק

כל מי שמשוחח עם בן־מנחם בימים אלה מתרשם, כי סגן השר חש, בכנות מוחלטת, כמי שנקלע לסיטואציה קפקאית. הוא גם מתנהג כמי שטבעת חנק הולכת ומתהדקת על צווארו. הדמעות שזלגו מעיניו בישיבת ועדת הכנסת בשבוע שעבר לא היו הצגה מבוימת. האיש – שנולד בהודו, הגיע ארצה כתינוק, גדל ופילס לעצמו דרך לא קלה לכנסת ולממשלה – מרגיש איך כל הקריירה שלו, ובעצם כל חייו, עומדים בפני התמוטטות. הוא משוכנע שנפל קורבן למה שהתחיל, בלהט היצרים של יום הבחירות, כעלילה פוליטית והתגלגל לסיפור מפותל ותמוה. השפעת הפרשה על התנהגותו של סגן השר ניכרת בעליל. מזה שבועות הוא לא מסוגל לעסוק בשום דבר אחר, חוץ מאשר בכתב האישום נגדו. מאז הודיע היועץ המשפטי על כוונתו להגיש אותו לוועדת הכנסת, שקע בן־מנחם בעניין הזה בצורה מוחלטת, כמעט אובססיבית. את כל העדויות ואת כל המסמכים שבתיק הוא מכיר בעל־פה והוא מסוגל לצטט, כמעט במלואם, מהזיכרון. על הסתירות שמצא בין העדויות שצריכות להפלילו, כביכול, הוא יכול לדבר, אם לא מפסיקים אותו, במשך שעות רצופות. הוא זוכר שמות, תאריכים ושעות, ומשקיע ימים שלמים במאמץ לאתר עדים נוספים לתקרית ב־1992. הוא מתרוצץ בכל הארץ כדי להשיג עוד ברל מידע, שיסייע לו להצלת חייו הפוליטיים מהעוול שלדעתו עושים לו.

בשבוע שעבר הוא נסע, למשל, לארכיון גלי צה"ל, כדי לאתר שם הקלטה של מבזק חדשות ששודר ביום הבחירות, ודווח בו כי "ח"כ בן־מנחם הותקף בבואו להצביע". לפני שמסר לו את הקלטת, שלח אותו החייל האחראי על הארכיון, שככל הנראה גם לא זיהה אותו, לשלם 15 שקל בבנק הדואר. סגן השר הלך לסניף הדואר, עמד בתור ושילם. את הקבלה צירף לתיק המסמכים הקשורים לפרשה, המלווה אותו לכל אשר יפנה. מגלי צה"ל נסע למערכת "הצפה". מישהו סיפר לו, שידיעה דומה לזו ששודרה בגלי צה"ל הופיעה גם בבטאון המפד"ל. את גזיר העיתון מ"הצפה" קיבל רווקא בחינם.

שני שימועים ערך לו בן־יאיר עד כה. בשימוע הראשון היתה תקרית לא נעימה. פרקליטת המדינה, דורית ביניש, העירה הערה, ממנה יכול היה להשתמע שבן־מנחם כבר היה מעורב, בעבר הרחוק יותר, בתקרית אלימה. ביניש התכוונה לאירוע שהתרחש לפני כשש שנים בכפר שלם, כאשר עיריית תל־אביב ביקשה להרוס מבנה של בית כנסת שהוקם, לטענתה, באופן בלתי חוקי. בן־מנחם התייצב אז, תוך שימוש בחסינותו הפרלמנטרית, בין המבנה לטרקטור שבא להרוס אותו.

הנערות שינו את עדותן

בן־מנחם נפגע מההערה של ביניש. לבית הכנסת בכפר שלם, הוא מסביר, הגיע אז על פי פניית המשטרה, שהזמינה אותו "כדי למנוע שפיכות דמים במקום". את ההערה של פרקליטת המדינה הוא מפרש כ"ניסיון מצד המערכת המשפטית ליצור לי תדמית של בריון". את הדברים האלה הוא לא רק אומר, אלא גם מעלה על הכתב. במכתב ששלח אל בן־יאיר לפני כחודש הוא כתב, בעקבות ההערה של ביניש, כי "נציגי הפרקליטות מושפעים מדעה קדומה נגדי, ולא בצדק".

באותו מכתב האשים את בן־יאיר בהתעלמות מהכללים המחייבים אותו, כיועץ משפטי לממשלה, בכל הקשור להפעלת מוסד השימוע והגשת כתבי אישום נגד אנשי ציבור. "הריני להזכירך את אותם עקרונות הצריכים לשמש נר לרגלי היועץ המשפטי לממשלה, קודם שהוא בא להחליט על הגשת כתב אישום", כתב לו בן־מנחם בסגנון שאפשר למצוא בו גם נימה של התנשאות. "יש לנקוט במידה יתרה של זהירות בטרם מגישים כתב אישום, שכן בדיני נפשות עסקינן. יש ואפילו זיכוי בדין אין בו די להיטיב נזק נגרם מתוך אישום שלא היה לו יסוד. רומה שהדיבור 'מידה יתירה של זהירות' לא התקיים בענייני". המכתב הזה לא הוסיף לו, כנראה, נקודות אצל היועץ המשפטי לממשלה.

לשימוע השני הגיע לבד, ללא פרקליטים. במשך יותר משעה פירט באוזני בן־יאיר את הסתירות שמצא בין עדויות הנערות ביום התקרית לבין עדויותיהן כעבור כמה חודשים, כאשר נפתחה חקירת המשטרה. בעקבות השימוע הזה ביקש בן־יאיר מפרקליטת מחוז תל־אביב לשוב ולשמוע את גירסת הנערות. הנערות אמרו לה, שהן "חושבות" שבן־מנחם הוא שתקף אותן, אבל אינן בטוחות בכך. בן־יאיר החליט, בכל זאת, להגיש את כתב האישום. את נוסח עדותן החוזרת של הנערות נמנע מלהעביר לפרקליטו של סגן השר ולוועדת הכנסת מסר, בהערה תמוהה ביותר, כי "שתי הנערות חזרו על עדותן במשטרה במדויק לחלוטין".

השבוע, בישיבה השניה של ועדת הכנסת, ניסה להפחית מערכה של השיחה שפרקליטת מחוז תל־אביב, מרים רוזנטל, קיימה עם הנערות. לדברי בן־יאיר, זאת לא היתה חקירה ולא מסירת עדות, אלא רק שיחה, שבה ביקשה רוזנטל להתרשם מהימנותן של שתי העדות. החומר שנמסר לפרקליטי בן־מנחם, וכו נכתב שהנערות רק חושבות שבן־מנחם הוא שתקף אותן, הוא רק תמצית של השיחה, לא פרוטוקול שלה. "מי שיבקש למצוא ישועה בתמצית הראיון", אמר בן־יאיר השבוע, "עושה מיקח טעות. הגירסה עצמה, שח"כ בן־מנחם משך בשערותיה (של אחת הנערות), מאוד מוצקה".

בן־מנחם, הנלחם על חייו, לא הרפה. בין הגשת כתב האישום לוועדת הכנסת לבין תחילת הדיון בוועדה, הוא התרוצץ בכל הארץ ואיתר חמישה אנשים, שלפני שנתיים וחצי היו עדים לאירועים ליד הקלפי. עורכי דינו החתימו אותם על תצהירים ואחר כך הביאו אותם למסירת עדות במשטרה. עדויותיהם סותרות את כל הנאמר בכתב האישום.

"לא הגיב על הדחיפות"

אשר בר־נתן הוא תושב כפר שלם, שביום הבחירות עבד עבור הליכוד באיזור הקלפי בה הצביע בן־מנחם. "ביום הבחירות", הצהיר בשבועה בפני פרקליטו של בן־מנחם וגם במשטרה, "הייתי בקלפי משעה 9.00 ועד לשעה 15.00, ואיתי היו פעילי ליכוד נוספים. בשעת הצהרים של יום הבחירות הגיע ח"כ אלי בן־מנחם, על מנת להצביע בקלפי בבית הספר גולומב. ליד הקלפי עמדו פעילי ליכוד, שקיללו ודחפו את ח"כ אלי בן־מנחם עם צאתו מהקלפי. היתה התקהלות סביבו וההתנהגות כלפיו היתה גסה.

"על אף שהייתי פעיל ליכוד", ממשיך בר־נתן, "הפריעה לי התנהגותם של פעילים אחרים כלפי ח"כ בן־מנחם, וביקשתי מהם להפסיק לדחוף ולקלל אותו. ח"כ אלי בן־מנחם, בהיותו תושב האיזור וח"כ מטעם המערך, עורר את רוגזם של תושבי האיזור, שברובם מצביעים לליכוד. עקב המהומה שפרצה, היו שוטרים שהובילו את ח"כ אלי בן־מנחם והגנו עליו מפני הקהל שסבב אותו, עד לרכבו. משם עזב ח"כ בן־מנחם את השטח. ח"כ אלי בן־מנחם התנהג בנימוס ואיפוק, ובעזרת השוטרים שליוו אותו והגנו עליו יצא מחוץ לקלפי ועזב את המקום".

אריאל כועז, גם הוא תושב כפר שלם, היה ביום הבחירות, על פי התצהיר עליו חתם, פעיל בחירות מטעם מפלגת ש"ס ועסק בחלוקת עלונים ליד הקלפי של בית הספר גולומב ברחוב תל־אביב. "ח"כ בן־מנחם", העיד כועז, "נכנס לקלפי והצביע. כשיצא מהקלפי, ובעודו בתחום בית הספר, התקהלו סביבו אנשים רבים, פעילי הליכוד, אשר קיללו אותו ודחפו אותו. בעיקר עמדו ודחפו אותו שני בחורים מגודלים. ח"כ בן־מנחם לא הגיב לקללות ולדחיפות וניסה לצאת החוצה לעבר רכבו. במקום נכחו שוטרים, אשר הקיפו אותו והגנו עליו מפני הסובבים אותו. השוטרים ליוו את ח"כ בן־מנחם עד לרכבו ועזיבתו את המקום". עדויות דומות מסרו אברהם כהן, תושב יד־אליהו, שריכז עבור מפלגת העבודה את הפעילות במספר קלפיות באיזור, שלמה רבה, שוטר שהוצב לשמירת הסדר בקלפי, ויעקב יאמן, אזרח שהגיע בזמן המהומה כדי להצביע.

שיבוש הליכי חקירה

ביום שני בבוקר, כאשר הגיע לישיבתה של ועדת הכנסת, האמין בן־מנחם כי בן־יאיר מתכוון להודיע, בעקבות העדויות הללו, על סגירת התיק. הפתעתו היתה מוחלטת. היועץ המשפטי לא רק שלא הודיע על כך, אלא רמז כי בכוונתו לבדוק האם אין באיסוף העדויות הללו ומסירתן, משום שיבוש של הליכי החקירה.

"יש לי מחשבות מאוד קשות על מבול העדויות החדשות שצצו בסוף השבוע", אמר בן־יאיר. "זה דבר מאוד מאוד מתמיה". בן־מנחם אומר שבן־יאיר ממשיך, גם בהתבטאות הזאת, לשפוך את דמו. אין לו ספק, הוא אומר, שכל בית משפט יוכיח את חפותו, אבל גם אינו יכול, בהיותו איש ציבור, להמתין עד אז. עד שבית המשפט יוציא לאור את חפותו, הקריירה הפוליטית שלו תיהרס לחלוטין.

אם יוגש כתב אישום לבית המשפט, בן־מנחם יהיה חייב להתפטר מתפקידו כסגן שר השיכון. כדי להציל את הקריירה הפוליטית שלו, עליו לשכנע את בן־יאיר לעצור את ההליכים כבר עכשיו ולא להגיש את כתב האישום, גם לא לוועדת הכנסת. מה שכבר הוגש הוא טיוטה בלבד, וההחלטה על הגשת כתב האישום עצמו עשויה להתקבל תוך שלושה שבועות. הגשת כתב אישום לוועדת הכנסת פותחת תהליך של הסרת חסינות, ועל פי התקדים שנקבע במקרהו של ח"כ שאול פנחסי, ייאלץ בן־מנחם להתפטר מתפקידו כסגן שר, אפילו אם חברי הכנסת לא יסירו את חסינותו.

שואה עלומה

ד"ר יאיר אורון, שספר הלימוד שחיבר על השואה הארמנית ב־1915 נפסל לאחרונה לשימוש בבתי הספר, לא בטוח שהנימוקים שהביאו לפסילה היו ענייניים, אבל מבטיח להמשיך לחקור את הנושא, ולהיאבק על הבאתו למודעות הציבור

נעמי ריפתין

"במקום הספר על הטבח הארמני, שפסל משרד החינוך, התלמידים מתבקשים ללמוד על המטבח התורכי, המומלץ על־ידי משרד התיירות", פתח ד"ר יאיר אורון את הרצאתו על טבח הארמנים בידי התורכים ב־1915, בקטע מתוך המוסף הסטירי "דבר אחר". ואכן, כשאתה שומע בהרצאתו על התייחסות הגופים הממלכתיים לנושא, נראה שהדברים יכולים להתרחש בארץ אחרת ובמשטר אחר, אבל ודאי שלא במחוזותינו, במדינתנו הדמוקרטית, שבניה עברו את מוראות השואה.

ב־1979 הופק בישראל סרט על־ידי הבמאים אמנון רובינשטיין ומיכה שגריר, שעסק בקהילה הארמנית בירושלים, ובו ראיונות עם ניצולים ארמנים שהגיעו מתורכיה לישראל. למרבה הפליאה, הסרט לא הוקרן מעולם. אורון ביקש לצפות בסרט, הנמצא בארכיון הטלוויזיה, אך נאמר לו שאין אפשרות כזאת, אלא אם כן יקבל את אישור המנכ"ל. כשפנה למנכ"ל דאז, יאיר שטרן, נענה בשלילה.

ב־1990 עמדו להקרין, במסגרת התוכנית הדוקומנטרית של יום חמישי בטלוויזיה, סרט תיעודי בשם "המסע לארמניה". הסרט הביא עדות של ניצולה שחזרה לכפר מולדתה וסיפרה את זכרונותיה על הטבח של 1915. ברגע האחרון, לדברי אורון – שציפה בדריכות לחזות בסרט – בלחץ של משרדי ממשלה מסוימים, הסרט לא הוקרן ובמקומו הוקרן סרט על רביית הרבורים. מנהל המחלקה הדוקומנטרית דאז, גדעון דרורי, התפטר מתפקידו בתגובה לאירוע.

בעקבות ביטול הקרנתו של הסרט, נפתח מסע מחאה של אישי ציבור מכל הקשת הפוליטית. בעיתונים פורסמה עצומה, שבראשה עמד יאיר צבן, והצטרפו אליה אישים כמו עוזי לנדאו ובני בגין. העצומה הועלתה לדיון בהנהלת רשות השידור, שבעקבותיו הוחלט להקרין את הסרט. אלא שההחלטה מעולם לא בוצעה, כיוון שאחד מחברי ההנהלה הגיש ערר, והיות והערר לא נידון, לא ניתן היה להקרין את הסרט.

כשמוטי קירשנבאום נכנס לתפקידו, מספר אורון, הוא שלח לו מכתב, איחל לו הצלחה בתפקידו וביקש ממנו להקרין את הסרט, בשל חשיבותו. עד היום לא קיבל תשובה על מכתבו, והסרט לא הוקרן.

אירוע נוסף שאותו מתאר אורון – והמוכיח לדעתו כי מדובר במדיניות ברורה – היא הקרנתו בטלוויזיה, לפני כשלוש שנים, של סרט על שרה אהרונסון, שהופק על ידי הבמאית אורנה בן דור־ניב. מהסרט הוצא קטע של 20 שניות, בו הופיעו תמונות המתארות את הטבח הארמני. שרה אהרונסון, שהיתה בתקופת הטבח הארמני בקושטא, ראתה מקרוב את האירועים והזדעזעה. היא סיפרה עליהם לאנשי ניל"י, והיתה לכך השפעה רבה על פעילותם כנגד התורכים.

עד היום הוקרן רק פעם אחת סרט שעסק בטבח הארמנים. היה זה באפריל שעבר, ביום הזיכרון לטבח. את העובדה הזאת, אומר אורון, יש לזקוף לעקשנותו של במאי הסרט, יעקב אחימאיר, שלמרות הלחצים הכבדים שהופעלו עליו, עשה כל מאמץ שהסרט יוקרן.

הסרט מציג תמונות קשות מהטבח והמוני בארמנים, וראיונות עם אנשי הרובע הארמני בירושלים, שחיים בצל הטבח עד היום. פרט חשוב הוא כי אין שם אף משפחה שלא איבדה בטבח מישהו מקרוביה. בראיון שערך אחימאיר עם שגריר תורכיה בישראל בעקבות הסרט, אומר השגריר כי היתה זאת מלחמה, ולכן היו קורבנות משני הצדדים.

ג'ינוסייד בשלבים

בתקופת מלחמת העולם הראשונה ישבו באימפריה העותומנית כ־2.5 מיליון ארמנים. במשך תקופה ארוכה, הם זכו למעמד של מיעוט עם אוטונומיה תרבותית. אולם לקראת סוף המאה ה־19, עקב תהליך ההתפוררות של האימפריה ולחץ של המיעוטים לקבלת זכויות, שינה המשטר, שחרד למעמדו, את יחסו לנושא. בשנים 1896־1894, בתקופת הסולטן עבד אל חמיד, נרצחו בין 150 ל־300 אלף ארמנים. הרצח הזה הופסק בלחץ המעצמות, בעיקר בלחצה של אנגליה. ב־1904 היה טבח נוסף, של 30־20 אלף ארמנים. אולם ההחלטה לחסל את הבעיה הארמנית בתורכיה התקבלה ב־1915, כאשר השלטון התורכי טען שהארמנים הם גורם מתסיס ולא נאמן ויש להם קשרים עם רוסיה, אויבת האימפריה, המחכה להתפוררותה בתקווה להשתלט על המיצרים.

כצעד ראשון חוסלה ההנהגה הארמנית בקושטא. לאחר מכן סרקו התורכים את הכפרים והערים, ריכזו את האוכלוסיה הארמנית, חיסלו את הגברים בירייות ואת הנשים, הזקנים והילדים גירשו במסע רגלי לכיוון סוריה, מסע שבמהלכו מתו רבים מהם. כן הוקמו מחנות לארמנים, שבהם נרצחו רבים. בסוריה התגלתה מערה, בה נמצאו אלפי גוויות של ארמנים שנרצחו. אומדן הנרצחים ב־1915 נע בין 800 אלף ל־1.5 מיליון.

הידיעות על הטבח נפוצו בזמן אמת ופורסמו בזמנו בתקשורת העולמית. ב"ניו יורק טיימס", למשל, הופיעו למעלה ממאה מאמרים וידיעות בנושא. בקושטא ישבו באותה תקופה דיפלומטים ממדינות שונות, שידעו על הטבח, ולמרות זאת העולם שתק.

התורכים, אומר אורון, כמו עמים אחרים שפנו לפתרון של השמדת עם אחר, קיבלו חיזוק מהעובדה שהעולם לא הגיב ולא הוקיע את הרצח. במצבים כאלה, הוא מסביר, הרוצח בטוח שעל־ידי ההשמדה הוא יפתור את בעיותיו, וכי איש לא יפריע לו.

השתיקה נמשכת עד היום. ד"ר יאיר אורון   צילום: אלון רון/ישראל סאן

השתיקה, טוען אורון, נמשכת עד היום, ברמות ובמקומות שונים, בין היתר, במדינת ישראל. אי־ההתייחסות של מדינת ישראל הרשמית, הוא סבור, יש בה משום הכחשה של אירוע קשה, כאשר מי שעושה זאת הוא דווקא עם שעבר בעצמו את השואה, נאבק נגד מכחישיה ואמור לגלות רגישות מיוחדת לסבל של עמים אחרים. הנסיון להתכחש לנושא נובע לדעתו, מסיבות פוליטיות, אבל גם מתוך חשש שאין לו בסיס, כאילו טיפול בסבל של עם אחר יגמד את השואה. עד כדי כך, טוען אורון, שלחוגים יהודיים בארה"ב ולגופים רשמיים במדינת ישראל יש יד בעובדה שבארה"ב אין מציינים את יום הג'נוסייד הארמני באופן רשמי. עד היום לא השתתף אף נציג רשמי של מדינת ישראל בטקס האזכרה השנתי שעורכת הקהילה הארמנית בירושלים.

קריטריונים פדגוגיים

בינואר השנה יצאה הודעה לעיתונות, שבה נאמר כי הוועדה ללימודי היסטוריה ממליצה שלא לאשר ספר לימוד בנושא הטבח הארמני, ומקווה שייכתב ספר אחר בנושא. עוד נאמר, שהספר לא עומד באמות המידה הפדגוגיות והאקדמיות המקובלות בתוכנית הלימודים בהיסטוריה. הודעה זו מתייחסת לתוכנית לימודים שכתבו ד"ר יאיר אורון, אורלי צרפתי וד"ר אריאל הורוביץ, באישור משרד החינוך.

בפרוטוקול ועדת המקצוע מופיעים נימוקים רבים לפסילת התוכנית, כמו חוסר מידע מספיק, טעויות בעובדות, החמצת אירועים היסטוריים, שימוש רב מדי בקטעים ספרותיים ועוד.

אורון טוען, שהנימוקים לפסילה אינם מדויקים, אבל גם אם הם נכונים, ברובם או בחלקם, דרך הטיפול בנושא ופסילת התוכנית נראות תמוהות. העבודה על התוכנית, הוא אומר, נעשתה באישור ובברכת משרד החינוך, ובתיאום עם אנשי המקצוע במשרד לגבי הנושאים שיופיעו בספר. בקיץ 1994 התקיימה השתלמות מורים על התוכנית והתגבשה קבוצה של שבעה מורים, שרצו להתנסות בתוכנית במסגרת "נושא בחירה". היה ברור לכל הגורמים, שזו תוכנית נסיונית, שהיקף התלמידים שיתנסו בה יהיה קטן, יהיה לה ליווי ומעקב מחקרי ויופקו ממנה לקחים לעתיד. בדצמבר 94', ללא שום התראה מוקדמת, קיבלו המורים הודעה ממשרד החינוך, שהתוכנית נפסלה מנימוקים שונים.

אורון מציג מכתבים שקיבל מכמה מאותם מורים, שמביעים צער ותמיהה על פסילת התוכנית. הידיעה לתקשורת על פסילת הספר, הוא מציין, נעשתה באותו יום וכשעה לאחר שהודיעו לו על פסילתו; אולם בעוד שאנשי התקשורת שביקשו את פרוטוקול הישיבה קיבלוהו, לו עצמו לא הוצע לעיין בפרוטוקול, והוא קיבל אותו רק לאחר שפנה למפקח על המקצוע. "ביקשתי לשבת בישיבות הוועדה שדנה בספרי", הוא מספר, "אבל רק לאחר לחצים כבדים ניתנה לי אפשרות להופיע בפני הוועדה, למשך כחצי שעה".

השאלות שעולות מהתיאור הזה הן נוקבות. למה פוסלים תוכנית נסיונית, שנעשתה באישור ובתיאום? אם יש כוונה אמיתית להתמודד עם נושא הטבח הארמני, האם לא נכון יותר לתקן את התוכנית, בהתאם להערות השונות? למה הדברים לא נעשו במשך העבודה על התוכנית? ומדוע לא נותנים לבעל העניין להשתתף בדיון על התוכנית שהוא כתב?

מתוך הפרוטוקול של הישיבה מתברר, שלא נהוג להזמין את כותבי התוכניות לדיון על הצעתם. בפרוטוקול נאמר שאורון הוזמן, למרות שהדבר לא מקובל. גם פרוטוקול הישיבה לא נשלח לאורון, אלא לאחר שביקש אותו, למרות שכל עיתונאי שביקש, יכול היה לעיין בו ללא קושי.

מיכאל ירון, מפקח ללימודי ההיסטוריה שישב בוועדה, טוען שמשרד החינוך התחייב להוציא תוכנית לימודים בנושא, עד לשנה הבאה. לטענתו, פסילת התוכנית על־ידי ועדת המקצוע היא עניינית, משום ש"התוכנית לא ענתה על קריטריונים מקצועיים. יש בה גודש של קטעי עיתונות והסתמכות על קטעים ספרותיים כמקור היסטורי". לדבריו, גם אם התוכנית היא נסיונית ונעשית באישור, אין להביאה בפני התלמידים, אם אינה עומדת בקריטריונים המקצועיים.

לטענת אורון, פסילת התוכנית, שפיתוחה נעשה ביוזמת ובמימון משרד החינוך, מעוררת שאלות קשות בדבר חופש הבחירה של המורים והזכות התלמידים לדעת. נראה לו, שיש בפסילה הזו המשך המדיניות הממלכתית, ונסיגה מההחלטה לברר מהי המשמעות המיוחדת של יחסנו כיהודים, קורבנות השואה, לאסונות של עמים אחרים. תוך כישלון בדרכו, אומר אורון שלמרות האכזבה, הוא ימשיך לחקור בנושא ולהיאבק על הבאתו למודעות הציבור.

[illegible]

"במאה הנוכחית", אומרת ד"ר איימי אבגר, פעילה באגודה לקידום בריאות נשים, "נמשכת ההתייחסות למערכת הרביה הנשית כאל דפוסי מחלה". דוגמה לכך הוא יו"ר האגודה הישראלית לגיל המעבר (גבר כמובן), שאמר לא מכבר בכנסת כי גיל המעבר הוא מחלה. "ממש כאילו שיגידו שקרחת זו מחלה", טוענת אבגר ■ מה עושה הרפואה בשבילך

רוני־שרון בשן

בתחילת ינואר השנה, פורסמה הפריצה החדשה באבחון סרטן השד. בית החולים בילינסון השתתף בניסוי – הנערך במקביל במספר מרכזים רפואיים בעולם – של שיטת אבחון משלימה, המיועדת למקרים בהם תוצאות הממוגרפיה אינן חד־משמעיות. במהלך הבדיקה מוחדר ריכוז גבוה של חומר מסומן (מולקולה אורגנית המובילה חומר רדיואקטיבי) לתוך האזורים החשודים כנגועים בסרטן, ולאחר מכן נרגם על־ידי מצלמות גמא. החומר עצמו אינו גורם לתופעות כלשהן אצל הנבדקת, ומופרש מהגוף לאחר כחצי שעה.

"החיפוש אחר חומרים המתרכזים בתהליכים ממאירים מתרחב", אומר פרופ' ארנסטו לובין, ראש המכון לרפואה גרעינית בבילינסון. "כל הגישה לאבחון ולטיפול בסרטן השד השתנתה, והנושא הפך מרכזי בכל ההתעסקות הרפואית־מדעית־קלינית. החומר שאנחנו משתמשים בו יקר, אבל כבר התגלה חומר נוסף, דומה לו, שעולה כמחצית ממנו. העובדה שסרטן השד כל כך מרכזי במחקר, מביאה לתתרות ולהחלת התהליכים".

פרופ' ללצ'וק, מנהל מחלקה כירורגית ב' בבילינסון, מספר כי בימים אלה ממש מוקמת יחידת שד חדשה בבית החולים, שתרכז את כל הטיפולים תחת גג אחד. "סרטן השד הוא הנפוץ ביותר בין נשים, ולכן משקיעים בו משאבים גדולים במיוחד", אומר ללצ'וק. הוא מצביע, נכעה, על העובדה שמעט מדי נשים עוברות בדיקות לאיתור מוקדם של סרטן השד. "נשים לא מגיעות היום לבדיקות יותר מבעבר, כנה שלא בסדר גודל תואם לפרסום שאנחנו עושים ולתרומה הגדולה של האגודה למלחמה בסרטן. אנשים מפחדים שאם יבואו לרופא – הוא כבר ימצא משהו".

לעומת עמדתם של הרופאים, המצביעים על התפתחויות גדולות בחקר מחלות "נשיות", קמות האגודה לקידום בריאות הנשים ומרכז ייעוץ לאשה ואומרות – מעט מדי.

ד"ר איימי אבגר, ד"ר לסוציולוגיה, היא מנהלת מחקר ופיתוח באגודה לקידום בריאות נשים. "במאה ה־19 הוגדרו נשות המעמד הבינוני־גבוה כחלשות ולא רציונליות. הן נטו להתעלף ו'היסטריה' הוגדרה כמחלה נשית נפוצה, שהרופאים סברו שמקורה ברחם. כל דבר שלא הובן, הוגדר כמחלה הנובעת ממערכת הרביה הנשית. לעומת זאת, נשות המעמד הנמוך, הפועלות, היו חזקות מספיק לעבוד לצד הגברים בתעשייה.

"במאה הנוכחית", ממשיכה אבגר, "נמשכת ההתייחסות למערכת הרביה הנשית ותפקודיה כאל דפוסי מחלה. יו"ר האגודה הישראלית לגיל המעבר אמר לאחרונה בכנסת, שגיל המעבר הוא מחלה. אם כך, 50 אחוז מהאוכלוסיה עתידים לחלות. זה כאילו שיאמרו שקרחת זו מחלה. יש נשים שעוברות את גיל המעבר בצורה קלה, לחלקן נוח מאוד שלא לדאוג שמא יהרו, או לקרוא לזה מחלה?"

האגודה הישראלית לגיל המעבר, על פי אבגר, היא דוגמה מצוינת להתייחסות הפטרונית של מערכת הבריאות לנשים. יו"ר האגודה, ד"ר דניאל איילון, הוא גבר, וכך גם כל חברי האגודה האחרים. "כששאלו את ד"ר איילון מדוע לא שיתף נשים באגודה העוסקת בבעיה נשית בעיקרה, הוא ענה, 'הזמנו אשה אחת להצטרף, אבל היא לא היתה פנויה'. לא נראה לו חשוב שאשה תשב באגודה שעניינה נשים. זה המשך טבעי ליחסי הכוחות המסורתיים בין גברים לנשים, יחסי שולט־נשלט. המוקדים הרפואיים נערכים בעיקר על־ידי גברים, נשואי המחקרים גם הם גברים. העובדה שיש שוני ביולוגי לא תמיד נלקחת בחשבון, כשמיישמים תוצאות מחקר שנכוה על נשים. אשה לא בהכרח מגיבה לחומרים וטיפולים מסוימים באותה צורה שגבר יגיב עליהם".

ח"כ תמר גוז'נסקי, יו"ר ועדת המשנה של הכנסת לנשים באמצע החיים, מספרת כי בישיבת הוועדה היה ד"ר דניאל איילון בעמדת מיעוט. ד"ר דיאנה פלשר, מהאגודה לקידום בריאות נשים, הציגה את עמדת האגודה, ואליה חברו גם פרופ' יוסף שנקר מההסתדרות הרפואית בישראל וד"ר גד רנרט מקופת חולים הכללית, שאמר, "אני מתקשה קונספטואלית לקבל את המחשבה שמנופאוזה היא מחלה, כלומר, שחצי מהאוכלוסיה הופכת 'לחולה' בגיל 50".

פרופ' שנקר הזהיר בישיבה מפני חלוקה גורפת של הורמונים לכלל הנשים, והזכיר את העובדה שבמתן הורמונים ניתנת הגנה טובה בפני מחלות לב, אך במקביל, גוברת הסכנה לחלות בסרטן השד. ד"ר רנרט הדגיש את החשיבות שבמתן הסבר מעמיק לאשה, שיאפשר לה לשקול את לקיחת התרופה, תוך הבנה אמיתית של הסיכון והרווח הכרוכים בכך.

"איילון לא מדבר רק על תקופת המעבר בין לפוריות לאי־פוריות, הוא מדבר על יתרת חייה של האשה מאותו הרגע", אומרת ח"כ גוז'נסקי. "כשמתחילים לקחת הורמונים, צריך להמשיך עד סוף החיים. אם מפסיקים, כל הבעיות חוזרות. לא צריך, כמובן, לפסול מתן הורמונים לחלוטין, אבל יש בהחלט לחלק אותם בצורה יותר סלקטיבית מזו שמציע ד"ר איילון. עד היום ההנחה היא, שנשים מתבגרות פשוט יסבלו. נשים הרי ידועות בכוח הסבל שלהן. אבל אפשר להעלות את המודעות לסיכון הגובר לחלות במחלות לב בגיל המעבר ואילך, לעודד התייחסות אחרת לעישון, התעמלות, הפחתה בסוכרים ואורח חיים בריא יותר. לפי הניסיון שנרכש עד היום, ממילא רבות מהנשים אינן מממשות את המרשם שניתן להן להורמונים. נטילת כדורים לאורך החיים היא מסורבלת. במקום לתת הורמונים אוטומטית, כחלק מסל הבריאות, אפשר להציע משהו עם ערך תורייתי חינוכי, שנותן ערך מוסף נעים – שיעורי התעמלות ושחיה מסובסדים, למשל. צריך להפסיק להתייחס לנשים כמו אל בהמות, שצריך להשכיח אצלן את הגוע בלי להתייחס לרגשות".

ברפואה, הכוח נשאר תמיד בידי המטפל, והמטופל תלוי בו לרווחתו ולהבנת מצבו. "רוב המערכת הרפואית מורכבת מגברים, ונשים מבקרות הרבה יותר אצל רופאים מאשר גברים", אומרת ד"ר אבגר. "כל התהליכים הקשורים בפוריות, לידה וגידול ילדים, שאינם בהכרח מחלות, מטופלים במסגרת מערכת הבריאות. נשים רבות אינן מעזות לשאול את הרופא שאלות שיתנו להן תמונה טובה יותר לגבי מצבן, והרופאים מצידם מעדיפים לשמור את עמדת הכוח בידיהם. ידע, אינפורמציה, זה כוח. אחד הנתונים המעניינים הוא, שרופאות נשים אינן שונות בהרבה. אנחנו מקיימות בירושלים סדרת סמינרים, שנקראת 'מה שהרופא אולי לא מספר לך', ואחד הנושאים החשובים בו הוא תרגול באסרטיביות.

"אני לא יכולה להתחייב לחלוטין, שבישראל מושקעים פחות משאבים ברפואת נשים", מוסיפה ד"ר אבגר. "בישראל לא נערך סקר בריאות לאומי, כך שהנתונים על מצב בריאות האוכלוסיה מצומצמים. לגבי נשים, יש גם בעיה ב'מרידה' נתוני בריאות. הנתונים הקיימים מתרכזים במחלות קלות למדידה, כמו סרטן, ובנתוני תמותה. מחלות כמו דלקת בדרכי השתן, אוסטאופורוזיס, מנופאוזה או דיפרסיה, קשה למדוד. אבל גם כך ניתן לראות, שלפי הנתונים לגבי תוחלת החיים במדינות מתועשות אחרות, אנחנו בפיגור. תוחלת החיים של נשים גבוהה יותר משל גברים, אבל בעוד שבמדינות אחרות מדובר בפער של 6־7 שנים, בישראל נשים יהודיות חיות רק שלוש שנים יותר מגברים, ונשים ערביות רק שנה וחצי יותר. בתמותה מסרטן, הפער בין גברים לנשים הוא מהקטנים בעולם, וכ־30 אחוז ממקרי הסרטן בנשים הם סרטן שד".

[illegible]

האגודה לקידום בריאות נשים מנסה גם לשנות. בשיתוף עם "מרכז ייעוץ לאשה", קבוצת מטפלות יהודיות, מתוכננת הקמת "מרכז לבריאות האשה". "בישראל", אומרת ד"ר אבגר, "מרכזי טיפול לנשים עושים בדיקה, נותנים אותה לאשה במעטפה סגורה ושולחים אותה חזרה לרופא בקופת החולים. אנחנו מתכננות הקמת מרכז הוליסטי, שירכז את כל צרכי האשה תחת גג אחד – כולל בעיות נפשיות, אלימות במשפחה והטרדה מינית".

ונט באומגולד היא אחת המטפלות במרכז ייעוץ לאשה, שיטפל בבעיות נפשיות במרכז החדש. "כשביקשנו לדבר עם המנהלת, התברר שאין שם דבר כזה. מדובר במרפאה של נשים ולמען נשים, הפועלת בשיטת הקולקטיב. כל ההחלטות מתקבלות בקונסנזוס, והתשלומים נכנסים לקופה המשותפת ומתחלקים למטפלות, לפי מספר השעות שעבדה כל אחת מהן. "אנחנו מציעות טיפול פמיניסטי", אומרת באומגולד, "העיקרון המכוון הוא לראות את הדברים מנקודת המבט של האשה. נשים חשות דברים באופן שונה מאשר גברים. ההתייחסות שלהן למין, כסף, כוח או הורות היא אחרת. הטעות הקלאסית היא הקביעה של פרויד, שנשים הן בלתי מוסריות, מפני שלא היה אצלן אותו סיום של תסביך אדיפוס כמו אצל גברים. קרול גיליגן, חוקרת מהרווארד, הגיעה במחקרה למסקנה, שתפיסת המוסריות אצל נשים שונה לחלוטין מאשר זו של גברים. פרויד השליך תפיסה גברית של מוסריות על נשים, כמו חוקרים רבים אחרים.

"אנחנו, מלכתחילה, יוצאות מנקודת מבט של נשים ולנשים, שרלוונטית באופן מיוחד לנשים שבחרו בסגנון חיים שונה: לא להינשא, לא להוליד ילדים, לסביות ועוד. אלה לא מקרים פתולוגיים, הם פשוט לא מתאימים לדגם הישן. אנחנו לא רואות בלסביות סטיה, אלא מקבלות את המטופלת כאדם שלם ורגיל, שעשה בחירה מינית מסוימת. נשים רבות חיות לגמרי בשלום עם הבחירה בלסביות כאורח חיים, אבל הן סובלות מהצורך להסתיר, או מהביקורת של הקהילה והמשפחה. בסקר מטפלים, שנערך ב'כל העיר' הירושלמי, הוכח כי היחס של מטפלים לאורח חיים שונה הוא עדיין איום ונורא. אשה שמגיעה לטיפול, מנסים לשכנע אותה שהיא צריכה להינשא ולהביא ילדים. אם היא לסבית, לא רואים אותה כמה שהיא, כאדם. לסבית היא הדוגמה האולטימטיבית של אשה שלא צריכה גברים. אולי זה מפחיד את המטפלים, ולכן יש להם צורך לשנות אותה. חשוב לציין שיש גם אחרים. נתקלנו בהרבה רופאים, שעובדים בשיטות פמיניסטיות בלי להיות מודעים לכך, עם הרבה כבוד לפונה".

[illegible]

שמו של המרכז היוצא דופן עובר מפה לפה, כך גם הקבוצות שהוא מקיים – אסרטיביות, קורבנות גילוי עריות בילדות ועוד. "יש הרבה דברים שעדיין לא נאמרו בקשר לנשים, מפני שהממסד הטיפולי לא הבין שהן קיימות ולא נתן להן לגיטימציה", אומרת באומגולד. "לאשה שבעלה במילואים, והיא הופכת חד־הורית למשך חודש, אין שום זכות להתלונן. הגבר הרי עושה דברים חשובים וסובל הרבה יותר, מה פתאום שהיא תתלונן? אשה שבוחרת שלא להינשא, עדיין נתפסת בחברה שלנו כ'לא נורמלית'. עד היום, הנושאים האלו טופלו כבעיות ספציפיות של נשים מסוימות. אנחנו רואות בהם נושא מיגדרי (ג'נדר אישו), ומתייחסות אליהם תוך מתן לגיטימציה לדבר על הכל. במובן מסוים כולנו עדיין בארון, כי אנחנו לא מעזות לבטא את עצמנו.

"אחד הפתרונות שלנו", מוסיפה באומגולד, "הוא הפחתת ההירדכיה בטיפול. למטופל נוח שיש למטפל יתרון סמכותי מסוים, אבל כשמקטינים אותו, נשים מצליחות לבטא את עצמן טוב יותר".

בעיה נוספת היא מיקומן של הנשים בהירדכיית המערכת הרפואית. כבר שנים מתלוננים ארגוני הנשים על מיעוט ייצוג לנשים בהתמחויות שבצידן רווח ופרסטיז'ה – כירורגיה, פלסטיקה, עיניים, וכמובן, גינקולוגיה. ח"כ נעמי בלומנטל, יו"ר הוועדה למעמד האשה בכנסת, מספרת שמזה חודשים מספר מנסה הוועדה לפעול לשיפור תנאי העבודה של עובדי המעבדות הרפואיות, שרובם המכריע הן נשים. "כשבדקנו התברר, שעובדי הרנטגן, שרובם גברים, עובדים פחות שעות ונהנים ממערכות לניטור הקרינה בכל חדר, כשלעומתם עובדות המעבדות אינן זוכות לכך והן חשופות לחומרים מסרטנים, בגלל מחסור במנדפים במעבדות. על פי ריווחים לא רשמיים, הן סובלות מסרטן בשיעור כפול מזה של כלל האוכלוסיה".

גם בדיקות צ'ק־אפ כלליות מסופקות במקומות העבודה רק למנהלים. רובם, כמובן, גברים. כמו בכלל החברה, גם במערכת הבריאות, מעמד הנשים רחוק עדיין מלהשביע רצון. עיתונאי ב"על המשמר" תהה השבוע, אם רופא כלשהו היה מציע, ברוח הצעתו של ד"ר דניאל איילון, לתת לכל הגברים מעל גיל 50 טיפול נגד אין־אונות. שאלה טובה.

עד מתן גורף של הורמונים. פרופ' יוסף שנקר

להפסיק להתייחס לנשים כאל בהמות. ח"כ תמר גוז'נסקי   צילום: עוזי קרן

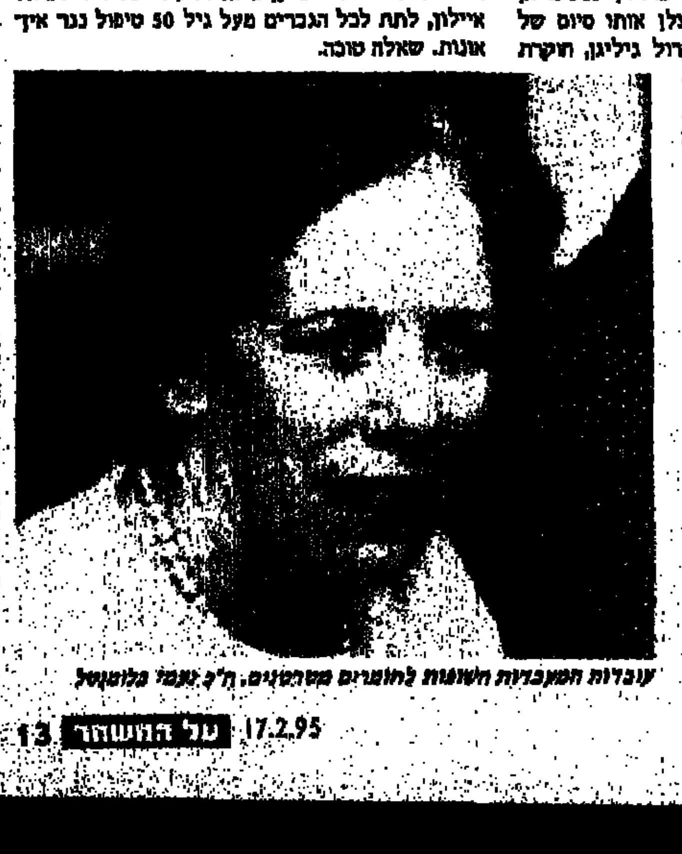

עובדות המעבדות חשופות לחומרים מסרטנים. ח"כ נעמי בלומנטל

בשם חירות ההכרעה

גלעד פדבה

ביום חמישי שעבר, לגמו צילה ויוסף אברהמי שמפניה מכוס התרעלה. הם ערבבו גלולות מסוגים שונים בתוך המשקה היוקרתי, שמו על הדיסק את התקליטור האהוב עליהם וצללו אל הנצח, כשמוסיקה קלאסית אופפת את דירתם בקיבוץ מגן. צילה (83) ויוסף (85) תיכננו בקפידה רבה כיצד להמית את עצמם, ואף חיברו אמנה בה נכתב, כי כאשר תבוא השעה, יסיימו במשותף את חייהם. "הם היו זוג נחמד, עם חוש הומור, קיבלו הכל בחיוך, כולם אהבו אותם. הם החליטו שהם עייפים כבר, וזהו. ידענו שהם ימותו ביחד, כי הם היו יחד 24 שעות ביממה. ממש זוג יונים", אמרו ותיקי מגן. מותם של בני הזוג חידד השבוע את הוויכוח הציבורי על הזכות למות בכבוד.

בני הזוג היו *פעילים בעמותות למען הזכות למות בכבוד*, ונראה שקיבלו את המרשמים להתאברות מעמותות בגרמניה או באנגליה. רותי רביר, מ"האגודה הישראלית למען הזכות למות בכבוד", הודיעה שהארגון המקומי אינו נותן מרשמים ואינו עוסק בהמתת חסד אקטיבית, כהגדרתה.

חודש בלי ימי הולדת

בני הזוג אברהמי הגיעו מגרמניה ב־1933. תחילה עבד יוסף אברהמי ברכבת, ובהמשך היה בעליו הראשונים של מפעל "פלטכניקה", שנרכש מאוחר יותר על־ידי קיבוץ ניצנים. בני הזוג הגיעו לקיבוץ מגן לפני שמונה שנים, ויוסף עסק בפיסול וציור. הם הותירו שתי בנות ובן, שבעה נכדים ושני נינים. ילדיהם של בני הזוג אברהמי ידעו במשך שנה שלמה על התוכניות האובדניות של הוריהם.

"אם לדייק, אבי דיבר על כך כבר לפני עשרים שנה. אז גילו אצלו סרטן, וכנראה היתה טעות באבחון, או שהגידול לא היה ממאיר, משום שהחלים אחרי טיפול. אבל כבר אז העלה את הנושא וביקש שננהג בהתאם", אמר בנו, המפיק דורון אברהמי, לכלי התקשורת. "בעשר השנים האחרונות, הוא ואמי דיברו על כך שברצונם למות יחד, ושיום אחד הם יסיימו את חיים במו ידיהם. היו לנו שיחות ארוכות בנושא".

"לפני שנה הם החליטו, שבמקום להתלבט מתי הוא הרגע האחרון לעשות את המעשה – כי בסך הכל היתה להם איכות חיים נהדרת, עד הסוף, ומבחינתנו האישית זה היה אולי מוקדם מדי – הם יבחרו מראש את התאריך בו ימותו", הוסיף אברהמי. "הם החליטו על חודש פברואר, כי בחודש הזה אין ימי הולדת במשפחה הגדולה שלנו, ואז בחרו ביום ה־10 בפברואר, שהוא יום ההולדת של סבא ליאופולד, אביו של אבי, שאותו הם מאוד אהבו והעריכו, ושנפטר בגיל 62 מגידול בפרוסטטה, סוג של גידול ממנו סבל גם אבי".

כשבוע לפני התאבדותם, נסעו בני הזוג לבתם המתגוררת בקיבוץ בית־זרע, היו אצלה חמישה ימים והכינו אותה לקראת מותם. ההורים נתנו לבתם תרגום של *מכתב שכתבו לאחת הדודות*, בו מסבירה האם בדיוק מדוע החליטה לעשות זאת דווקא עכשיו. גם היא וגם האחות, שגרה בקיבוץ מגן, ידעו שהמועד קרוב, אם כי לא ידעו בדיוק את התאריך. "הם רצו למות זקופים, שנזכור אותם במיטבם, והאמינו שהורים צריכים לעזור לילדים ולא ליפול לעול על צווארם. זה היה המסר שלהם", מוסיף בנם.

אברהמי היה אמור לנסוע ללונדון ביום שישי שעבר, אך הוריו ביקשו שידחה את הנסיעה, כי לא רצו שאחותו הגרה בקיבוץ, תמצא אותם ראשונה ותקבל זאת קשה מדי. הם ביקשו שיקבל את החלטתם, הפעם ספציפית, כי כבר קבעו את התאריך. אברהמי אמר שהוא מקבל, אך למרות זאת ביקש לבוא ולשכנע אותם, שלא יעשו את המעשה. הוא נסע לקיבוץ מגן, וניסה לדבר עם הוריו. הטענה החוזרת שלהם היתה, "אולי מחר יהיה מאוחר מדי".

"בבקשה, בבקשה, אל תנסו להאריך את חיינו, אל תעבירו אותנו לבית חולים, אל תעשו שום דבר עד שאיתן, הרופא של הקיבוץ, יקרא את המכתב", כתבו בני הזוג במכתב ההתאברות. "המוות הוא חלק של החיים, ואנו בטוחים, שנתגבר גם עליו. אנו חושבים שצריכים כעת להפסיק את הטאבו, אשר המוות משחק במחשבות של האנושות, כמו שהצליחו לסלק את הטאבו בענייני סקס. החיים הם יפים, ומה שיותר ידברו על המוות, כך יגבירו את הנאות החיים".

מעל קברם הקריאו הנוכחים הספד שכתבה בתם, מיכל שצקי, ביום שלישי שעבר, כשידעה כי ההורים עומדים לשים קץ לחייהם. "העצים מתים זקופים. למזלנו, את העיקר השארתם לנו: את החום, האהבה לזולת ואהבת החיים".

קשה למתוח קווים

"אין לי שום התנגדות תיאורטית להתאברות, בתנאי שאנשים אינם מזיקים לאחרים בסביבתם. מאידך, תמיד יש נזק מסוים לקהילה, מפני שמאשרים מעשה, שעלול להביא נזק לאחר. קשה מאוד למתוח קווים", אומר פרופ' בן־עמי שרפשטיין, מהחוג לפילוסופיה באוניברסיטת תל־אביב. "בנוסף לכך, המסורת המקומית משפיעה על היחס כלפי מתאברים. בסביבתנו, מעשה כזה מעורר התנגדות, במיוחד כשמדובר באנשים דתיים, שמעדיפים שההכרעה תהיה בידי אלוהים ולא בידי בני אדם".

האם בעקבות התאבדותם של בני הזוג מקיבוץ מגן, יש לבחון מחדש את ההתייחסות הציבורית כלפי המתת חסד?

שרפשטיין: "הדרך בה נוקטים בה היום היא הדרך הבריאה ביותר. כלומר, משאירים את המקרים הקשים להכרעתה של ועדה, הכוללת מומחים רפואיים ונציגי הקהילה. חברי הוועדה שופטים כל מקרה לגופו".

בני הזוג אברהמי לא פנו לוועדות, אלא נקטו בפעולה מתוך אידיאולוגיה.

"נניח שהם לא הזיקו בכך לקרוביהם. עדיין ניתן לטעון, שהם הזיקו למורל של הציבור, אם כי אני מסכים שמבחינת המורל, היה עדיף שאף אחד לא ימות. אני כותב כעת היסטוריה מושווית של הפילוסופיה. תומאס אקווינאס, פילוסוף מימי הביניים, טוען כי אם הנפש איננה מסוגלת למות, והזמן נמשך מספיק, יש אינסוף נפשות. השאלה היא, האם הדעת סובלת, שתהיינה כל כך הרבה נפשות חיות. אילו אנשים לא היו מתים, היו צריכים לעצור את הילודה".

"המעשה של בני הזוג אברהמי מרשים אותי, אך זו לא תגובה פילוסופית", אומר פרופ' מנחם ברינקר מהחוג לפילוסופיה באוניברסיטה העברית. "מתוך שני הדברים שבאים על האדם שלא מרצונו, לידה ומוות, אם האדם מסוגל להפעיל אחד מהם כרצונו, מתוך שיקול מעמיק, ולא מתוך בהלה, זה עושה רושם. נראה שאותו מעשה לא נבע מתוך פחד ויסורים, אלא מתוך רצון שלא להכאיב, ומתוך הכרה שהתוחלת שלהם, עיקרה סבל. אני יכול להבין ולהזדהות איתם".

זכות השמורה לכל

בני הזוג לא היוו מעמסה על קרוביהם. הם התאבדו כדי לסכל אפשרות עתידית, שיהוו עול על משפחתם?

ברינקר: "היה חשוב להם שיזכרו אותם כאנשים במלוא דעתם, לפני שיגרמו סבל לאחרים ויסבלו בעצמם. זאת לא צריכה להיות דוגמה לאחרים. אין פה דבר אוניברסלי. כל אחד צריך להמציא את הפתרון שלו. אני מעריך אותם, כאנשים שהמציאו את הפתרון שלהם, ולא חיכו שימציאו פתרון עבורם".

השאלה היא, האם אין כאן חשש לרגרסיה, כאשר גם אדם צעיר יותר עשוי להרהר בהתאבדות, שתחסוך ממנו סבל עתידי.

"אני באמת לא חושב שאפשר להטיל על אדם את החיים, אם הוא מוצא שהטעם לחייו אבד, שהתוחלת שלו מבשרת סבל ושהוא נופל לעול. אם הייתי מטפל נפשי, הייתי עושה בכל יכולתי כדי להראות לו את טעות האור ולהוכיח לו שהוא אינו נופל לעול. עם זאת, חירות ההכרעה נראית לי עיקרון יותר גדול מקדושת החיים. כלומר, כשמדובר על הזולת, קדושת החיים חשובה יותר. כשמדובר באדם עצמו, הוא צריך לחדש את רצונו לחיות, ולא להתייחס לכך באופן אפריורי, כחובה מוסרית. כל אחד צריך להמציא את הפתרון לעצמו. אני לא חושב שאפשר להכתיב או לחוקק לאחרים, מה עליהם לעשות. יש אנשים שמוצאים את היכולת לחיות גם במצבים קשים מאוד, בעיקר כשהם ממשיכים ליצור ולעבוד. חוץ מזה, זה עניין של גיל. בהחלט משנה, האם מדובר באדם בן 68 או 85.

"אתה מביא ילדים לעולם, ומשאיר להם את ההכרעה", מוסיף ברינקר. "את הלידה כופים עליך, אך המוות לא כפוי באותה מידה. רוב המולידים חושבים, שבחיי היילוד לא יהיה רק סבל, או בעיקר סבל. חוץ מזה, הם נותנים לו את האפשרות לחיות, וזה דבר גדול מאוד".

אתה מתנגד לכל סייג או הגבלה חוקית על התאבדויות?

"זה לא עניין של חוק, אלא הלכה מוסרית. אולי צריך חוק נגד זה, כי לפעמים ההתאבדות היא מוצא קל ונוח מדי. למשל, כשאדם סיבך את משפחתו בתלאות כספיות, והוא מתאבד במקום להחזיר חובות למשפחה ולחברה".

אז הזכות להתאבד היא זכות השמורה לכל?

"אני חושב שכן, אך במקרים רבים זה לא יהיה ראוי להערכה. לעומת זאת, בני הזוג אברהמי סידרו את חשבונם עם העולם, וידעו שקרוביהם יקבלו את החלטתם. זה מה שכל כך מרשים. הם הסדירו את זה יפה, ורצו להשאיר זיכרון טוב. נראה שילדיהם אכן מרגישים כתהאם. אני לא מקבל את זה שדבקות בחיים בכל מחיר היא הדבר הנכון. אין פה עניין של אמת בכלל, מוחלטת או יחסית. זו לא בעיה מדעית. זו בעיה שמוצגת בפני האוטונומיה של בני האדם. יכולים לטעון נגד התאברות, שיש ניחוח מהחלטה כזאת, אך מדובר בהכרעה, שהיא מעבר לעניין של אמת וטעות. כלומר, אין כאן דרך אחת אמיתית".

בני הזוג היו יחד 60 שנה ברציפות, והסבירו, בין השאר, שלא יוכלו לחיות זה בלי זה.

"האדם שאמר זאת, דיבר בכנות. התלות והצמידות בגיל הזה כל כך גדולות, שכמעט כל טעם החיים מתרכז בזולת. בגילאים האלה, ידוע על מקרים שאחד מבני הזוג נפטר, וזמן קצר לאחר מכן נפטר בן הזוג שנותר. במקרה שלהם, היה רגש רומנטי אמיתי. הם דיווחו על ההרגשה הכי אינטימית והכי אמיתית, ונראה שהם דיברו על כך בלי סוף".

"הם החליטו שהם כבר עייפים, וזהו. ידענו שהם ימותו ביחד, כי הם היו כמו זוג יונים", אמרו ותיקי קיבוץ מגן, שם התאבדו יחד בשבוע שעבר צילה ויוסף אברהמי ■■ "בני הזוג סידרו את חשבונם עם העולם", אומר פרופ' מנחם ברינקר, "הם ידעו שקרוביהם יקבלו את החלטתם, וזה מה שכל כך מרשים"

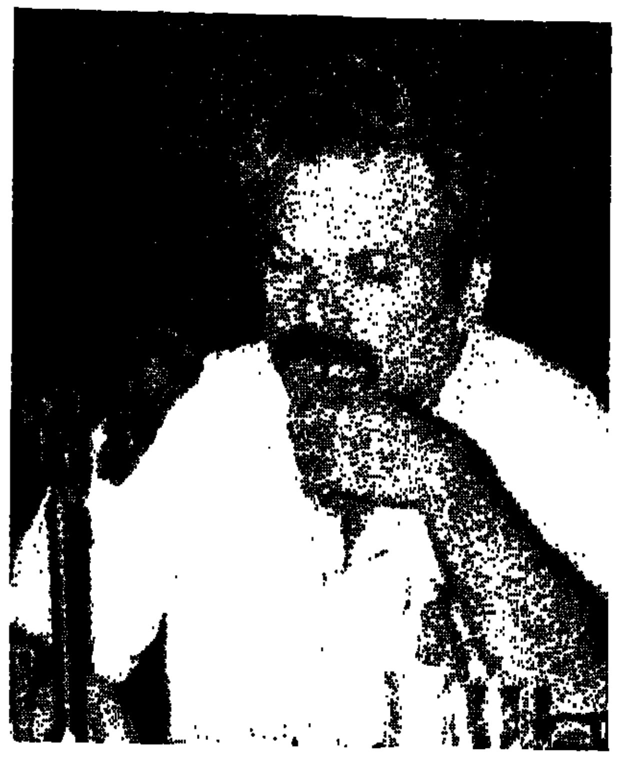

יכול להבין ולהזדהות. פרופ' מנחם ברינקר

רצו למות זקופים. בני הזוג אברהמי

היתה מכונית נהדרת

איך גנבו לאלי את מונית הטרנזיט שלו, איך ענו לו בערבית בפלאפון שהיה בה ואפילו קבעו איתו פגישה בכפר דורה כדי להחזיר אותה תמורת תשלום, ואיך התברר בסוף שבכלל עשו ממנו צחוק והמכונית כבר חתיכות חתיכות

יהודה ליטני

בשבוע שעבר, ביום בו השתוללה הסופה, גנבו את המונית של אלי ל. מירושלים. לא סתם מונית היתה לאלי. מונית טרנזיט, עם שמונה מקומות לנוסעים ופלאפון. המונית היתה אמצעי הפרנסה של אלי: לפנות בוקר לחלוקת עיתונים, ובשעות היום להסעות למרחקים ארוכים בארץ, בעיקר לגורמי תיאטרון ותרבות. באותו יום יצא אלי בשעה שלוש וחצי למקום בו חנה אותה, אבל המונית לא היתה שם. לא עניין אותו אז כל עניין הסטטיסטיקה, לפיה בכל 26 דקות נגנבת מכונית בישראל. הוא גם לא סמך על הביטוח: אמנם המכונית היתה מבוטחת, אבל את המונית טרנזיט שלו הוא רצה בחזרה.

בתחילה היה המום ולא ידע את נפשו. הגיע למשטרת ירושלים, הגיש תלונה, הודיע למקום העבודה שלא יוכל לחלק עיתונים באותו בוקר. רק בשעות אחר הצהרים, לאחר שנרגע מעט, החליט לנסות לטלפן אל הפלאפון במונית. מי יודע, אולי מישהו יענה לו. חייג את מספר הפלאפון, ולתדהמתו מישהו ענה לו בערבית. אלי, השולט היטב בשפה זו, החליט לדבר בנימוס: שלום, מדבר בעל המכונית, תראם עליכם, ככה עשיתם לי? יפה לקחת לי את מקור הפרנסה של משפחתי?

האלמוני מעבר לקו השיב: וויי, לא ידעתי שגנבו מכונית לאחר משלנו! באמת, אם היינו יודעים, אולי לא היינו לוקחים אותה.

אלי: אז יאללה, תחזירו אותה. אני אבוד בלעדיה.

האלמוני: אני לא יכול להחליט בעצמי, אתה יודע, יש לי בוס והוא מחליט בכל דבר.

אלי: תגיד לו שאני מוכן לשלם לכם עבור המכונית, אם תחזירו אותה במצב כפי שהיתה בזמן הגניבה.

האלמוני: אני אדבר איתו ואתה תטלפן אלי, יא אחי, בעוד שעתיים, לאותו המספר.

כעבור שעתיים שוב טילפן אלי, והאלמוני השיב כי שוחח עם הבוס שלו וכי אלי יצרך לדבר עם הבוס בעצמו ולנהל איתו מו"מ. הוא ביקש מאלי לטלפן שוב למחרת בבוקר. בבוקר, כשאלי חייג את מספר הפלאפון, ענה לו קול אחר, סמכותי יותר.

אלי: שלום, דיברתי אתמול עם האיש שלך והוא הפנה אותי אליך.

הבוס: כן, יא אחי, אנחנו מצטערים שככה יצא לנו לקחת מכונית מאחר משלנו, אבל באמת לא ידענו. היה לה מספר צהוב ולקחנו אותה משכונה יהודית. אתה גר שם?

אלי: לא, המכונית חנתה שם כי הייתי צריך לצאת משם בבוקר.

הבוס: אני מבין, מהיכן אתה?

אלי: מהעיר העתיקה, אין לי שם מקום חניה ליד הבית ובכל פעם אני מחנה אותה במקום אחר.

הבוס: כן, האיש שלי אמר שאתה מוכן לשלם משהו. כמה אתה מוכן לשלם?

אלי: אני מוכן לשלם 7,000 שקל. זה כל מה שיש לי.

הבוס: אתה מצחיק אותי. 7,000 שקל על מכונית כזו עם פלאפון? היא שווה הרבה יותר.

אלי: אבל אנחנו מדברים בסך הכל על המכונית שלי!

הבוס: כן, אבל היא מכונית חדשה במצב מצוין, מכונית יפה. אנחנו יכולים לקבל עבורה הרבה יותר.

אלי: אתה יודע מה? בוא ניפגש ונדון בנושא בינינו, לא בטלפון.

הבוס: בסדר, תבוא לכפר שלנו בנפת חברון (שכאן נקב בשם הכפר) מחר בבוקר, ונשוחח על כוס קפה.

אלי: אני לא יודע איך מגיעים לכפר שלכם. זה קצת מסובך בשבילי, אתה מבין – אין לי כעת מכונית משלי.

הבוס: אז תבוא לדורה, זה כפר גדול, ניפגש שם ונשוחח. נחכה לך בכניסה לכפר.

אלי: אולי בעיר חברון עצמה, לשם קל לי יותר להגיע.

הבוס: תן לי לחשוב בעניין, צלצל אלי בצהריים לאותו מספר.

הבוס ניתק את השיחה. בצהרים טילפן אלי שוב. הבוס הציע להיפגש בכניסה לכפר דורה ביום ראשון השבוע וביקש מאלי לא לטלפן שוב בפלאפון, אלא רק לבוא לשם בשעה תשע בבוקר. "ותשכח מה־7,000 שקל, אנחנו רוצים הרבה יותר".

אלי: רגע רגע, אולי בכל זאת בחברון?

הבוס: לא, יא חביבי, תבוא לדורה. לא ביום ראשון בבוקר, ביום ראשון אחרי הצהרים. בשעה חמש, תאלאס, אני סוגר.

ביום שבת שוחח אתי אלי בטלפון וביקש ממני להתלוות אליו לפגישה. אתה קצת מכיר אותם, יא חביבי, אמר אלי, אולי נצליח להשיג את המכונית חזרה, מי יודע? זה לא קצת מפחיד? שאלתי את אלי, כך סתם לבוא לשם, מבלי להכיר את האנשים האלה? אולי הם מהחמאס ומתכוונים לחטוף או להרוג? לא, השיב אלי, הם חושבים שאני ערבי, ואני אמשיך את המשחק הזה. אני אעשה הכל כדי להשיב את המונית שלי. אם אתה מפחד – אל תבוא. אני מפחד, השבתי, אבל אני אבוא אתך.

***

הגענו לדורה קצת לפני שקיעת השמש. השעה היתה רבע לחמש אחרי הצהרים. מכוניות רבות נכנסו לכפר ומכולן הציצו אלינו הנוסעים בתמיהות. מיהם שני האנשים העומדים שם בצד הכביש, ומה הם עושים בכניסה לדורה בשעה כזו? ישבנו שם עד לשעה שש ואיש לא ניגש אלינו. התחלנו להסתובב עם המכונית בכביש ובדרכי הכפר, אולי נמצא את "הבוס" האלמוני.

סיפרתי לאלי, כי לפני למעלה מעשרים שנה, בנסיבות דומות, הסתובבתי בכפר טמון ליד ג'נין בשעות אחרי הצהרים המאוחרות. חיפשתי אז את המערה בה הסתתר השודד הידוע אבו ג'ילדה, שהיה תושב הכפר, ולא מצאתי את דרכי בשבילים המקיפים את הכפר. הסתובבתי והסתובבתי עם המכונית ובכל פעם חזרתי לאותו מקום. כמעט התייאשתי. לאחר כשעה וחצי, המשכתי לספר לאלי, ראיתי פלאח זקן צועד בנחת בשביל מולי. הוא סימן לי לעצור את המכונית. עצרתי ויצאתי מהמכונית.

הפלאח אמר לי: אתה פוחד ממני, אבל אתה לא צריך לפחד. כיצד אתה יודע שאני פוחד? שאלתי. אני מריח את הפחד בזיעה שלך, אמר הפלאח ואז התכופף לארמה, נטל חופן עפר בידו הגדולה, קירב אותה לאפו ואמר: אתם היהודים עזבתם אותה לפני אלפיים שנה ולא חזרתם אליה, אנחנו לא עזבנו אותה מעולם. נשארנו איתה, עם האדמה הזו, אנחנו חלק ממנה, נולדו עליה ואנחנו אוהבים אותה. אנחנו לא עזבנו אותה, ולכן היא לא עזבה אותנו. אתם נטשתם אותה, ולכן היא נטשה אתכם. אנחנו לא איבדנו את חוש הריח, אתם, שעזבתם אותה, איבדתם את החוש הזה מזמן.

ואז, הורה לי הפלאח בידו לעבור שביל מימין הדרך ואמר: סע ימינה ואחר כך שמאלה ועוד פעם ימינה, ותגיע לכביש הראשי לשכם.

יוסי, אמר לי אלי, מה אתה צריך לספר לי סיפורים כאלה כאן בתוך הכפר דורה, שאני מיואש לגמרי והאנשים לא באו להחזיר לי את המכונית. יאללה, בוא נחזור לירושלים, הכל אבוד.

ביציאה מהכפר פגשנו את יוסף, מכר ותיק שלי מימי עבודתו כמלצר במסעדת "הצריף" בירושלים. כיום הוא בעל רשת חנויות קירור בשר בחברון. מה אתם עושים כאן? שאל יוסף. סיפרנו לו.

אתם מצחיקים אותי, בחיי, אמר יוסף, הם כבר מזמן פירקו את המכונית לחלקים קטנים. הם עובדים מהר, החבר'ה האלה (כך יוסף בעברית, שלא שכח מימי "הצריף"). הם עובדים בכנופיות קטנות ולא מחכים כל כך הרבה זמן. סתם צחקו עליכם. היית יכול להתקשר אתי והייתי אומר לך לא לבוא. כל יום הם מביאים לאיזור הזה כמה מכוניות מירושלים. הם פשוט צוחקים עליכם ועל המשטרה שלכם. אולי תיכנסו אלי הביתה?

תודה, אמרתי ליוסף, אנחנו נחזור לירושלים, אולי בפעם אחרת. אתה אולי צודק, השיב יוסף, זו לא בדיוק שעה מתאימה לשני יהודים מירושלים להסתובב בכפר הזה. תהיו בריאים ותשכחו מהמכונית.

שתקנו כל הדרך חזרה לירושלים. אלי לא התלהב מנסיעת הלילה הזו מול חברון. כל פעם שמכונית נסעה מולנו, התכווץ בכסאו ומילמל לעצמו "אני מקווה שאלה לא מהחמאס". זה נסדר, ניסיתי להרגיע את אלי, המכונית שלי מוקפת בשלטים שונים בעברית. ואלי הגיב: תאמין לי, הם לא יעצרו לקרוא את השלטים, בשבילם מספיק שיש לנו מספר צהוב ואז הם יקצרו אותנו. מה הם יודעים אם אנחנו מתנחלים או חיילים? מספיק בשבילם שאנחנו מישראל.

רק ביציאה מבית לחם, ליד המחסום בו עמדו חיילי צה"ל מצוחקים, חייך אלי ואמר: תראה, היתה מכונית נהדרת, כמעט חדשה, אבל הביטוח, הביטוח שלי ישלם הכל, אל תדאג, תאמין לי, בן מכונית, לא מכונית, העיקר שיצאנו משם בחיים, ולעזאזל כל השאר.

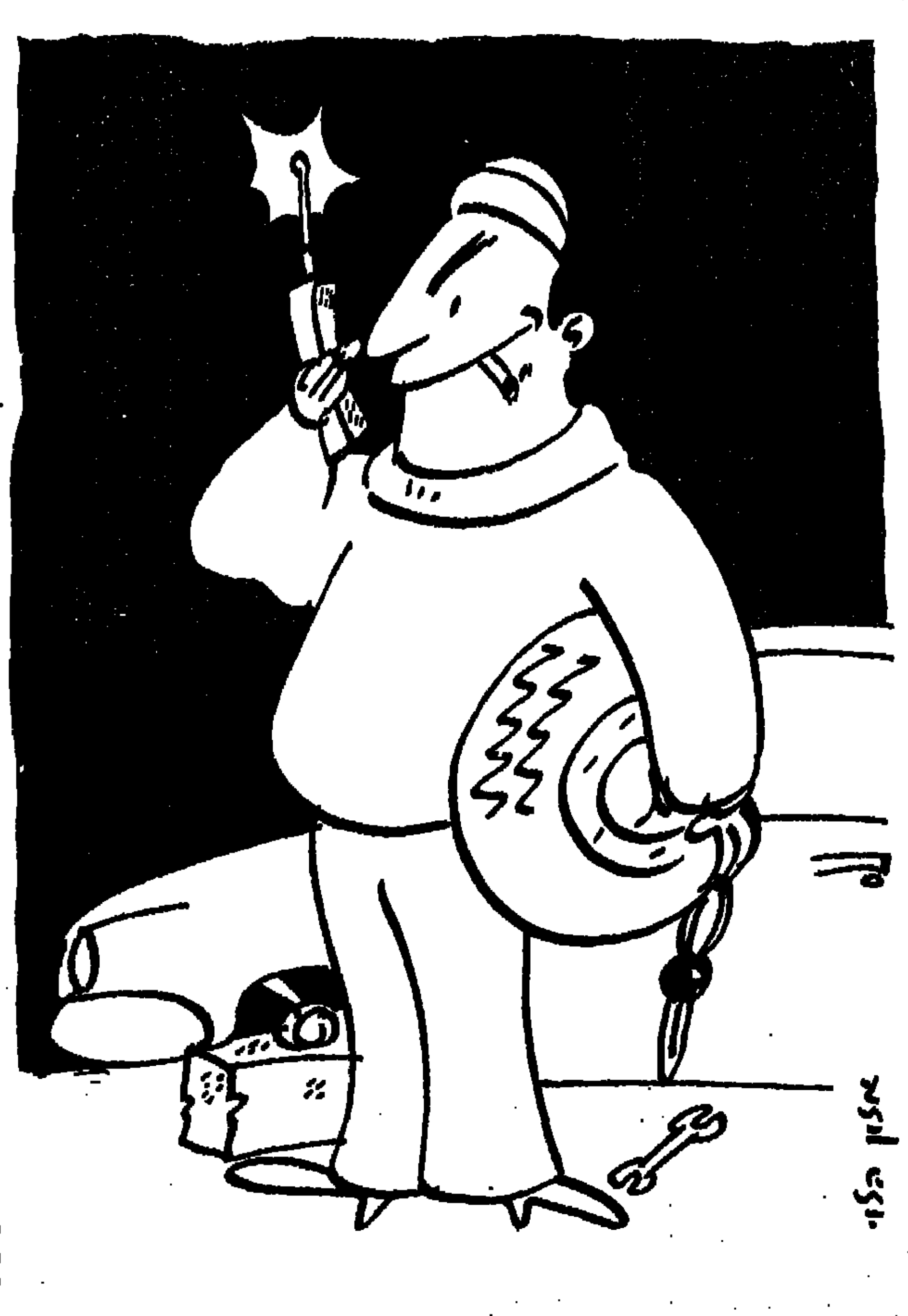

צ ב" ש / י ר ש ם ב ה ס ט ו ר י ה

על חתולים ומזלות

ה שבוע, עד לכתיבת שורות אלה, לא קרה שום דבר הראוי להירשם בהיסטוריה. פרט לפסטיבל גולדשטיין, שהטלוויזיה מקפידה לתעד, או ארוחת ערב חגיגית אצל ראש הממשלה (לגיבוש חברתי של השרים), שהיתה טעימה מאוד (במיוחד החצילים, העיד שר האוצר) ונערכה ברוח טובה מאוד, למרות שכמה אנשים נעלבו, כי הוזמנו והזמנתם בוטלה במפתיע, אבל חוסר טקט הוא עניין מוכר, כך שאין על מה להתעכב. כל אלה נסקרו בהרחבה, בדומה להתאבדויות, רצח נהג המונית, הפגנת נהגי מוניות, בחירת אברהם בורג לסוכנות, חקירת ד"ר טיבי, מינוי (או לא) של פרופ' שמיר לשגרירנו בירדן, שביתה בביטוח הלאומי, הטרטורים בצה"ל נמשכים, ח"כים מתחנפים לדרעי שימליץ עליהם לתפקיד סגן שר הדתות או הפנים, וכמעט שכחנו: משהו קרה בבורסה. עלייה או ירידה. וגם זה נורמה.

אגב, סוריה הודיעה שלא תצטרף להסכמי הפיקוח על נשק גרעיני כל עוד ישראל לא תחתום. טוב, אז עכשיו הכל עניין של זריזות אצבעות. בכלל לא מצחיק.

אז בעזוב הכל, חברים, ונעסוק בחתולים. מי שלא אוהב אותם, שיעבור לדף אחר. מי שאוהב – בטח שם לב שחתול הוא יצור אינדיווידואלי, כל אחד כל כך שונה מחברו, שהם ממש אנושיים. בתנאי, כמובן, שאנחנו מייחסים להם תכונות אנושיות. אל תצחקו, אבל מישהו טרח, צפה בכוכבים והרכיב הורוסקופ חתולי. לא תחזיות לשבוע הקרוב, לא צריך להגזים, אבל כזה הורוסקופ בסיסי, המגדיר תכונות אופי. גם לאנשים יש כאלה, ומי שמאמין תמיד ימצא שיש בהם קצת אמת. בטח, כולם כתובים כל כך מעורפל, שמשהו חייב להתאים.

נחזור לחתול. הכוכבים אחראים לאופיו, ותאריך הלידה שלו יבהיר לך למה הוא מתנהג כך ולא אחרת. אם אימצת חתול רחוב ואין לך מושג מתי נולד, תוכל, לפי אופיו המתואר כאן, לקבוע לו מועד חגיגת יום ההולדת. אגב, זה הורוסקופ מיושן, בלי מזל נחש.

מי שרוצה, שיאמין

● החתול שנולד במזל דגים (בין 20 בפברואר ל־20 במרס): רגיש מאוד, לוקח ללב את מה שמתרחש סביבו, ובפרט את מצבי הרוח של בני הבית. אם הם מדוכאים, יעשה הכל לשמחם. נפגע בקלות כאשר נוזפים בו. שימו לב לאיתות: אם ינתק מגע לתקופה ארוכה, תנו לו תשומת לב מיוחדת. טוב לו בבית, בפינה שקטה וחמה. בחוץ אינו חש בנוח, אז תדאגו שתמיד יהיה לו חול נקי.

● חתול ממזל טלה (21 במרס – 20 באפריל) מדלג בחיים בקפיצות בטוחות והחלטיות. פעיל מאוד, לא מתלהב מנמנום של אחר הצהרים. אוהב בלגן ושינויים, מעדיף אוכל פשוט, אינו מרבה להתלונן וקל מאוד לרצותו. חברה'מן וחבר טוב, אבל אי־אפשר לסגור אותו בדירה.

● בן מזל שור (21 באפריל – 21 במאי) גרגרן שאוהב להתפנק. אל תתנו לו להשמין! אוהב פינות אפלות ומרופדות, טוב לו בים של צעצועים. הקפידו להציב במקום קבוע קוביית עץ להשחזת ציפורניים. הקפידו שכלי האוכל, השתיה וארגז החול לא יחליפו מקום. ורצוי שיהיו בהישג יד (או רגל), ותמיד במצב טוב.

● חתולי תאומים (22 במאי – 21 ביוני) שונאים בדידות. אם אין ברירה אלא להשאיר חתול תאומים לבד בבית, דאגו לספק לו מבחר צעצועים, שיוכל להעסיק את עצמו. הוא שמח על שינויים, אפילו קלים ביותר. כשאתם מזיזים רהיטים והופכים את כל הבית, הוא ממש נהנה. בטוח שזה לכבודו, לספק לו עניין בחיים. חתול חברותי מאוד, ואם הבחנתם שהוא מתרחק ממישהו – דעו לכם שהאיש אינו אוהב חתולים. לבן תאומים טביעת עין מצוינת.

● ילידי מזל סרטן (22 ביוני – 23 ביולי) הם הכי ביתיים מבין כל החתולים. שונאים להתחלק בתשומת הלב של בעליהם. המלה "בעלים" אינה מדויקת: בשביל החתול, היצור האנושי החולק איתו את הבית (ואת המיטה, חתולי סרטן נוהגים להתגנב מתחת לשמיכה) קיים כדי לשרת אותו ולפנק אותו. הוא דורש שיתייחסו אליו בכבוד, נהנה כשמחמיאים לו ומציפים אותו באהבה. מקנא למי שגוזל ממנו את הפינוקים ומביט בעין זועמת על זוגות מתחבקים או ילדים מנושקים. מוכן להתחנף לכל מי שנכנס הביתה. שחקן מוכשר מאוד, תמיד מוכן לקבל משהו טעים כתמורה על ההצגה.

● חתול ממזל אריה (24 ביולי – 23 באוגוסט) דורש כבוד מלכים, שונא לקבל פקודות, אבל אפשר להשיג אצלו הרבה באהבה ומסירות. רואה את עצמו נעלה על כולם – וכך רוצה שיתייחסו אליו. נוהג להשתרע במקום בולט, לראות את כולם ושהכל יראו אותו. למען שלום בית, רצוי לא להיקלע בדרכו.

● מזל בתולה (24 באוגוסט – 23 בספטמבר) פחדן מטבעו, מתחבא מאחורי גבם של אנשים. שונא אי־סדר, מחרים בהפגנתיות חדרים מבולגנים. בזכות פקחותו מצליח להגיע למטעמים שלא היו מיועדים לו, ורצוי לא להשאירו לבד בבית שבו גביע של שמנת עומד מחוץ למקרר. לא, הוא אינו מסוגל – למרות האינטליגנציה הטבעית שלו – לפתוח את המקרר, אבל על מכסה של גביע יתגבר ללא קושי. חוץ מענייני אוכל, אפשר להשאיר אותו לבד בבית למשך שעות, ולעולם אינו משתעמם.

● חתול מאזניים (24 בספטמבר – 23 באוקטובר) נוטה להתיידד עם כולם ומרגיש טוב ביותר כחלק ממשפחה גדולה. מעדיף להתנחל בחדרים גדולים, מרוחקים מרעש והמולה. מלא מרץ ומקסים בהתנהגותו, מסוגל לסובב את כולם סביב הציפורן הקטנה. ייצמד בדבקות למי שאהוב עליו במיוחד, ילווה אותו צעד אחר צעד ויילל בשעת פרידה.

● מזל עקרב (24 באוקטובר – 22 בנובמבר) עושה רושם של חצוף ומשועמם, אבל זאת רק העמדת פנים, שנועדה לכסות על רגישותו. נעלב בקלות, אבל לא רוצה שתדעו כמה זה איכפת לו. אם תקבלו אותו כפי שהוא, יוותר על הפוזה ויחדל לחיות אנטיפתי. יכול להוכיח את מסירותו באלף דרכים מפתיעות, למשל, במתקפת פתע ספונטנית של ליקוקים. שונא לשבת בבית.

● בן מזל קשת (23 בנובמבר – 22 בדצמבר) מכלה מרבית הזמן אצל השכנים והמכרים. אין סיבה לקנא, חבל על העצבים. מתייחס אל הבית ואליכם כאל נמל מבטחים, חוזר ברצון אחרי הרפתקאות מסעירות. פרטנר מצוין לכל המשחקים וכל ילדי הסביבה אוהבים אותו.

● חתול שנולד במזל גדי (22 בדצמבר – 20 בינואר) ערמומי מאוד, אוהב סדר ומקפיד על נימוסים. מתייחס בסובלנות אל שותפיו הדו־רגליים לדירה, אבל מקפיד לפקח על מעשיהם, עובר מחדר לחדר לבדוק אם לא בילגנו לו את הבית. שונא שינויים.

● חתולי דלי (21 בינואר – 19 בפברואר) הם נוודים חסרי מנוח. חתול דלי משתוקק להכיר דברים חדשים, מקומות חדשים, להתנסות בהרפתקאות חדשות ולהתוודע לאנשים חדשים. הוא נוהג לטייל הרחק מעבר לשטח המחיה המקובל על חתולי הבית והחצר. עלול להיעדר זמן רב וכך, בהחלט נחשף לסכנות. הבעיה היא, שקשה לפקח עליו. כשמשהו מעורר את סקרנותו, הוא מסוגל להמציא כל מיני פטנטים שיקרבו אותו למטרה. שימו לב, לפני שאתם מפעילים מכונת כביסה, בדקו אם החתול לא מנמנם לו בתוך התוף.

תחשבו בעצמכם

עד כאן הורוסקופ לחתולים. אם יש לכם חתול, תוכלו להשוות ולהחליט איזה טיפוס הוא וכך תדעו מתי הוא נולד. אם תאריך הלידה ידוע לכם – אין ספק שזה לא ממש מתאים. רגע, וההורוסקופ שלכם מתאים לכם במאה אחוז?

עכשיו יבואו כל חובבי הכלבים ויתעניינו מה אומרים הכוכבים לגבי החבר הכי טוב של האדם. מה יש, הכלב שלהם כלב? מגיע לו פחות מאשר לחתול? ובכן, אין לי מושג אם מישהו טרח לחשב הורוסקופ של כלבים, של תוכים, אוגרים, דגי זהב וצבים. לעומת זאת, אם זה באמת מעניין אתכם, אני יכולה לפרט את ההורוסקופ הסיני, כך שתדעו באיזה מזל סיני נולדתם. אצלם זה הולך לפי שנת הלידה. בבקשה. אולי זה טוב גם לכלבים וחתולים.

שנת החזיר: 1995, 1983, 1971, 1959, 1947, 1935, 1923, 1911

שנת העכבר: 1996, 1984, 1972, 1960, 1948, 1936, 1924, 1912

שנת הראם: 1997, 1984, 1973

תראו, זה נורא משעמם להעתיק את כל המספרים. בוודאי שמתם לב למחזוריות: בכל עשור מתקדמים בשנה אחת לעומת המזל הקודם, והמחזור הוא בן 12 שנה. כך שבשנות הנמר צריך להתחיל ב־1997 ולרדת (בקפיצות של 12 שנה) עד 1914! שנות החתול הן בין 1999 ל־1915! שנות הדרקון בין 2000 ל־1916 וכך הלאה בשנות הנחש, הסוס, העז, הקוף והתרנגול. נכון שאתם יכולים לחשב בלעדיי לאיזה מזל שייכת שנת הלידה שלכם? תודה רבה.

לשם פיצוי, אגלה לכם מיהו המלאך השומר שלכם. סליחה, השר שחל, אבל זה לא התחום שלו. ובכן, לפי אמונה עתיקה, לכל מזל מלאך שומר יהודי, אין לי מושג היכן הוא מסתתר, אבל הוא בטח לא פחות חשוב מהכוכבים עצמם. בבקשה!

על בני מזל טלה שומר המלאך והאיה; על בני מזל שור – המלאך אהאיה; על תאומים – המלאך האהאיה; על בני מזל סרטן – המלאך כליאל; על בני מזל אריה – המלאך האיהוה; על בני מזל בתולה – המלאך אורמאל; על בני מזל מאזניים – המלאך מנראל; על בני מזל עקרב – המלאך מיכאל; על בני מזל קשת – המלאך ניתאל; על בני מזל גדי – המלאך מיזראל; על בני מזל דלי – המלאך מנכאל; על בני מזל דגים – המלאך מיומאיה. אולי קצת בלבלתי את השמות, כי אצלי זה כתוב באותיות לטיניות ובעברית אולי זה נשמע אחרת, אבל מלאכים, מן הסתם, רגילים לסלוח על שגיאות אנוש שנעשו בתום לב.

טוב, מספיק עם השטויות. בשבוע הבא אני מבטיחה משהו רציני. בורסה, או רכבת תחתית, או רפואה הוליסטית, או למה רבין צריך ללכת. משהו כזה.

מי שלא אוהב אותם, שיעבור לדף אחר. חתולים

צילום: בועז לניר

אם תתאימו את מה שכתוב בהורוסקופ החתולים לאופי של החתול הפרטי שלכם, בסוף עוד תוכלו לדעת מתי הוא נולד

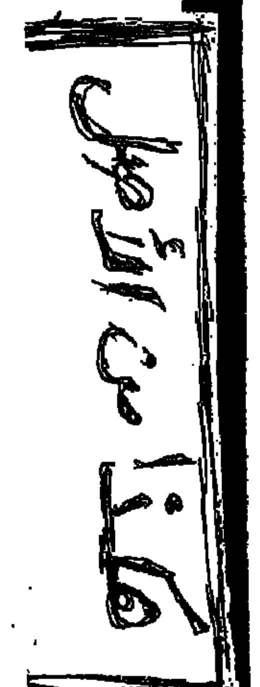

עורך: עמוס לויתן

ההכרה המקרקרת: וַי

דוד ארן

■ ט.כרמי: "שירים" מבחר 1951-1994, הוצאת דביר, 334 עמ' 1995.

כבר שני קבצי השירה האחרונים שפירסם ט.כרמי בחייו, היו מעין סיכום־חיים־ויצירה: "שירים מן העזובה" (ברובם שירי פרידה, לפעמים מסובכת מאוד, מבני אדם קרובים, שהלכו לעולמם, כגון מהמשורר דן פגיס, שבין שירתו לשירת כרמי קיימת השפעה הדדית) ו"אמת וחובה" (ונושאיו הם שקר ובגידה, אף הקשורים בקשר הדוק עם ה"פואטיקה" של "מיטב השיר כזבו"). מאוחר יותר, בגליון קיץ 1994 של כתב־העת לשירה "חדרים" (בעריכת הלית ישורון) פירסם כרמי מחזור של עשרה שירים בכותרת הכוללת "שירים (והֶרמִיוֹת) בעל כורחי", שהחמישי שבהם מתוארך: 1/12 1994, ושורתו הפותחת היא "היום נודע לי שאני סופני". ט.כרמי נפטר זמן קצר לאחר מכן בסוף דצמבר 1994.

עתה, לאחר מותו, הופיע הקובץ "ט.כרמי: שירים – מבחר 1951-1994". ספר זה כולל מבחר מתוך שלושה־עשר מספריו, שנעשה עוד בעריכת המשורר, אך לא זכה לראותו יוצא לאור. במבחר זה כלל גם את עשרת השירים האחרונים (317-321) שפורסמו תחילה ב"חדרים". לאלה, בעיקר, מוקדש מאמר זה.

מפליא הדבר, כיצד גם בעשרת השירים האחרונים הללו שכתב, שב ומגלה המשורר, על אף מצבו הקשה (והנחשף הן בשירים עצמם והן במוטו מדברי שמואל הנגיד "ומשישים לשבעים נאנח מן כאב זקן") את הפנים הרבות של יצירתו. כך, למשל, דרות בסדרה בכפיפה אחת שפה יומיומית ופיוטית־מובהקת, עם שגרות לשון שהתרוקנו מתוכן ודווקא בתור שכאלו משמשות בשירים במשמע אירוני, יחד עם צירופי מילים פיוטיים וסרקסטיים, שהם בחלקם, ואריאציות אירוניות על פסוקים מקודשים וגם צורות מוסיקליות "רחוקות" מסורת הרנסאנס ("סונט", "טריולט") וצורות רופפות ופרוזאיות (שיש בהם, כביכול, יותר "אוויר לנשימה"). כך התמזגו בשירתו של כרמי מאז ומתמיד, פתיחות לחדש (במציאות ובשירה) עם דבקות בערכים אמנותיים בני קיימא.

אגב, את שייכותו הפואטית הגדיר כרמי יפה בראיון האחרון שהעניק לאילנה צוקרמן ב"קול־ישראל", כאשר אמר, כי הוא חש ריתוק מסויים משירתם של אלתרמן ושלונסקי (אף שהכיר בווירטואוזיות הרבה של הראשון בתחום האימאז', ושל השני בתחום הלשון) וקרבה יתירה ללאה גולדברג, מה שמאפיין אותו כליריקן מובהק. ושוב כדאי לציין שהסרקזם והאירוניה בשירה זאת אינם סותרים את הליריות שלה. כיוון שהיסוד המוסיקלי הוא חלק אינטגרלי של השירה הלירית, ניתן לומר שסרקזם ואירוניה, הם כמו דיסוננסים במוסיקה, ובמוסיקה בת ימינו במיוחד הדיסוננס ממלא תפקיד חשוב ביותר, והיחסים בין דיסוננטיות וקונסוננטיות כה הם הרבה יותר מורכבים מאשר במוסיקה הקלאסית־רומנטית.

כל הדברים האלה חלים גם על עשרת השירים האחרונים, שנושאם הוא מחלה (ממאירה) ומוות של המשורר עצמו (שהפעם אינו מסתתר מאחורי "האני הלירי", שלעג לו בספרו האחרון).

כבר השיר הראשון בסדרה כולל יסודות מנוגדים אלה. הוא פותח בציטוט מפי האונקולוג, אשר פסקיו קרובים להיות גזר־דין של ייסורים ומוות, בנוסח רפואי יבש: "יש סיכוי לא קטן שיחזור",/ אמר האונקולוג" – ולכך מוסיף מיד המשורר באירוניה: "ולא התכוון למלך המשיח". המעבר מן השפה היבשה והאכזרית של הרופא (המרמז בדבריו אל הסרטן העשוי לחזור, מבלי לנקוב בשמו) אל מעין תקווה משיחית להחלים מן החולי שבפי המשורר, הוא חד וחריף. ההמשך גם הוא תערובת של לשון גבוה ונמוכה, תיאור אירוני של המלך המשיח

ט.כרמי – על שער ספרו האחרון

כבר שני קבצי השירה האחרונים שפירסם ט.כרמי בחייו "שירים מן העזובה" ו"אמת וחובה" היו מעין סיכום־חיים־ויצירה ◻ במבחר החדש כלולים גם עשרת שיריו האחרונים, שכתב על מיטת חוליו לפני מותו, שהם פרידה רבת עוצמה מן החיים והשירה.

ברחובה של עיר מורדנית המנסה לחלץ כסף מן הכספומט ("אולי בכל זאת?/ אולי הוא מנסה לרוכב/ את שפתיו הישנות /של כספומט") בצר "הגבהה" בנוסח האגדה על המשיח ("אולי הוא רוכב כאחת הסמטאות/ עם חמורו הרעב – / החמור ינער והעני ייעור?"). הלשון, גם כאן, סרקסטית ולירית כאחת: מצד אחד נעירת חמורו של המשיח תביא אולי מזור לעני במכאובו, מצד שני, הכל נתון בסימן שאלה – האמנם ייעור? ומה אם החולי הממאיר הוא שיחזור? כפי שרומז צילום המשורר (ואחרי ניתוח? הקרנות? כימותראפיה?) בשולי השירים, וכפי שרומזת פתיחת השיר מס' 8 ("הרמיה"): "לאט לאט אני הופך לנשר./ עטרת ראשי נופלת".

כדאי לציין בהקשר זה, את משחק המלים שב"החמור ינער והעני ייעור". בספרו 'אמת וחובה' מתאר כרמי בפירוש את מלאכת השירה כ"משחק במלים" ובסיום הקובץ 'שירים מן העזובה', בשיר הקצרצר 'נאום המשורר', נאמר: "מסכן, מלאך המוות,/ הוא לא יודע לשחק במלים,/ לעשות חיים" (עמ' 269 בספר זה).

המשחק במלים נעשה נועז ואכזרי שבעתיים בשיר מס' 5, בו ניתן גזר הדין:

היום נודע לי שאני סופני.

לא סופי –
מסתפק במועט, מתמכר, מתנזר.

לא סיף –
להט מתהפך ומסנוור.

לא סיפן –
שני תמיד ומתקצר.

ולא סופה –
רוח גדולה, לבער ולטהר

אלא סופני.
סוף אני.

בארבעה הבתים הרטוריים שבאמצע משולבים שני משחקי מלים שונים, המשלימים זה את זה: משחק (שרירותי לכאורה) בשורש "סוף" בטור הראשון, וחריזה עשירה עם אליטרציה בטור השני, הטור המבאר והפיוטי באופיו. והסיום הנורא הוא ביטוי לסוף־כל־הסופים על־ידי פירוק המלה "סופני" ל"סוף אני". זהו האין, המבוטא ב"יש" צורני כמעט מושלם, המופיע, תוך משחק אחר בלשון, ובצורה החמורה של הסונט, גם בשיר קודם, מס' 4, הפותח במילים: "כל הילוד – אות אין במצחו", שהוא משחק הן ב"אות קין" והן ב"כל הבן הילוד היאורה תשליכהו".

בסיום הסונט הזה (צורה שהמשורר חוזר אליה שוב ושוב מאז ספרו "הים האחרון" המהווה ציון דרך ביצירתו) ששמו "בקשת מחילה" נאמר: "...ובעיקר דמעות, דמעות צורבות// יוציאו את הכתב מן הבשר/ לאור ולשפתייך אוהבות,/ שיטעמו את טעם העפר".

אפילו בסדרה זו על המוות, שירתו של כרמי היא בראש וראשונה שירת־אהבה ("...ולשפתייך אוהבות") כשם שבכלל שירתו, וזה בולט גם במבחר הזה, רבים הם שירי האהבה, המשפחה, לרבות פרידה וגירושין, אהבהבים ובגידה. המלים האחרונות של השיר "טעם העפר" – חוזרות על הנאמר בבית האחרון של השיר הקודם מס' 3: "...עת לזכור/ואת טעם הקפה/ ועת לשכוח/ ואת טעם העפר/ עת לבוא (כי בוא יבוא)/ ועת למות/ וכי באו".

כרמי מעבד כאן ללא ספק את ההקדרות של קוהלת, שבנוסח דבריו הוא משחק. אולם מול "טעם העפר" ודע מאין באת ולאן אתה הולך...) אין הוא מעמיד, לא אושר גדול ולא חוויות אנושיות ואסתטיות מסעירות, אלא את "טעם הקפה". וכך הוא כותב בשיר מס' 6 ("ימים אחרונים"): "התות אדום משהיה/ התפוח ירוק משהיה" – מה שעשוי בהחלט להיות דווקא ביטוי פיוטי – אך גם "הבננה צהובה משהיתה" – וכאן בהחלט הבננה עיקר ולא הצבעים. שיר זה מזכיר את שירו 'לפני שיצאתי' מתוך ספרו 'שירים מן העזובה' בו מבקר המשורר בבית גרושתו, שלפני ימים ספורים עדיין היה ביתו, ולוקח איתו כמה פירות, וחוזר כדי לקחת עוד בננה, בזוכרו, שכך היה נוהג בנו, בצאתו מן הבית, בימים שבהם ציפה לו בוחן (עמ' 285 בספר זה).

אסור לפסוח גם על שיר מס' 7 בו: "תן סר אל מעוני,/ לא מחה את הליחה מחרטומו,/ לא ניגב את כפותיו הלחות,/ לא צילצל, לא שלום..." והתן מתיישב כך שביתו סגור ומסוגר, "אין יוצא ואין בא". זהו ביטוי לחולה הסופני, הבודד ומתבודד במחלתו ובמכאוביו.

בשיר מס' 9 (התנצלות נוספת) מטרים המשורר את גסיסתו־שלו, בתארו דו־שיח בינו לבין אשה חולה, כנראה אמו, בשעותיה האחרונות. השיחה היא על תחושה גופנית פשוטה – תחושת הקור של הנוטה למות. בשפה יומיומית פשוטה, ללא גינונים של משחק, רמזים או דימויים – להוציא שתי תורות עבייניות – מנוסח כאן איזה ביטוי אחרון, שכמדומני גיבש לעצמו משורר אחר, בן דורו של כרמי, טוביה ריבנר:

"היא רעדה,/ מה יכולתי לעשות?/ כיסיתי אותה./ קר מרי, אמרה./ אני יודע, אמרתי,/ עשיתי מה שיכולתי,/ היה יותר קר מקודם,/ שוב כיסיתי אותה./ כן, היא מילמלה,/ באמת היה יותר קר מקודם".

אבל הדרמה הזאת, הקטנה בהיקפה והגדולה במשמעותה האנושית, איננה סוף פסוק של הסדרה. והשיר האחרון מס' 10 איננו שיר פרוזאי־פשוט, אלא דווקא עשוי בכל סממני הצורה השירית ה"קלאסית" – אולי תוך שימוש אירוני בהם, שכן הנושא הוא פרידה מן השירה ושינוי קיצוני בעצם הגישה אליה: לא עוד משחק מלים "עשיית חיים", שמלאך המוות איננו מסוגל לה, אלא:

"ושוב נדרתי לא לכתוב שירים/ ולא להתגרד מול פני רעי". (כאיוב, מוכה השחין, שהתגרד מול פני רעיו). השיר קרוי "טריאולט פגום", ואכן לפנינו גירסה "פגומה" של התבנית הצורנית; אך נראה לי שהתיבה "פגום" כאן היא גם מטאפורה.

והשיר ממשיך: "...ההכרה המקרקרת: וי, // ומתפוררת במלים של דווי,/ הגוף המיוסר, שרו אללי,/ אל מעלות קדושים וטהורים – // כל אלה כבר היו לי לזרים,/ לכן נדרתי לא לכתוב שירים/ ולא להתגרד מול פני רעי".

יש כאן שתי סדרות של חריזה: "שירים" מתחרז עם "טהורים", אבל גם עם "זרים", ("כל אלה כבר היו לי לזרים" כוואריאציה של הביטוי "להיות לזרא", שינוי בר משמעות בהקשר הנתון) ואלו התיבה "רעי" מתחרזת עם ביטויי הכאב "וי", "דווי" ו"אללי". כל אלה, בנוסף על הצליל הקשה של האליטרציה "ההכרה המקרקרת", אינם מקריים.

צריך היה, אולי, להוסיף לכל אלה כמה מילות סיכום על המבחר המצויין הזה כולו, אבל דומני שלאחר אקורד סופי זה, החזק כל כך, של המשורר עצמו בדרכו אל הבלתי־נמנע, כל תוספת אך תגרע.

דברים

כשל בקריאת המפה

האם צה"ל חי בבועה, מנותק מסביבתו ומהלכי הרוח בציבור? שתי התבטאויות שהושמעו לאחרונה מפי אל"מ גרשון הכהן ("הגברים נולדו להיות לוחמים והנשים להיות זונות") ומפי אלוף עמירם לוין ("לדרוזים דת מסוכנת ורגישויות מיוחדות") מעלים את המחשבה שאכן, כן.

הכוונה, אני מניח, של שניים אלה היתה טובה. במקרה השני, נראית לי אפילו טובה מאד, הרצון לחסוך צער וסבל ממשפחות רס"ן כיוואן חאמד. אבל היכן הם חיים? כלום נעלם מעיניהם כי אנו חיים היום בעידן תקשורתי בו כל מילה הנאמרת מפי איש ציבור, נשקלת, נבדקת ומסוקרת בכל אמצעי ההגברה האלקטרוניים, המודפסים והחזותיים, וזוכה ל־blow up אדיר. כלום אין הם יודעים כי אנו חיים היום בעידן פוסט־מודרני המגלה, ובצדק, רגישות מיוחדת למה שמכונה ה"אחר", כלומר, מיעוטים, נשים, חריגים?

אולי לא צריך להאשים כל כך את המפקדים עצמם. שאין זה ככלות הכל עיסוקם העיקרי, אבל היכן חבריהם, יועציהם, דובריהם? האם האנשים המכהנים היום בתפקידים אלה בצבא, אכן מעורים מספיק בהלכי הרוח של הזמן החדש?

אני זוכר כי לאחר מלחמת יום־הכיפורים נהג ראש המודיעין המצרי לספר בראיונות עם עיתונאים ישראליים, כי תשומת לב מיוחדת הקדישו אנשיו לקריאת שירה וסיפורת ישראלית. הלכי רוח של עם, אמר, משתקפים בהם בצורה הטובה ביותר. האם מפקדי צה"ל עצמו קוראים את הנכתב אצלנו? האם המופקדים על ייצוגו בציבור מבינים זאת?

לא מזמן שיבחנו במקום זה את הירתמותו של פרופסור אסא כשר לניסוחו ולעדכונו של הקוד האתי של צה"ל. הצבא חייב להתעדכן גם בתחומים אחרים – פילוסופיים, אתיים, תקשורתיים – ולהעזר לשם כך באנשי מקצוע, צעירים בעיקר, המדברים את לשון זמנם.

אלוף לוין, מפקד מוכשר, כך אומרים, שהיו לו לא מעט הצלחות במלחמה במחבלים מאז נכנס לתפקידו, עלול ליפול על טעותו זאת, חרף כוונותיו הטובות, ואולי הוא נופל, כמאמר הידוע (ואיני מדבר על היבטים אחרים של הפרשה אותם חוקר הרמטכ"ל לשעבר משה לוי).

כשל בקריאת המפה התרבותית של תקופתו, אינו פחות חמור מכשל בקריאת המפה הטופוגרפית של שדה הקרב. חבל שצה"ל לא מכשיר את מפקדיו גם בתחום זה.

ע.ל.

משה דור

בשובי

בשובי היה עורי חרוץ גרגרי חול
דקים כאותיות של כתב־עדות עתיק
ועיני אדמות כעיני חיה טורפת,
מדברית. ספרתי להם כמתנצל על
החמסין, חושק הרקות ברצועות של
אש, וגם הזכרתי את ה JET LEG
כדי לתרץ את דברי הלעים ואת
העדר הרצף ההגיוני. החשכה עדין
היתה שורה כשהתחילו הצפרים לשיר
בשפה זרה, צפורית, על שפעת
מים זורמים תחת שמים מגון הפנינה
ועל עצי תפוחים נפריחתם על גדות
הנהר, והם משכו בכתפיהם והסתלקו
איש איש לדרכו המדריכה, רבת האחריות.

בחדר־ההמתנה

בחדר־ההמתנה שני עגורים עתה
זה נחתו על־גבי המניפה
הסינית שעל הקיר ושמא
מבקשים הם להמריא –
נבצר ממני לומר לך בברור
אם זה ואם זה, או אם הצלצול
הענג של ספלוני חרסינה נשמע
בעליל או אינו אלא
יציר דמיון.

אכן, הזמן נקי כאן
מבהילות, מנפה מזיקות אל
מקומות ודברי־ימים, מן הכאב
המכרסם של צלע מולדת חסרה.
כפתחי את ספר אי צ'ינג אני
קורא: "חבורה של נערות,
כלהקת דגים, מובלת
לארמון. אין אף לא
שמץ של חכוך".

חנה ניר

בלעדיך

אני באה אליך
עירם ועריה
ללא חלומות
ללא מזמות
ללא הויה
אני באה
להיות בדויה
בידיך
מי שלא אוכל להיות
בלעדיך.

תחינה

התחנה האלמת הזו
שלך או שלי
חפה
חפי
רק עוד רגע
רק עוד רגע קט
עם מי שאתה
עם מי שאת
חן לי
חני
עוד רגע
עד שנתעצמת
עד האמת
עד שזה מת

העברית של סנצ'ו פאנסה

יצחק לבטוב

שני הכרכים של "ההידאלגו החריף דון קיחוטה דה לה מאנצ'ה" מאת סרוואנטס הם מפעל מו"לי מפואר של "הספריה החדשה" (והמילה מפעל אינה ביטוי שחוק בהקשר זה) והספר לקוראיו הוא כחגיגה מתמשכת.

נפגשתי עם טל ניצן־קרן, "הצלע השלישית" יחד עם זוג המתרגמים ביאטריס לנדאו (שנפטרה במהלך עבודת התרגום) ולואיס לנדאו, בעלה, שתירגמו את הספר לעברית. טל ניצן תירגמה את השירים שבספר וערכה את התרגום כולו, ולהערכתי היא שתרמה את שוכבות הנעורים לשורותיו.

טל ניצן מספרת, כי ספרדית היא שפת הוריה, שבאו לישראל מארגנטינה. היא למדה בחוג לספרות ספרדית ולטינו־אמריקאית באוניברסיטה העברית בירושלים ובתקופת לימודיה תרגמה להנאתה משיריו של המשורר המכסיקני אוקטביו פאס. התרגום זכה להערכה ולפרסים ובעקבות זאת החלה לראות בתרגום־מקצוע. בעקבות פנייתם של מו"לים תרגמה את "כרוניקה של מוות ידוע מראש" מאת גבריאל גרסיה מארקס, את "הרכרן ושבחי האם ההורגת" מאת ורגאס יוסה ואת "זהב וחוסר כל" (קובץ של שירת אמריקה הלאטינית) וספרים נוספים.

על עבודתה על 'דון קיחוטה' אומרת טל ניצן: "בעת ששהיתי עם משפחתי בניו־יורק, הציע לי עוזי שביט, מהוצאת הקיבוץ המאוחד, לקבל עלי את תרגום השירים ואת עריכת הספר. היססתי רבות לפני שהסכמתי. לא ראיתי ב'דון קיחוטה' תרגום של עוד ספר. מדובר במשהו שאסור לזייף בו. ידעתי שאם אקח עלי את העבודה יהיה עלי להשלים את המשימה והיטב. ואירע לי מה שמתרחש לקוראים רבים, הניגשים ליצירה קלאסית כזו בדחילו ורחימו – הם מגלים שלפניהם ספר קריא, נגיש וסוחף. ומבחינתי כעורכת, גם עריך. השנתיים שעבדתי על הספר היו שנתיים רצופות הנאה. הרגשתי שאני מבלה במחיצתו של טקסט מבריק, שאינו משעמם, אינו מאכזב ואינו חדל להפתיע".

לדבריה, "כעורכת שאלתי את עצמי איך יתקבל וייקרא הספר בעברית, הרי מדובר בספר שראה אור בראשית המאה השבע־עשרה, אפילו הספרדית שלו שונה מהספרדית של היום. חשוב היה לי שספר יהיה בראש ובראשונה קריא, בלא, חלילה, לפשט ולהשטיח אותו".

עם טל ניצן־קרן – מתרגמת השירים ועורכת התרגום של "דון קיחוטה".

"בחרתי בעברית שאינה עכשווית, אבל היא מובנת וקריאה. רציתי שהספר ייראה לא כמו שנכתב היום, אבל שאפשר לקרוא בו היום. זאת נקודה חשובה מבחינת המישלבים השונים של העברית שבספר והרבה מההומור מבוסס על ההצלחה לעמוד בה. זהו, בחלקו, הומור לשוני והוא מבוסס על הפער וההתנגשות שבין הלשון הגבוהה, הארכאית, המגוחכת וההיפר־ספרותית של דון קיחוטה, לבין הסגנון העממי, העסיסי, רצוף הפתגמים של סנצ'ו. לכן חשוב היה לי לשמור על פער הלשון שביניהם".

"העברית של סנצ'ו היתה עבורי אתגר בפני עצמו. למעשה, העברית שהיינו צריכים לשים בפיו היא בבחינת חיה שאינה קיימת, שכן במאה ה־17 לא היתה העברית מדוברת כלל. לפיכך הלכנו בין הטיפות – להמציא סלנג כזה שאינו חוטא ולו כמילה אחת של סלנג עכשווי ועם זאת להותירו כסלנג. זה היה אתגר גדול ואחד החלקים המהנים שבעבודה".

על עבודתה בתרגום השירים היא מספרת: "אני רואה בספר משהו עשיר, מתיז ניצוצות, אנרגטי מאוד והשירים שבו הם חלק מכך. סרוואנטס שלח ידו בז'אנרים רבים של שירה ביניהם סונטות, שירים בנוסח פטררקה, פארודיות על שירי אבירים, שירי הגות, שירי אהבה, שירים קטועי סיומת, שהקורא אמור לנחש אותה. סוגה שסרוואנטס הגה לה חיבה רבה. כאשר באתי לתרגם את השירים הייתי מצויידת בנסיון תרגום של שירה מודרנית שהמבנה שלה חופשי. תמיד עומד הפיתוי לתרגם תרגום חופשי. אבל אני החלטתי על נאמנות מוחלטת לצורה ולטכניקה המקורית, למרות שבכך קשתה מלאכת התרגום לעין ערוך. לא עשיתי לעצמי הנחות וויתורים. הצבתי לעצמי את המסגרת הנוקשה של חרוז, משקל, צורה, כפי שהיו במקור ובמסגרת זאת עברתי".

לשאלתי, מהו השיר שעליו גאוותה כמתרגמת ועל איזה שיר 'נשבר קולמוסה', היא אומרת, כי היה זה בעיקר בשיר אחר "שירו של גריסוסטומו". שיר זה כתוב בנוסח פטרארקי, אבל הוא מסובך בהרבה ממנו. מדובר בשכונה בתים בני שש עשרה שורות בכל בית ובסופם אפילוג בו נפרד המשורר משירו. דגם החריזה האסימטרי חוזר בכל הבתים וכל בית מסתיים בחרוז פנימי, בין סוף השורה החמש עשרה ואמצע השורה השש עשרה. לדבריה, כאשר קראה את השיר הזה בספרדית, קיבלה פיק ברכיים. התרגום נראה לא רק קשה, אלא בלתי אפשרי. בסופו של דבר החליטה להתמודד עימו, וזה היה הדבר הקשה ביותר שתירגמה, עד הרגע האחרון, ועליו גאוותה.

"אחד הדברים שהדהימו אותי במהלך העבודה – מוסיפה טל ניצן – היתה העובדה שלמרות שהספר נחשב לרומן המודרני הראשון, ואין מדובר בז'אנר מבוסס עדיין בזמנו, אלא בז'אנר שהיה בראשית דרכו, ניפץ כבר אז אבי הז'אנר את חוקיו. סרוואנטס מפליא בלהטוטיו מצד אחד, ושובר את הציפיות מצד שני, ויש לכך דוגמאות רבות. הדוגמה הידועה ביותר קשורה לדמות המספר המסתתרת מאחורי מסיכות רבות. וזהו העניין שמרבים לדבר בו בכרך השני, כאשר דון קיחוטה משוטט בין הדמויות שעוצבו כבר בכרך הראשון, כמי שזכה והגשים את חלומו והפך להיות גיבור ספרותי. הדמויות בכרך השני הספיקו כבר לקרוא את הכרך הראשון והן יודעות על הגיבורים כל מה שאנחנו יודעים, הן אפילו מביימות כבר את המציאות למען דון קיחוטה, וממציאות לו קרבות ודשים, מכשפים בתחפושות, עלמת טירה שמתאהבת בו, כביכול, ועוד כהנה וכהנה".

"המצאה ספרותית זו היא שהביאה את תומאס מאן לומר על דון קיחוטה: 'איני מכיר בספרות העולם שום גיבור של רומאן, הקוצר את פירות תהילתו הוא'. ואכן, הדמויות הראשיות עצמן דנות בספר ובהצלחתו, ואפילו מביעות דעתן על יוצרו. הן מלמדות עליו סנגוריה, מותחות ביקורת וגם מכנות אותו 'בור' ו'טפטפן'. קשה להאמין, כי בראשית המאה השבע־עשרה מנהל סופר דין ודברים פרוע שכזה עם גיבוריו. זאת החירות שהגאונות יכולה ליטול לעצמה", היא אומרת.

יעקב בסר / שיחת השבוע

עם שמעון זנדבנק: השיר קיים ואתה מביא את עצמך לתוכו

שמעון זנדבנק

שמעון זנדבנק, לא מכבר יצא בתרגומך ספר השירים של פאול צלאן "סורג שפה" (הוצאת 'הספריה החדשה לשירה') אחד הספרים החשובים שתורגמו לעברית בשנים האחרונות. בכותרת המשנה נאמר, "שירים וקטעי פרוזה" וכן "ליקט, תרגם והוסיף הערות: שמעון זנדבנק". לקט מזכיר לי אקלקטי, האם זה כך?

אתה מבחין בין לקט למבחר. לקט הוא מקרי, במידה מסויימת, ומבחר הוא מכוון. ואכן, מאחר, שלא היתה כאן תוכנית מכוונת לעשות ספר, אלא זה הצטבר במשך כ־15 שנים, אז קשה לדבר על מבחר בצורה מכוונת, אלא פשוט תרגמתי פה ושם, ופרסמתי מקצת מן התרגומים. במשך הזמן, באמת, נוצר רעיון לעשות מזה ספר ואז דאגתי שרוב הקבצים של צלאן יהיו מיוצגים בו, ושהשירים המפורסמים, כמו 'פוגת מוות', לא יהיו חסרים. ואולי נהגתי משוא פנים מסויים לחלק האחרון של יצירתו, כלומר, נתתי פחות מהספרים הראשונים ויותר מהספרים האחרונים דווקא, כולל שלושה שיצאו אחרי מותו. אחד מן השלושה הוא הספיק עוד להכין לדפוס בחייו, ואילו השניים האחרונים לא הוכנו על ידו, והם כבר באמת ספרים מאד סתומים. יש טוענים שחלחלה בהם אי־שפיות מסויימת.

הזכרת את 'פוגת מוות'. זה השיר שעשה לו שם עולם. מדוע מאוחר יותר הסתייג ממנו?

זה באמת השיר שפירסם אותו ושנשאר שירו המפורסם ביותר. אני לא חושב שהוא הסתייג ממנו, אלא הוא כעס על שהתייחסו אקסקלוסיבית לשיר זה, כאילו זיהו אותו איתו, כאשר במשך השנים כבר התרחק מאד מן הסגנון של שיר זה. הוא כתב מאוחר יותר שירה הרבה יותר כחושה, הרבה פחות אימג'יסטית, והרבה פחות סוריאליסטית. ובאיזה שהוא מקום הזיהוי הבלעדי עם שיר זה הפריע לו.

לעומת השיר הזה, כתיבתו האחרת, היא הרבה פחות הצהרתית.

אני חושב שמטבע הדברים, כשאתה מנסה להעביר יצירה מוסיקלית כמו פוגה למלים, אתה כפות, איך שהוא, לקולות החוזרים שוב ושוב ומשתזרים אלה באלה, ולכן יש אולי איזו כבילות מסויימת, בעצם הצורה הזאת. זה חל, דרך אגב, גם על עוד שיר, הארוך בשיריו, שיר הנקרא 'הצרה', שגם בו הוא מנסה, להיות פוגאלי, מבוסס על צורת הפוגה.

אם אנחנו עוסקים בשמות השירים, מהו 'סורג־שפה'?

כאן אנחנו יודעים במדוייק למה הכוונה מפני שהוא קרא לאחד הקבצים שלו 'סורג־שפה' Sprachgitter בגרמנית. ברומן אחד מן המאה ה־19 מופיע הביטוי הזה, והוא מציין את הסבכה שהנזירות היו מדברות דרכה עם אורחיהן במינזר. סבכה זאת נקראה 'סורג־שפה', או 'סורג־דיבור', והיא איפשרה גם שיחה, אך היתה גם חייץ. צלאן, אני חושב, נאחז בסמל הזה, מפני שהוא סמל דו־משמעי של אמצעי המאפשר קומוניקציה ויחד עם זאת חוסם אותה. לדו־ערכיות הזו של הלשון, כדבר אשר מצד אחד מאפשר להתבטא ומצד שני בולם את מה שמעבר למלים, הוא מצא בכך את הסמל המושלם הזה של הסבכה, של סורג־שפה.

זאת אומרת שהסורג – הוא השפה?

כן. הסורג הוא השפה.

והמשורר הוא הכלוא או הכולא?

אני חושב שהמשורר מצד אחד כלוא בתוך מה שהוא רוצה לומר. הוא מנסה לומר את זה ומצליח לומר רק מעט מזה. מן הבחינה הזאת הוא הכלוא. אבל מצד שני הוא גם זה, שבעצם, בניגוד לנמען ולמאזין, הנמצא בצד השני, הוא היודע, הוא זה שיש לו מגע עם מה שבאמת הוא רוצה לומר, ומבחינה זאת הוא הכולא, אם כי הלשון אינה כלי מספיק משוכלל כדי להתבטא עד תום.

ולכן שיריו כל כך חתומים?

יש לי איזה תיאוריה בקשר לכל העניין הזה של השירים החתומים או הסתומים, הקשורה למעמדו בשירת המאה העשרים, ומדוע הוא משורר כל כך חשוב. כי מהי המשמעות ההיסטורית של השירה הזאת? הדבר נוגע, באמת, לעניין השתיקה ולדברים שאינם ניתנים לביטוי. מצד אחד הוא יורש של הסימבוליזם הצרפתי, של משוררים כמו מאלרמה ודומיו, שניסו להגיע אל איזה הווייה מילולית טהורה המנותקת מן ההוויה ומן המציאות. אל עולם שירי סגור, כמו ציור מופשט, או כמו מוסיקה, שאין לו שום רפרנציאליות לממשות. מצד שני, הוא משורר שעבר את השואה, שהוריו ניספו בה, והוא מרגיש שתפקידו לשמש עד למה שהיה. מבחינה זאת כל הקונספציה של השירה הסימבוליסטית, פשוט לא חלה על מה שהוא מרגיש כלפי השירה כעדות. ולכן יש בתוך השירה שלו קונפליקט קשה מאד – מצד אחד שיכלול הלשון למשהו שהוא סופר־אובייקט לעצמו, ומצד שני נסיון למסור דרך הלשון את הגורל היהודי ואת גורל האדם, עליהם רצה למסור עדות. מכאן, אני חושב, החשיבות הגדולה שלו בשירה המודרנית. זו, בעצם, תפנית אנטי־סימבוליסטית. זו שירה, שהיא כבר לא מודרניסטית במובן המסורתי, אלא שירה פוסט־מודרניסטית, החוזרת, איכשהו, לממשות.

פגשתי את צלאן ב־1969 כשהיה בארץ, באמצעות משורר יידי שתירגמתי משיריו והיה ידידו. ושאלתי אותו את השאלה הזאת על הלשון. תשובתו היתה שבעצם הוא מיואש מהלשון, אם בלשון זאת, אמר, עשו מה שעשו בתקופת המלחמה, ואם הלשון, יחד עם אלה שהשתמשו בה, דמתה לאותו מעשה, אז אנחנו המשוררים צריכים ליצור לנו מתוך הלשון הזאת לשון אחרת, שתהיה רק שלנו.

זה מעניין מאד. מפני שבספר הזה כלול אחד הנאומים שלו "נאום לרגל קבלת פרס העיר ברמן לספרות" ושם הוא אומר שהלשון יצאה דווקא 'מועשרת' ("...היא, השפה, נותרה לא אבודה, כן, למרות הכל. היא היתה צריכה לעבור ולצאת מתוך האילמות הנוראה, מתוך אלף האפלות של הדיבור הממית...אבל היא עברה ויצאה ושוב ניתן לה לצאת לאור היום 'מועשרת' מכל זה"). זה פרדוכסלי, שהרי תמיד מצטטים את אדורנו ואת הכרזתו המפורסמת, כי "אחרי אושוויץ לא תיתכן שירה", אבל צלאן אומר שם שהלשון שעברה ויצאה דרך כל האפילה הממיתה של השואה, ועמדה בזה, יצאה 'מועשרת'. לכן, אין זה מקרה שהוא לא דחה את הגרמנית מכל וכל. למרות כל הזוועות שהוא עבר, הוא המשיך לכתוב בשפה הזאת.

ובכל זאת כיהודי, שעבר את התבערה הגדולה הזאת ואיבד בה את משפחתו ואת הוריו, שידע רומנית, צרפתית, רוסית (והתפרסם כמתרגמו של מנדלשטאם) הוא מתמסר דווקא ללשון הגרמנית והפך לאחד המשוררים הגדולים בשפה זו.

מי כמוך יודע ששפת־אם היא בכל זאת השפה. אדם יכול לדעת צרפתית, עברית, רוסית, אבל שפת־אם זו השפה, ואת האם הזאת הוא מאד מאד אהב. המון שירים הוא כותב לאם.

אתה חושב שהוא דיבר איתה גרמנית?

אני חושב שזאת היתה השפה, זאת היתה התרבות שהוא ספג ממנה.

לא יידיש?

לא. דיברו גרמנית בבית והיא היתה אשה משכילה. אני לא יודע באיזו מידה היה לה חינוך פורמלי, אבל היא ידעה את רילקה, וידעה משוררים נוספים והוא שמע ממנה את השירים האלה. לעומת זאת, הצד היהודי, שאביו ניסה להחדיר בו, עורר בו התנגדות מהתחלה. הוא לא רצה שיחגגו לו בר־מצווה ואביו פחות או יותר הכריח אותו. האב גם לקח אותו לאיזה חדר, מין בית־ספר ליום ראשון, או משהו כזה, והוא לא אהב את זה. והאמביוולנטיות הזאת נשארה. אני בכלל טוען שאהבתו הגדולה היתה נתונה לאם וליהודים המומתים, ולא כל כך ליהדות כיהדות. הוא בעצם ניסה, כמעט בכל כוחו, להינתק מן המורשה הזאת. הוא נשא אשה קתולית והשתקע בצרפת. אבל איכשהו הוא לא הצליח. המפגש שהיה לו כאן, בביקורו בארץ, עם היהודים שנעקרו משורש ושלחו שורשים חדשים במולדתם, היה עבורו מאד טראומטי, מפני שהוא לא הצליח בזה. העקירה נשארה עקירה.

מה מביא אותו למטאפורה של השקד, הרווחת כל כך בשיריו?

אמרו שזה כל מיני דברים. משמעות אחת זה הצורה הסגלגלה של השקד, המזכירה עין יהודית מזרחית, חומה. משמעות אחרת קשורה אולי עם השם הגרמני Mandeln הדומה בצלילו לסמל המנורה ההודי, ואמרו שזה קשור למיסטיקה מזרחית. משמעות נוספת קשורה למרירות של השקד כמרירות הגורל היהודי. כל הדברים האלה יחד חברו במטאפורה הזו. יש לו בכלל סדרת סמלים חוזרים והוא משורר מאד אחיד מבחינה זו.

אשר להתאבדותו – האם היה זה רגע של חולשה, או תהליך שהוביל לקראתה?

זה ודאי לא היה מקרי. אני לא יודע באיזו מידה הוא ניסה את זה לפני כן, אבל יש לו שירים שהם פנטזיות של התאבדות. הוא היה איש כזה. הוא היה חולה נפש אין ספק. איני יודע איך לקרוא לזה מבחינה קלינית, איני יודע בדיוק אם היה מאני־דפרסיבי או סבל ממשהו־אחר, אבל היו לו תקופות קשות מאד של חולי קשה. למה הוא עשה זאת דווקא בנקודת זמן זו, אינני יודע.

מבחינת הביטוי בשירתו, כיצד זה מתבטא?

כבר ציינתי קודם, שיש איזו כחישות ההולכת ומתגברת בשירתו. כאילו הוא מנער מעצמו את כל הבשר העודף, ומגיע לאיזה רזון כזה. לאיזה מינימליזם בלשון, שאולי המסקנה ההגיונית ממנו היא להתאייד לגמרי.

השירים האחרונים הם ממש דלי מלים, כאילו מתפוררים.

יתכן שזה היה קשור גם בהרגשה של שקיעתו כמשורר. יש טוענים ששיא השירה שלו היה כעשר שנים לפני הסוף, ושירתו אחר־כך נהיתה פחות ופחות קומוניקטיבית. אז יתכן שיש גם צד של יאוש מהדבר הזה.

נהוג לומר כי רק משורר גדול מסוגל לתרגם שירה גדולה. והנה, אתה תירגמת באופן וירטואוזי, אם יורשה לי לומר כן, מפסגות השירה העולמית – את צלאן מגרמנית ואת צ'וסר ושקספיר מאנגלית – ולכן אני מניח, שגם כתבת שירה במסתרים?

בקושי. בגיל־העשרה, כצפוי, לפני מאה שנה. אני ממש לא כתור השירה.

זאת תופעה די מוזרה, אני מוכרח להודות. בדרך כלל מתרגמי שירה, אם הם פחות או יותר מוצלחים, הם גם משוררים בעצמם. כבדבריך. אבל אני איכשהו מתבטא דרך התרגום. יש שתי קונספציות של תרגום. יש הרואים בתרגום מזיגת יין ישן לתוך קנקן חדש, כלומר השיר המקורי בלבושו המתורגם החדש. ויש הרואים בתרגום היפוכו של דבר, כלומר מזיגת יין חדש, היין של עצמך, לתוך הקנקן הישן של השיר. כלומר, השיר קיים ואתה מביא את עצמך לתוכו. זה מה שאני עושה.

דרך אגב, המשורר הצרפתי ואלרי אמר שתרגום שירה זה הסוג הנעלה ביותר של שירה, כיוון שבתרגום שירה המשורר פטור מרעיונות, מאימאג'ים מכל הדברים האלה. הוא עוסק בשפה בלבד. אבל הוא בטח אמר את זאת בצורה אירונית.

תרגמת מגרמנית, את קפקא וצלאן, ותרגמת מאנגלית את צ'וסר ושקספיר. היית יכול להגדיר את ההבדל שבין שתי השפות?

השפה שאני יודע על בוריה היא אנגלית. אולם השפה שיותר קרובה אלי מבחינה נפשית זו הגרמנית. גרמנית אינה שפת אם, אבל אמי היתה מגרמניה. כיוון שהורי היו ציונים שבאו ארצה בשנות ה־20, הם לא דיברו בבית גרמנית, רק עברית. אבל ספגתי איכשהו גרמנית בילדות, וזוהי שפת ה"קישקס שלי". כך שאני תמיד רואה את האנגלית כצד יותר מואר, יותר רציונלי, יותר חיצוני שלי, ואילו הגרמנית באמת יותר שייכת לתחום הראשוני של הרגשות. אני לא רואה הבדל גדול בין שקספיר מצד אחד וצלאן מצד שני, אבל הייתי אומר, שאולי אין זה מקרה שהקדשתי שנים לקפקא ועכשיו שנים לצלאן. לפני 15 שנה תרגמתי את 'הטירה' של קפקא ודברים נוספים והייתי מאד מושפע ממנו. כתבתי עליו ספר בעברית וספר באנגלית, והייתי כה שקוע בו עד שקפקא כשעתו גימד עבורי את כל השאר. כיום קורה לי אותו דבר עם צלאן. ואני שואל את עצמי אם זה מקרה? שניהם יהודים עם שורשים של 'אוסטריה', הכותבים גרמנית. וזה קצת דומה לביוגרפיה שלי. אבי הגיע מגאליציה לגרמניה, נפגש שם עם אמי, ושניהם עלו לארץ. איכשהו השורשים דומים, וזה מה שכבש אותי.

תודה!

בנגוריוניזם ושרתיזם

אבי גורן

■ אייל כפכפי: "מלחמת ברירה, בדרך לסיני וחזרה, 1956־1957". הוצאת יד טבנקין, 1994.

בכל שהולכים ונפתחים הארכיונים מראשית שנות ה־50' הן בארץ והן במדינות המערב, כך מתחזק במקומותינו הפולמוס סביב מלחמת־העצמאות ומבצע סיני. לכאורה נדמה היה שהתייעוד הרב צריך להכריע בין ההיסטוריונים מאסכולות שונות, אולם מסתבר שהמידע שנחשף הוא רק חומר גלם אותו יוצק החוקר אל העלילה ההיסטורית שאותה הוא מחבר.

אחת הדוגמאות לאופי זה של המחקר ההיסטורי, הוא השאלה הקלאסית "למה פרקו את הפלמ"ח" שהפכה לקלישאה. יואב גלבר בספר הנושא שם זה, שם את הרגש על הנסיבות של מדינה שזה עתה קמה, והיתה צריכה לאחד תנועות מחתרתיות לצבא לאומי אחיד. לעומתו אניטה שפירא בספרה "מפיטורי הרמ"א עד פרוק הפלמ"ח" מרגישה את המאבק בין בן־גוריון לישראל גלילי.

גם מחקרים על מבצע סיני שראו אור לאחרונה מתארים את אותם אירועים מנקודות מבט שונות. בספרו "שערי עזה" תיאר מרדכי בראון, שהיה בעת המבצע ראש לשכת הרמטכ"ל משה דיין, את המלחמה כתוצאה בלתי נמנעת של המצב הפוליטי־בטחוני ששרר בין ישראל למצרים. לדבריו ניצלו בן־גוריון ודיין את נכונותן של בריטניה וצרפת להכות בנאצר, כדי להבהיר למצרים שעליה לראות את הסכמי שביתת־הנשק כסיום מצב הלוחמה בין שתי המדינות ובכך למנוע פעולות איבה כמו חסימת מיצרי טיראן והסתננות של מה שנקרא אז פידאיון. לדעתו של בראון היתה זו מלחמה מוצלחת, גם אם לא השיגה שינוי פורמלי במצב זה, משום שלמעשה הפסיקה מצרים להתגרות בישראל בשנים שלאחר מכן.

אייל כפכפי

אצל אייל כפכפי העלילה מתוארת מזווית שונה. המוקד הוא מאבקי הכוח בין בן־גוריון ודיין לבין משה שרת. מאבקים אלה התנהלו על רקע של תפיסות שונות של אישים אלה את בטחון המדינה ועל רקע של יריבות אישית. כותרת המשנה של הספר היא "המאבק בין שתי אסכולות מדיניות בישראל בשנות החמישים".

גישתו של שרת מוצגת כאן כתפיסה אנטי־קולוניאלית. הוא שאף לכך שישראל לא תזדהה עם אחד הגושים, תנהל מדיניות של מתינות, תכונן חוקה שתחייב להתייחס לערביי ישראל כאל אזרחים שווים ותייצב את גבולות הסכמי שביתת־הנשק כגבולות קבועים. לעומת זאת מתואר בן־גוריון כמי שרצה להיות קשור למעצמות המערב, ולנצל כל הזדמנות לשנות את מצבה הטריטוריאלי של המדינה שזה עתה קמה.

המחברת מדגישה את ההבדלים האידאולוגיים שעמדו בבסיס המאבק על היציאה למלחמה. לא לחינם מתואר בהרחבה נאום ההספד הידוע שנשא דיין על קברו של רועי רוטברג מנחל עוז שנרצח ע"י הפידאיון. בנאום זה הוא הציג את הגישה של "עם לבדד ישכון" שנידון לחיות על חרבו לנוכח עוינות מתמשכת של אויביה.

כל העימותים והמתחים בין שני מרכזי הכוח הפוליטיים ברמותם של ב.ג. ושרת התמצו בשנה 1956 בשאלה החוזרת ומטרידה אותנו עד היום: האם יש לצאת למלחמת מנע ("מלחמת ברירה") או שיש לנקוט מדיניות צבאית הגנתית בלבד. התמונה העולה כאן היא שההכרעה הגורלית לצאת למלחמה נגד מצרים, עוצבה על ידי שילוב של מדיניות כוחנית מצד אחד, ושל אישיותו החזקה של ב.ג. ודיין, מצד שני.

"הציבור הישראלי, מונחה ומוזן על ידי דברי הכותבים למיניה, היה חדור רובו ככולו רוח זלזול כלפי שרת והעומדים לימינו כמעריצי מדיניות פחדנית, מדיניות שכונתה 'שרתיזם', בפי דיין כאותם 'מים' (עמ' 65).

מאבקים פנימיים אלה הובילו בסופו של דבר להפיכתה של ישראל לכלי משחק בידי בריטניה וצרפת. פלישת ישראל לסיני סיפקה למעצמות אלה עילה להיכנס לתעלת סואץ אשר הלאמתה בידי נאצר פגעה באינטרסים שלהם.

עמדתה של המחברת נוטה לצידו של שרת. היא מתארת את בן־גוריון כמי שתקף את יריביו ב"חצאי אמיתות". כאשר התנגד שרת לרכישת נשק התקפי מצרפת כדי לפלוש לסיני, כינה אותו בן־גוריון דיפלומט בלתי־מציאותי "המדקדק בכללי טקס בשעת הירום".

כדרך כלל משתדלים החוקרים להצניע את דעתם האישית, אולם כאן נראה שמדובר במפעל שמבוצע על ידי גורמים בעלי עניין: המוציאים לאור הם יד טבנקין/מכון ישראל גלילי לחקר מדיניות ההתיישבות הביטחון והחוץ, יחד עם העמותה למורשת משה שרת, ואילו עורך הספר הוא יעקב שרת, בנו של משה שרת.

מעבר לשאלות "מקצועיות" בדבר שימוש בתעודה זו או אחרת, עולה כאן נושא בעל השלכות על חיינו הציבוריים עד היום. שאלות, כגון האם יש לצאת למלחמה כאשר שום איום קיומי לא מרחף על ישראל, עלו ערב מלחמת לבנון. אולם במיוחד מרתק האספקט האישי של המתח בין שלושה אישים בולטים בתולדות המדינה, כשלצידם פעלו אישים הנמצאים היום במרכז הזירה הפוליטית, כמו שמעון פרס.

שירה כמסמך היסטורי

מ. אבי־שלמה

■ "תעודה וזהות", 1938־1946, השואה בראי הספרות. פיתחה וכתבה את הספר: ד"ר מיכל פופובסקי, מטח/המרכז לטכנולוגיה חינוכית, 114 עמ' 1995

הספר שלפנינו הוא ניסיון מיוחד לשלב טקסטים ספרותיים במסגרת לימודי השואה ולהאיר באמצעותם אירועים היסטוריים. בדברי־המבוא נאמר, כי "מטרת הספר היא לאפשר, לכם הלומדים, להעלות את מחשבותיכם ותחושותיכם ביחס לאירועים שאירעו בתקופת השואה, דרך מה שכתבו אנשים בזמן השואה ולאחריה", ואופיו זה מתבהר גם תוך כדי הקריאה בו.

הספר מחולק לשש יחידות, כל אחת מהן נסובה על טקסט ספרותי או שניים, הקשורים בשנה מסויימת ובהתרחשויותיה. בכל יחידה קטע־מידע, שיר או עדות, בלוויית פירושי־מלים ו"שאלות להבהרה" – ובסיום "נושאים למחשבה ולדיון".

בקיצור נמרץ, ובמשפטים מעטים בלבד, נעשה כבר בראשית הספר נסיון להשיב על שאלות בדבר יסודותיו וכוונותיו: מי הם האנשים שכתבו את הטקסטים הספרותיים? מה מוסרים הטקסטים הללו על מי שכתב אותם? מה הם מוסרים על מה שאירע באותה תקופה? מה מטרתם של קטעי המידע, ולבסוף, מדוע נבחר השם "תעודה וזהות"? (תעודה, על שום האופי התיעודי של הטקסטים, וזהות, בשל התייחסותם לשואה ולמאפייניה ההיסטוריים).

כל דברי־הלוואי־וההסבר נמסרים בלשון פשוטה מאוד, דידקטית, ובפנייה ישירה אל התלמידים. הנה כיצד מוסבר עניין השואה בלשון תמציתית: "המלה 'שואה' איננה מלה של התקופה החדשה. היא מופיעה בתנ"ך ופירושה – חורבן או אסון כבד מאוד. כיום, כשמדברים על 'השואה' מתכוונים, כידוע, להשמדה המתוכננת של היהודים על ידי הנאצים בגרמניה של הרייך השלישי, בתקופת מלחמת העולם השנייה. אירועים קשים התרחשו במהלך מלחמת העולם השנייה: חיילים רבים נהרגו, אורחים רבים עונו ונרצחו, ורבים אחרים איבדו את כל היקר להם. אך מה שאירע ליהודים במהלך השנים הללו היה מיוחד במינו וקיצוני ביותר: הנאצים תיכננו להשמיד באופן מוחלט וסופי את כל היהודים, בכל מקום שבו יימצאו. הנאצים רצחו כשישה מיליון יהודים – גברים ונשים, ילדים ומבוגרים. עד או לא ידעה ההיסטוריה האנושית תכנון כה מדוקדק וכה שיטתי של רצח מיליוני בני אדם – בשל זהותם".

כותבי הטקסטים ברובם היו קורבנות־השואה, מי שהלכו בדרך־היסורים של העם המושמד והמעונה, והם מעלים בדפים אלה חוויות כאובות מחייהם הם ומספרים על נסיונם הנורא, אך לא כולם. ביחידה הראשונה בספר, המתייחסת לשנת 1938, מובא השיר של נתן אלתרמן "אגדה על ילדים שנודדו ביערות" וביחידה המסיימת (שנת 1946) אנו קוראים שיר אחר של אלתרמן "על הילד אברם". והרי המשורר לא חווה את השואה ישירות, הוא היה בן 15 כאשר עלה עם הוריו ב־1925 לארץ־ישראל. אך לפני בואו לארץ הוא נדד עם הוריו, בעודו ילד ונער, מורשה למוסקבה, ממוסקבה לקייב, מקייב לקישינב – ובמסעות קשים ומפרכים אלה הכיר את גורלו של היהודי הנודד, הסובל, הנתון לזוועות, רדיפות וטלטלת־מהפכות. ואפשר שזה חידד את רגישותו האישית והיצירתית גם יותר, לעם שנרצח בשואה ולגורלם של ילדי־השואה.

הטיפול בטקסט הספרותי הוא פרטני ודייקני. כל שיר מובא פעמיים, פעם בראשית הפרק, ופעם בהמשכו, עם חלוקה ממוספרת לשורות, כאשר בכל שורה, המילים והמושגים שבה, מבוארים ומוערים בנסרה. כך למשל מתוך שירו של אלתרמן "אגדה על ילדים שנודדו ביערות", המבוסס על אגדת "הנזל וגרטל" נלמדים מושגים כמו הרייך השלישי, פירר, וכדומה, וכן נשאלת, למשל, השאלה "האם יש חשיבות לכך שהאגדה היא אגדה גרמנית?"

ביחידה המוקדשת לשנת 1942 כלולים שני שירים "הפרפר" מאת פוול פרידמן ו"גינה" מאת פרנטה בס, והם קשורים לתקופת בליאתם של היהודים בגיטו טרזינשטט. במרכז היחידה לשנת 1943 עומד השיר "שיר השירים" מאת לוחם־המחתרת היווני יעקובוס קמבנליס, שכתב על מחנה מאוטהאוזן, שם היה כלוא עד שיחרורו בתום המלחמה. בשתי יחידות נוספות מובאים השיר הנודע של חנה סנש "אשרי הגפרור שנשרף והצית להבות" (1944) ועדות על השואה בשלבים האחרונים של מלחמת־העולם השנייה (1944־1945) כפי שסופרה מפי חלנה קליינגרגר לצביה כצנלסון בן־צבי.

הספר מלווה תצלומים ואיורים גראפיים ומצורפות לו שתי מפות של גרמניה וארצות אירופה לפני מלחמת־העולם השנייה, ושל אירופה ב־1942 הכבושה ברובה בידי הנאצים.

חנה סנש

צילום מתוך הספר

שומר הסף של הזהות

רני יגיל

■ יוסף אורן: "זהויות בסיפורת הישראלית", הוצאת יחד, 205 עמ' 1994

יוסף אורן מתגלה לאורך כל ספרו כבקיא גדול בכל הנוגע לספרות מקור עדכנית. הוא שוחה היטב בחומרים של אמיר, יזהר, מגד, שמיר, תמוז, ואף סופרים אחרים. אורן כחוקר מעלה מספר זהויות שהן, לדידו, הפריזמה הנכונה לניתוח ספרותי ואת מחקרו זה הוא מציב בין מחקר אקדמי טהור, לבין רצנזיה (כמו זו הכתובה כאן לפניכם). מעמד ביניים זה של כתיבה על ספרים הוא מכנה "מחקורת". לדבריו, ההבדל בין השניים, הוא הזמן. בעוד שהחוקר האקדמי עוסק בעיקר במה שהתקדש והפך לקלסיקה, עוסק איש ה"מחקורת" בהכנת חומרי הגלם להיסטוריונים של הספרות לעתיד לבוא. הוא מעין גשש, שתפקידו לתהות על התהוות הקאנון ולמפותו.

חמש הזהויות שמציע יוסף אורן הן כדלקמן: כנענית (אמיר), צברית (יזהר), ישראלית (מגד), שלוש אלה מוצבות מול שתי זהויות מן העבר הזורמות אל ההווה: הזהות הציונית והזהות היהודית.

אורן הוא מבקר המתעל את מכלול הדברים לכלל אמירה מגובשת, אולם, לדעתי, הוא נצמד לעניין הזהות יתר על המידה, והופך נושא שהוא פוליטי־סוציולוגי במהותו, לעיקר. לטעמי, חסר אצל אורן במחקרו, אותו יסוד המתחשב בדעת הקורא כמי שלוקח חלק בחוויה האמנותית. הוא יוצא מתוך נקודת־הנחה, כי הסופרים משפיעים על־פני הדור, ונעדר ממחקרו אותו חץ שלוח הפוכות, כלומר, פני־הדור, כפי שעוצבו על־ידי ההתפתחות ההיסטורית, המשפיעים על הסופרים בדרכים שונות. במילים אחרות בגישתו של אורן נעקר האינדיווידואום שביצירה, וכל שנותר לעשות הוא לשבץ, בתריגנות ובחריקות, את סופרי־ישראל, אל תוך מטריצות של קבועות של זהויות.

לא פלא איפוא, שהסופר המוצלף ביותר על־ידי יוסף אורן הוא ס. יזהר (וספרו "מיקדמות"). בשל הצד האינדיווידואלי המודגש כל־כך כאלמנט מרכזי ועשיר של העולם הפנימי של גיבוריו, הבא לידי ביטוי באמצעות המצלול הלשוני, טוען אורן נגדו, כי הוא מטפח את האנטי־ציונות שלו דרך ההיבט אוניברסאלי, כלומר האדם כמשתית "השרה" והנוף הטבעי. אורן מכנה תורה זו נסיגה אל הטבע מבית־מדרשו של רוסו.

לעומת יזהר, כמה צפוי, מעלה אורן על נס את הטרילוגיה של משה שמיר "רחוק מפנינים". הוא מעגן את תשבוחותיו באמצעות הדגמות לגבי איכות "החזון הציוני" העולה מתוך הטקסט. אך שוב, אורן רואה את התרבות הישראלית דרך משקפי־ההיסטוריה היהודית, כאשר האינדיווידואל, שאינו מציית לה, אוכל ברקע האוניברסלי הכלל עולמי.

מתוך גישתו זו של אורן עולה שאלה מרכזית לגבי כלל עמדתו: כלום, באמת, חייב היוצר, בבואו לחפש מקור ליצירתו האמנותית, לעגן אותה, בראש וראשונה, באמצעות טקסטים קאנוניים מן היהדות, שהם בחזקת "צור מחצבתנו" שאין כלתם?

גישה זו מוליכה את אורן כאורח עקבי להבחנות לאומניות־קיצוניות, שלא לומר יותר מזה. כדוגמה, למשל, בכתיבתו של אהרן אמיר המזוהה על ידו ככנעני (ושל סופרים ערבים הכותבים עברית) הוא אומר: "זהוא (אהרן אמיר) וחלק גם עלי (יוסף אורן) המתייחס לנכונות לקבל את כתיבתם בשפה העברית של סופרים שאינם יהודים כאל סכנה גדולה: טשטוש זהותה של הספרות הישראלית כספרות עברית והתנתקותה מהשושלת שלה ומהתרבות הלאומית".

תפיסתו זו של אורן לגבי הסופר הערבי והלא־יהודי הכותב עברית, היא תפיסה מסוכנת, שאינה מתחשבת באיכות הטקסט, אלא במוצא המחבר. וכי איזו סכנה טמונה בכך אם סופרים פלסטינים, כמו אנטון שמאס או נעים עריידי, כותבים עברית? במה הם מאיימים בכך על הספרות העברית? בקט היה אירי וכתב בצרפתית את יצירותיו הגדולות. נאבוקוב היה רוסי במוצאו וחולל נפלאות בשפה האנגלית. וכי מוצאו של הסופר מעיד בכלל על השחתת הלשון או התרבות, אשר בה הוא חי ופועל?

אין אני צנזור קפדני בכל הנוגע לספרות אם מימין ואם משמאל של הקשת הפוליטית, אבל אמירות ועמדות מהסוג הזה, מקשות עלי שלא לעקם את השפתיים במרירות, או להרים גבה למקרא ספר מסוג זה.

ספרים חדשים

■ מקסים גורקי: "ילדות". מרוסית: נילי מירסקי, הוצאת עם עובד, 258 עמ' 1995 / גורקי מגולל את סיפור ילדותו בגוף ראשון ובשמו האמיתי, אלכסיי פשקוב. הזוועה והיאוש מוארים בזוהר חם של אהבת חיים. בתרגום עברי חדש.

■ אברהם קרפינוביץ': "סיפורי וילנה". ערך ותירגם: אברהם יבין. הוצאת עם עובד, 174 עמ' 1995 / שנים עשר סיפורים מאת אחד ממספרי יידיש הטובים החי עימנו. וילנה שלפני השואה על יהודיה וניגוריה.

■ יהושע קנז: "מומנט מוסיקלי". הספריה החדשה/הקיבוץ המאוחד, 160 עמ' 1995 / הדפסה חדשה של היצירה שראתה אור ב־1980 והפכה כבר קלאסיקה ישראלית. ארבעה פרקים של אותו 'אני' מגיל שלוש ועד גמר התיכון. מעין מבוא לרומן 'התגנבות יחידים'.

■ ט.כרמי: "שירים", מבחר 1951־1994. הוצאת דביר, 334 עמ' 1995 / מבחר משלושה־עשר ספריו של המשורר שהלך לעולמו בסוף השנה שעברה. כולל עשרת השירים האחרונים שכתב לפני מותו.

■ דב בר בורוכוב: "כתבים פילוסופיים", תירגום ועריכה: דניאל בן־נחום ואברהם יסעור, ספריית פועלים בשיתוף אוניברסיטת חיפה, 218 עמ' 1995 / על הכנת הספר שקד דניאל בן־נחום המנוח איש בית־זרע שלא זכה לראותו בדפוס. מסותיו הפילוסופיות של אבי הציונות הסוציאליסטית.

■ יוסף ולקובין: "בימים הנוראים ההם", הוצאת יד ושם, 370 עמ' 1995 / רשימות מגטו לודז' של החוקר ולקוביץ' שנספה באושוויץ. הרשימות שרדו כחלק מארכיון הגטו שנמצא לאחר המלחמה.

■ "האירגון הצבאי הלאומי בארץ־ישראל", כרך ג'. עורך: ד"ר י. אלמסי. הוצאת מכון ז'בוטינסקי, 728 עמ' 1995 / אוסף מקורות ומסמכים מן השנים 1944־1946, הכוללת את תקופת המרד של האצ"ל ואת תקופת "הסיזון".

■ מיכאל ששר: "מדוע פוחדים מישעיהו לייבוביץ?" הוצאת ששר, מהדורת ידיעות אחרונות, 214 עמ' 1995 / המבקר והעיתונאי מיכאל ששר ליווה את פרופסור לייבוביץ במשך שנים ארוכות. בספר זה הוא מביא מעין לקט מהגותו.

■ "ראש לשועלים", כתב: דוד אבידן, איירה: דפנה שחורי, הוצאת ירדן גולן, 1995 / ספרו השלישי לילדים של המשורר דוד אבידן, המצטיין בלשון שנונה ושפע המצאות.

■ יהודית תידור באומל: "קיבוץ בוכנוואלד", בית לוחמי הגטאות והקיבוץ המאוחד, 191 עמ' 1995/ קבוצת חלוצים מתארגנת בבוכנוואלד עוד לפני השחרור להקמת קיבוץ בישראל. הארת תרומת הניצולים לעיצוב החברה הישראלית.

■ יהודית רונן: "סודאן במלחמת אזרחים", הקיבוץ המאוחד ומרכז משה דיין ללימודי המזרח התיכון ואפריקה, 142 עמ' 1995 / מדוע קרס הסכם השלום שנחתם בסודאן וכיצד משפיעה מדינה זו על מצרים ועל סכסוכים אחרים באזור. חיבור בעל השלכות גם להסכם ישראל עם הפלסטינים.

■ אליעזר טאובר: "אגודות חשאיות ותנועות מרד בסהר הפורה 1875־1920", אוניברסיטת בר־אילן 167 עמ' 1995/ קץ שלטון האימפריה העותומאנית ועיצוב המזרח התיכון החדש מתוארים לאור מסמכים מקוריים.

■ "שנתון דת ומדינה תשנ"ג תשנ"ד", המרכז לפלורליזם יהודי והוצאת הקיבוץ המאוחד, 240 עמ' 1995 / בחוברת שני חלקים: מאמרים ומסות בשאלות יסוד שעל הפרק כמו הסכם אוסלו, חוק יבוא בשר וכדומה, וחלק הכולל מקורות כמו פסקי־דין של בג"צ ולקט מאמרים של בעלי עמדות שונות מהרב גורן ועד הרב עמיטל בנושאים כמו סרוב פקודה וכורח השלום.

■ ניסן רובין: "ראשית החיים", הקיבוץ המאוחד ספריית הלל בן חיים, 237 עמ' 1995 / טקסי לידה, מילה, ופדיון הבן במקורות חז"ל. ספר ראשון בסדרה על האנתרופולוגיה של התלמוד. המחבר הוא פרופסור לסוציולוגיה בבר־אילן.

טור שוטף

"שירה בראש פוליטי" עם יאירה גנוסר על המשורר יאיר, אברהם שטרן. משתתפים: יעקב אורלנד, דני הורביץ, ד"ר אלי צור, משה שמיר, יצחק שמיר. ב־23.2.95 בשעה 20.30 בבית הסופר בת"א ● ערב עיון בספרם של צבי זוהר ואבי שגיא "גיור וזהות יהודית" בהוצאת מוסד ביאליק ייערך בבית הקונפדרציה הציונית ע"ש אמיל גרוס בירושלים, ב־22.2.95 בשעה 20:30 בהשתתפות הפרופסורים: לורברבוים, הלברטל, מאיר שיפמן והמחברים ● ספרו של פרופסור ישראל לוין "מעיל תשבץ" על הסוגים השונים של שירת החול העברית בספרד, יראה אור בהוצאת הקיבוץ המאוחד בשיתוף מכון כץ באוניברסיטת ת"א.

קולנוע

תל אביב

גורדון: האישה שייצרה שמן שומשום. ש-ה 18.00, 20.00; היומן של נני מורטי. ש-ה 22.00

גת: חידון האשליות. ו 21.55, 24.25. ש 14.30, 16.50, 19.25, 21.55. א-ה 16.50, 19.25, 21.55

דקל: רוחות של תשוקה. ו 22.00. ש 19.30, 22.00; ספיד. א-ה 19.30, 21.30

הוד 1: ג'וניור. ו 22.00, 24.30. ש 11.30, 14.00, 16.30, 19.30, 22.00. א-ה 13.30, 16.30, 19.30, 22.00

הוד 2: גבעת הסודות. ו 22.00, 24.30. ש 11.30, 14.00, 16.30, 19.30, 22.00. א-ה 13.30, 16.30, 19.30, 22.00

הוד 3: פריסילה. ו 22.00, 24.30. ש 11.30, 14.00, 16.30, 19.30, 22.00. א-ה 13.30, 16.30, 19.30, 22.00

הוד 4: פורסט גאמפ. ו 21.30, 24.30. ש 11.30, 14.00, 16.30, 19.15, 22.00. א-ה 13.30, 16.30, 19.15, 22.00

טיילת 1: רוצחים מלידה. ו 22.00, 24.30. ש 19.30, 22.00. א-ה 17.00, 19.30, 22.00

טיילת 2: נהר הפרא. ו 22.00, 24.30. ש 19.30, 22.00. א-ה 17.00, 19.30, 22.00

טיילת 3: קפה עם ליסון. ו 22.00, 24.30. ש 19.30, 22.00. א-ה 17.00, 19.30, 22.00

לב 1: חומות של תקווה. ו 12.00, 14.30, 22.00, 24.30. ש 19.20, 22.00. א-ה 11.45, 14.10, 16.40, 19.15, 22.00

לב 2: שחור. ו 12.00, 14.00, 22.00, 24.30. ש 19.30, 22.00. א-ה 11.30, 13.20, 15.20, 17.20, 19.20, 21.50

לב 3: גרסת בראונינג. ו 12.05, 22.00. ש 19.30, 22.00. א-ה 11.30, 15.45, 20.00, 22.00; עירום. ו 14.00, 24.30. א-ה 13.30, 17.45

לב 4: סיפור חיים. ו 12.00, 14.15, 22.00, 24.30. ש 19.20, 21.45. א-ה 12.00, 14.15, 16.50, 19.20, 21.50

מוזיאון 1: ממזר קטן. ו 22.00. ש 20.00, 22.00. א-ה 17.00, 19.45, 22.00

מנדרין 1: פורסט גאמפ. ו 22.00. ש 19.30, 22.15. א-ה 19.30, 22.15

מנדרין 2: רק אותך. ו 22.00. ש 19.30, 22.00. א-ה 19.30, 22.00

רב אור 1: ארבע חתונות ולוויה אחת. ו 22.00, 24.20. ש 19.30, 21.50. א-ה 17.00, 19.30, 21.50

רב אור 2: ספרות זולה. ו 22.00. ש 19.05, 21.55. א-ה 16.15, 19.05, 21.55

רב אור 3: מלך האריות. ו 22.00, 24.20. ש 19.30, 21.50. א-ה 17.00, 19.30, 21.50

רב אור 4: טיפולים אישיים. ו 22.00, 24.20. ש 19.30, 21.50. א-ה 19.30, 21.50; הסיוט לפני חג המולד. א-ה 17.00

רב אור 5: אימא סדרתית. ו 22.00, 24.20. ש 19.30, 21.50. א-ה 17.00, 19.30, 21.50

רב חן 1: רוחות של תשוקה. ו 21.55, 24.25. ש 14.00, 16.45, 19.20, 21.55. א-ה 14.00, 16.45, 19.20, 21.55; מלך האריות. ש 11.00

רב חן 2: ספרות זולה. ו 21.50, 24.30. ש 13.25, 16.15, 19.05, 21.55. א-ה 13.25, 16.15, 19.05, 21.55; מלאכים בחופשה. ש 11.00

רב חן 3: סחרור בשחקים. ו 22.00, 24.20. ש 14.30, 17.00, 19.30, 21.50. א-ה 11.30, 14.30, 17.00, 19.30, 21.50; הסיוט לפני חג המולד. ש 11.00

רב חן 4: רק אותך. ו 22.00, 24.20. ש 11.00, 14.30, 17.00, 19.30, 21.50. א-ה 17.00, 19.30, 21.50

רב חן 5: מושבעים על הכוונת. ו 22.00, 24.20. ש 14.30, 17.00, 19.30, 21.50. א-ה 17.00, 19.30, 21.50; חופשה בחיתולים. ש 11.00

שחף 1: גבעת הסודות. ו 22.00, 24.30. ש 19.30, 22.00. א-ה 17.00, 19.30, 22.00

שחף 2: פורסט גאמפ. ו 22.00, 24.30. ש 19.00, 22.00. א-ה 16.30, 19.15, 22.00

תל אביב 1: שיעור בחיזור. ו 22.00, 24.30. ש 19.30, 22.00. א-ה 17.00, 19.30, 22.00

תל אביב 2: חשיפה. ו 21.45, 24.30. ש 19.15, 22.00. א-ה 17.00, 19.15, 22.00

תל אביב 3: נהר הפרא. ו 21.45, 24.30. ש 19.30, 22.00. א-ה 17.00, 19.30, 22.00

ירושלים

גיל 1: שיעור בחיזור. ש 19.15, 21.45. א-ה 16.30, 19.15, 21.45

גיל 2: חומות של תקווה. ש 19.00, 21.50. א-ה 16.15, 19.00, 21.50

גיל 3: גבעת הסודות. ש 19.15, 21.45. א-ה 16.30, 19.15, 21.45

גיל 4: פורסט גאמפ. ש 19.00, 21.45. א-ה 16.15, 19.00, 21.50

גיל 5: גרסת בראונינג. ש 19.00, 21.30. א-ה 16.30, 19.00, 21.30

גיל 6: נהר הפרא. ש 19.15, 21.45. א-ה 16.30, 19.15, 21.45

גיל 7: חשיפה. ש 19.15, 21.45. א-ה 16.30, 19.15, 21.45

גיל 8: ג'וניור. ש 19.00, 21.30. א-ה 16.30, 19.00, 21.30

סמדר: ממזר קטן. ו 22.00. ש 19.00, 21.00. א-ה 19.00, 21.00; אומות עם שרירים. ש 12.00; ג'ולייטה של הרוחות. ה 23.00

תיאטרון ירושלים: ניחוח הפפאיה הירוקה. ו 13.00. ש 19.00, 21.30. א-ה 19.00, 21.30; המלווה. ו 13.00. ש 19.00, 21.30. א-ה 19.00, 21.30

חיפה

אורלי: חומות של תקווה. ו 22.00. ש 18.50, 21.30. א-ה 18.40, 21.20

רב גת 1: רוחות של תשוקה. ו 22.00. ש 19.00, 21.30. א-ה 16.15, 18.45, 21.20

רב גת 2: סחרור בשחקים. ו 22.00. ש 19.10, 21.30. א-ה 19.00, 21.20; רוחות של תשוקה. ו 24.00

רב אור 1: חידון האשליות. ו 22.00, 24.25. ש 19.00, 21.30. א-ה 16.20, 18.50, 21.20; חופשה בחיתולים. ש 11.00

רב אור 2: ספרות זולה. ו 22.00. ש 18.45, 21.30. א-ה 18.30, 21.20; מלאכים בחופשה. ש 11.00; חופשה בחיתולים. א-ה 16.30

רב אור 3: מושבעים על הכוונת. ו 22.00. ש 19.00, 21.30. א-ה 16.45, 19.00, 21.20; ספרות זולה. ו 24.15; המסכה. ש 11.00

רב מור 1: חומות של תקווה. ו 21.55, 24.30. ש 18.50, 21.30. א-ה 18.40, 21.20; המסכה. ש 11.00

רב מור 2: סחרור בשחקים. ו 22.00, 24.20. ש 19.10, 21.30. א-ה 16.45, 19.00, 21.20

רב מור 3: מושבעים על הכוונת. ו 22.00, 24.20. ש 19.00, 21.30. א-ה 16.45, 19.00, 21.20; נובה על הקוף. ש 11.00

רב מור 4: חידון האשליות. ו 22.00, 24.25. ש 19.00, 21.30. א-ה 16.25, 18.50, 21.20

רב מור 5: ספרות זולה. ו 22.00. ש 18.45, 21.30. א-ה 16.00, 18.40, 21.30; מלך האריות. ש 11.00

רב מור 6: טיפולים אישיים. ו 22.00. ש 19.00, 21.30. א-ה 16.30, 19.00, 21.20; ספרות זולה. ו 24.15; אומות עם שרירים. ש 11.00

רב מור 7: רק אותך. ו 22.00, 24.20. ש 19.00, 21.30. א-ה 16.45, 19.00, 21.20; חופשה בחיתולים. ש 11.00

אשדוד

גיל 1: סחרור בשחקים. ו 21.45, 24.15. ש 19.00, 21.45. א-ה 16.30, 19.00, 21.45

גיל 2: שיעור בחיזור. ו 21.45, 24.15. ש 19.00, 21.45. א-ה 16.30, 19.00, 21.45

גיל 3: שחור. ו 21.45, 24.15. ש 19.00, 21.45. א-ה 16.30, 19.00, 21.45

גיל 4: חשיפה. ו 21.45, 24.30. ש 21.45. א-ה 21.45; ג'וניור. ש 19.00. א-ה 16.30, 19.00

גיל 5: פורסט גאמפ. ו 21.45, 24.30. ש 19.00, 21.45. א-ה 16.30, 19.00, 21.45

אשקלון

חן 1: חידון האשליות. ו 22.00, 24.25. ש 19.25, 21.55. א-ה 16.50, 19.25, 21.55

חן 2: מושבעים על הכוונת. ו 22.00, 24.20. ש 19.30, 21.50. א-ה 17.00, 19.30, 21.50

חן 3: רוחות של תשוקה. ו 21.55, 24.25. ש 19.20, 21.55. א-ה 16.30, 19.15, 21.50

חן 4: ספרות זולה. ו 22.00. ש 19.05, 21.55. א-ה 16.10, 19.00, 21.50

חן 5: סחרור בשחקים. ו 22.00, 24.20. ש 19.30, 21.50. א-ה 17.00, 19.30, 21.50

נתניה

חן 1: רוחות של תשוקה. ו 21.55, 24.25. ש 19.20, 21.55. א-ה 16.30, 19.15, 21.55; מלך האריות. ש 11.00

חן 2: סחרור בשחקים. ו 22.00, 24.20. ש 11.00, 19.30, 21.50. א-ה 17.00, 19.30, 21.50

חן 3: חידון האשליות. ו 22.00, 24.25. ש 19.25, 21.55. א-ה 16.50, 19.25, 21.55; חופשה בחיתולים. ש 11.00

חן 4: ספרות זולה. ו 22.00. ש 19.05, 21.55. א-ה 16.10, 19.05, 21.50; המסכה. ש 11.00

ראשון לציון

נעמן: חתיכה על תנאי. ו 22.00, 24.00. ש 19.30, 21.45. א-ה 19.30, 21.45

קולנוע הזהב 1: גבעת הסודות. ו 19.45, 21.45, 24.15. ש 19.15, 21.45. א-ה 16.45, 19.15, 21.45; מלאכים בחופשה. ש 11.30, 16.30

קולנוע הזהב 2: ספרות זולה. ו 21.30, 24.30. ש 21.45. א-ה 21.45; ג'וניור. ו 19.30. ש 11.30, 16.30, 19.15. א-ה 16.45, 19.15

קולנוע הזהב 3: חומות של תקווה. ו 21.30, 24.30. ש 19.00, 21.45. א-ה 16.15, 19.00, 21.45; סוגר חשבון עם אבא. ש 11.30, 16.30

ראשון: שמש בוגדנית. ו 22.00. ש 19.00, 22.00. א-ה 19.00, 22.00

רב חן 1: רוחות של תשוקה. ו 21.55, 24.25. ש 19.20, 21.55. א-ה 16.30, 19.15, 21.55; מלך האריות. 11.00

רב חן 2: ספרות זולה. ו 22.00. ש 19.05, 21.55. א-ה 16.10, 19.00, 21.50; המסכה. ש 11.00

רב חן 3: חידון האשליות. ו 22.00, 24.20. ש 19.25, 21.55. א-ה 16.50, 19.25, 21.55; חופשה בחיתולים. ש 11.00

רב חן 4: סחרור בשחקים. ו 22.00, 24.20. ש 19.30, 21.50. א-ה 17.00, 19.30, 21.50; חתולים בצמרת. ש 11.00

חולון

גל 1: שיעור בחיזור. ו 19.45, 22.00, 24.30. ש 11.30, 16.30, 19.15, 21.45. א-ה 16.45, 19.15, 21.45

גל 2: חשיפה. ו 19.30, 21.45, 24.30. ש 19.00, 21.45. א-ה 16.45, 19.00, 21.45; טום וג'רי. ש 11.30, 16.30

גל 3: סחרור בשחקים. ו 19.45, 22.00, 24.30. ש 11.30, 16.30, 19.15, 21.45. א-ה 16.45, 19.15, 21.45

גל 4: פורסט גאמפ. ו 21.45, 24.30. ש 19.00, 21.45. א-ה 16.30, 19.00, 21.45

גל 5: נהר הפרא. ו 19.45, 22.00, 24.30. ש 11.30, 16.30, 19.15, 21.45. א-ה 16.45, 19.15, 21.45

באר שבע

רב נגב 1: חידון האשליות. ו 22.00, 24.25. ש 19.25, 21.55. א-ה 16.50, 19.25, 21.55; המסכה. ש 11.00

רב נגב 2: ספרות זולה. ו 22.00. ש 19.00, 21.55. א-ה 16.10, 19.00, 21.50; מלאכים בחופשה. ש 11.00

רב נגב 3: מושבעים על הכוונת. ו 22.00, 24.20. ש 19.30, 21.50. א-ה 17.00, 19.30, 21.50; מלך האריות. ש 11.00

רב נגב 4: סחרור בשחקים. ו 22.00, 24.20. ש 19.30, 21.50. א-ה 17.00, 19.30, 21.50; חופשה בחיתולים. ש 11.00

חדרה

לב 1: חומות של תקווה. ו 21.50, 24.20. ש 19.20, 22.00. א-ה 16.30, 19.15, 21.50

לב 2: סחרור בשחקים. ו 20.00, 22.00, 24.20. ש 18.10, 20.10, 22.00. א-ה 16.30, 19.30, 21.50

לב 3: שחור. ו 20.00, 22.00. ש 18.00, 20.05, 22.00. א-ה 16.30, 19.30, 21.50

לב 4: פורסט גאמפ. ו 21.50, 24.20. ש 19.20, 22.00. א-ה 16.30, 19.15, 21.50

רמת גן

אואזיס 1: רוחות של תשוקה. ו 21.55, 24.25. ש 19.20, 21.55. א-ה 16.30, 19.15, 21.55

אואזיס 2: שיעור בחיזור. ו 22.00, 24.20. ש 19.30, 21.50. א-ה 17.00, 19.30, 21.50

אואזיס 3: סחרור בשחקים. ו 22.00, 24.20. ש 19.30, 21.50. א-ה 17.00, 19.30, 21.50

רב גן 1: ספרות זולה. ו 22.00. ש 19.00, 21.55. א-ה 16.00, 19.00, 21.55; מלאכים בחופשה. ש 11.00

רב גן 2: נהר הפרא. ו 22.00, 24.20. ש 19.30, 21.50. א-ה 17.00, 19.30, 21.50; מלך האריות. ש 11.00

רב גן 3: מה עובר על גילברט. ו 22.00. ש 19.30, 21.50. א-ה 17.00, 19.30, 21.50; ספרות זולה. ו 24.20; חופשה בחיתולים. ש 11.00

רב גן 4: מושבעים על הכוונת. ו 22.00, 24.20. ש 19.30, 21.50. א-ה 19.30, 21.50; ג'וניור. ש 11.00. א-ה 17.00

פתח תקווה

היכל 1: שיעור בחיזור. ו 21.45, 24.15. ש 19.15, 21.45. א-ה 17.00, 19.15, 21.45

היכל 2: רוחות של תשוקה. ו 21.45, 24.30. ש 19.15, 22.00. א-ה 16.30, 19.15, 22.00

היכל 3: סחרור בשחקים. ש 19.15, 21.45. א-ה 17.00, 19.15, 21.45

רם 1: שחור. ש 19.15, 21.45. א-ה 17.00, 19.15, 21.45

רם 2: חשיפה. ש 19.15, 21.45. א-ה 17.00, 19.15, 21.45

רם 3: פורסט גאמפ. ש 19.00, 21.45. א-ה 16.30, 19.00, 21.45

שירותי חירום

משטרה

ירושלים, תל-אביב, חיפה, רמת-גן, בני-ברק, חולון, פתח-תקוה - טל' 100; באר-שבע, נהריה, נתניה, צפת - 100; אילת - 344; חדרה - 23444.

בתי-חולים

תל-אביב והמרכז

איכילוב תל אביב, שיבא תל-השומר, בילינסון פתח-תקוה, וולפסון חולון, אסף הרופא צריפין - כל המחלקות - כל השבוע.

נתניה

לניאדו נמצא בתורנות למקרים דחופים - כל השבוע, כולל שבת.

ירושלים

שישי: הדסה ע"כ - ילדים, פנימית, עיניים. ביקור חולים - נשים. א.א.ג. שערי צדק - כירורגית. הדסה ה"צ - אורטופדית.

שבת: ביקור חולים - ילדים, א.א.ג. הדסה ע"כ - נשים, עיניים. שערי צדק - כירורגית. הדסה ה"צ - אורטופדית, פנימית.

בתי-מרקחת

שישי: בת-ים: קופ"ח הכללית, קדושי קהיר 20. חולון: חורי, סוקולוב 70. ירושלים: קופ"ח הכללית שטראוס א', אבינדרי ג. נתניה: כלל פארם, שדרות בנימין 40. פתח תקוה: קופ"ח הכללית, ההסתדרות 21. רמת גן: אסותא, רח' ז'בוטינסקי 41. תל אביב: ארלוזורוב, ארלוזורוב 76; פאר סרקס, יהודה הימית 61 יפו. חיפה: בלפור, מסדה 1.

שבת: בת-ים: ני בת ים, הנביאים 3. חולון: ני בת ים, הנביאים 3 בת ים. ירושלים: הרצל, רח' יפו 36 (שבת); סופר פארם, הר הצופים (מוצ"ש). נתניה: נאות שקד, מרכז מסחרי אורים. פתח תקוה: קופ"ח הכללית, ההסתדרות 21. רמת גן: רמת יצחק, שדרות ירושלים 96. תל אביב: אחוה, דיזנגוף 165 (גם במוצ"ש); בריאות, המלך ג'ורג' 28 (גם במוצ"ש). חיפה: חניתה, חניתה 22.

מוקד קופ"ח כללית

המוקד יספק סיוע בימים א'-ה' בין השעות 08.00-20.00 בימי ו' 08.00-13.00. טלפון: 177-022-1908.

יד ביד - אוזן קשבת בטלפון לילד ולנוער - קו לנוער במצוקה. ירושלים: 02-243358; ת"א: 226027 (24 שעות); חיפה: 04-229488 (11.00-20.00); גליל מערבי: 04-820222.

הקו הלבן - 03-204327, ימי א', ג', ה' 19.30-23.30.

קו פתוח להורים במצוקה בימי ב' וה': 222732, ארגון הורים ארצי "קו פתוח", אוזן קשבת לילדים ובני נוער 03-621515 (24 שעות).

עזרה ראשונה לשיניים

עזרה ראשונה לשיניים שליד ההסתדרות לרפואת שיניים בישראל:

בחיפה: רחוב הנביאים 26, קומה ג', טל. 523566, פתוחה מדי יום ביומו, כולל ערבי שבתות, שבתות וחגים מ-20.00 עד 23.00.

מרפאת שיניים לעזרה ראשונה: המרפאה פתוחה כל יום כולל שבתות וחגים בין השעות 24.00-9.00, אחרי חצות בתאום טלפוני בלבד. דיזנגוף סנטר שער 3 (ליד השעון) קומה א', טל. 294869, 03-285822.

מרפאת שיניים תורנית 24 שעות גם בשבתות וחגים בתיאום טלפוני איתורית 5449911 מנוי 4318, רח' יהודה המכבי ת"א.

"S.O.S Doctors" ביקורי בית ע"י רופאים 24 שעות ביממה. טל': 03-5033939

סיוע לקורבנות אונס

לרעננה ואיזור השרון, טל' 09-32432 א', ה' בשעות 17.00-21.00. תל-אביב 03-234819; חיפה 04-660111; ירושלים 02-24554; 09-72245.

אלי - עזרה באלימות כלפי ילדים במשפחה טל. 6956763, 261070. פועל מ-08.00 עד 22.00

עזרה ראשונה נפשית

ער"ן ירושלים - טל' 02-610303
ער"ן תל-אביב - טל' 03-5461111
ער"ן ילדים ונוער, ת"א - 03-6961113
ער"ן חיפה - טל' 04-672222
ער"ן כרמיאל (גליל מערבי) - 04-988410
ער"ן נתניה - טל' 09-625110
ער"ן כפר-סבא - 09-913999
ער"ן באר-שבע - טל' 07-418111
מוקד. מוקד חירום - אס.או.אס שרות טיפול ומרכז לב, חיפה. 24 שעות ביממה, טל. 04-679999

מגן דוד אדום

ירושלים, ת"א, חיפה - טל' 101.
רמת-גן, בני-ברק, גבעתיים - טל' 5793333; לוד רמלה - 101, טל' 08-221022; עפולה - טל' 065-93334; מבשן - 101, טל' 04-931401; נהריה - טל' 04-823333; בת-ים - טל' 5511111; באר-שבע - טלפון 07-74767; שח"ל בגוש דן, טל' 03-330848; פתח תקוה - 101, 93, 9311111; חצור - 06-938233.

רכבות

מנהריה לחיפה ולתל-אביב: 05.45, 06.35, 07.35, 09.35, 11.34, 13.30, 15.27, 16.33, 17.33, 18.42.
מחיפה לתל-אביב (מחיפה-מרכז 6 דקות לפני היציאה מבת-גלים): 05.30, 06.00, 06.20, 06.42, 07.15*, 07.35, 08.30, 09.30*, 10.30, 11.30*, 12.30, 13.30*, 14.30*, 15.30*, 16.30, 17.10, 17.30, 18.30, 19.30.
מחיפה לת"א ולרחובות: 13.30, 15.30.
מנהריה לתל-אביב: 06.40, 08.13, 08.57, 10.20, 12.20, 13.50, 15.15, 15.55, 17.07, 17.50, 18.20, 19.03, 20.03, 21.05.
מנהריה לתל-אביב ולרחובות: 17.50.
מתל-אביב לרחובות: 07.12, 14.40, 16.00, 17.15, 18.13.
מתל-אביב לירושלים: 08.35.
מירושלים לתל-אביב: 15.05.
מרחובות לתל-אביב: 06.35, 07.20, 07.55, 15.20, 16.50, 17.25.
מרחובות לת"א ולנהריה: 07.55, 16.50.
מרחובות לתל-אביב ולחיפה: 17.25.
מתל-אביב לנהריה: 07.13, 08.27, 09.40, 11.10, 13.10, 14.40, 15.20, 16.20, 17.20, 17.40, 18.30, 19.30, 20.30.
מתל-אביב לחיפה: 06.00, 06.35, 07.25*, 08.05, 08.40*, 09.20, 10.00, 11.00*, 12.00, 13.00*, 14.00, 15.00*, 16.00, 16.40, 17.00, 18.00, 19.00, 20.00, 21.00, 22.00.
* רכבת ישירה.

מתל-אביב לנהריה: 06.35, 08.05, 12.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00.
מחיפה (בת-גלים) לנהריה: 06.06, 08.20, 12.10, 13.20, 15.26, 16.05, 17.30, 18.30.
מקרית חיים לנהריה: 05.32, 06.25.

בימי ו' וערבי חג בלבד

מנהריה לחיפה ולתל-אביב: 06.30, 10.30, 13.05.
מנהריה לחיפה: 14.45.
מקרית מוצקין לת"א: 12.30.
מחיפה לתל-אביב (מחיפה מרכז 6 דקות לפני בת גלים): 06.00, 06.35, 07.30*, 09.30, 10.00*, 10.30, 11.30, 13.00, 14.00.
מתל-אביב לרחובות: 12.55.
מתל-אביב לירושלים: 08.40.
מירושלים לתל-אביב: 12.05.
מרחובות לתל-אביב: 07.20.
מת"א לחיפה: 06.00, 07.00, 08.00, 09.00, 10.00, 11.00, 11.40*, 12.00, 13.00, 14.00.
מתל-אביב לנהריה: 08.00, 10.00, 12.00.
מחיפה לנהריה: 09.08, 11.20, 13.23.
מקרית חיים לנהריה: 06.15.

במוצאי שבת וחג

מחיפה לתל-אביב: 19.00.
מתל-אביב לחיפה: 20.30.
* מידע נוסף בטלפון: 03-5452200, ובלשכות הנוסעים: 03-6937515.
* רכבת ישירה.

דרושים

לקיבוץ רמת יוחנן דרוש/ה
עובד/ת יונקייה (רפת)
* ידע וניסיון * רשיון לטרקטור *
נכונות לעבודה בשעות לא שגרתיות
לפנות לרם או לאיילת
04-459201

לכפר הנופש נוה אטי"ב - דרושים:
1. טלפנים/טלפניות
2. מלצרים/מלצריות
3. חדרנים/חדרניות
4. פקידי/פקידות קבלה
אנגלית חובה. הכרת המחשב, יתרון
5. קציני ביטחון - שירות צבאי, חובה
תנאים טובים למתאימים • אפשרות למגורים
לקביעת ראיונות, טל' 06-984446/7
בין השעות: 08.00 - 16.00 (עדי)

למפעל מ.ג.ת גבעת חיים איחוד
דרוש/ה
עובד/ת לאיסוף ביצים בהודים לרבייה
אין צורך בהתמצאות או בניסיון קודם בענף
תחילת עבודה ב-1.3.95
שעות עבודה נדרשות, ביום: כ-12 שעות
נא להתקשר לאסף ברות: 06-369399
או 06-369571

מקומך אתנו להצלחה משגשגת - בתחום ניהול ו/או שיווק
אתה קובע את הקצב, את הזמן ואת המקום
פרטים בטלפקס: 06-366078 או פלאפון 050-265043 א - ה 09.00 - 17.00

דרושים **במב"חים**
לחב' מובילה בתחומה בגוש דן
לעבודה "קצת אחרת"
* בעלי רשיון נהיגה
טל: 03-5608776

למושב צופר בערבה
דרוש
מלגזן בעל ניסיון
תנאים טובים למתאימים
טלפון לעוזי
050-266650

דרושים **מפעילים**
לעבודה באזור המרכז
למחפרון שופל ובובקט
תנאים טובים למתאימים
טל' 03-9628120

לחברה לעבודות תשתית
דרושים
צעירים/ות ונמרצים/ות
רשיון לרכב ולטרקטור
טל' 04-675159

להוצאה לאור והפצת ספרים בתל-אביב
דרוש **עובד דינמי**
בעל רשיון נהיגה
לפנות אחה"צ: 03-5601579

למלון רמות (בכנרת)
דרושות
חיילות משוחררות
לתפקיד
פקידת קבלה
מלצרית לובי
ברמנית
הלינה במקום
טל 06-732636 כוח אדם

לקיבוץ רעים דרוש
מדריך חברתי
לגיל הנעורים ביה"ס
טל' בערב 07-940508 יפעת
07-940478 דורית

לקיבוץ שריד דרושים
במב"חים לגידולי שדה
נסיון בכלים חקלאיים והפעלת "דגן"
תנאים טובים למתאימים מגורים במקום
טל' יעל ביום 06-548111 רועי בערב 06-548387

דרושים
מנהלי חוות צעירים ומקצועיים
לגידול מלונים וירקות בחו"ל
יציאה בקיץ לתקופה של שנתיים
לפנות לת.ד. 16475, ירושלים
או טלפון 02-411998

חוק שוויון ההזדמנויות בעבודה התשמ"ח-1988
לפי חוק זה, אסור למעביד להפלות בין עובדיו או בין דורשי עבודה מחמת מינם, מחמת היותם נשואים, או מחמת היותם הורים, בקבלה לעבודה, תנאי עבודה, קידום בעבודה, הכשרה או השתלמות מקצועית ופיטורים או פיצויי פיטורים. כמו כן, אסור למעביד לפרסם מודעה בדבר הצעת עבודה אלא אם כן הצעת העבודה צריכה בלשון זכר ובלשון נקבה, כן ביחיד וכן ברבים. העבריינים צפויים לעונש על פי הדין.

לקיבוץ מצפה שלם
דרוש **לולן**
ללול הודיים
עם ניסיון, מגורים במקום
טל' ביום 02-945111
02-945146 בערב לדורון

לשלטי גל
במושב בן-שמן
דרושים עובדים
להתקנת שלטים
טל' 08-245911

קיבוץ החותרים מחפש
חונך לבחור צעיר
שעות העבודה 09.00 - 14.00
טל' במשך היום, אהובה 04-302493
בערב, שלומית 04-302612

לחברה לגינון ולפיתוח במרכז הארץ דרושים
עובדים רציניים
יוצאי יחידות קרביות, בעלי רקע בחקלאות. משכורת גבוהה ומובטחת
טל' 03-9426118 בערב 050-340718 ביום

ל"אמיגו ספורט"
דרוש **סוכן**
בעל ניסיון + רכב
בענף ההלבשה בקיבוצים
לפנות למאיר 03-6829306

לחברה חקלאית דרושים
מפעילי ציוד חקלאי
לעונת תחמיץ חיטה
טל' 04-9833778,
04-9835367

עובדים/ות רציניים/ות
לעבודה חקלאית
במושב עין יהב
אפשרות לחיסכון גבוה
07-581052

בחורים חרוצים
לעבודה בתחום ליטוש שיש פוליש וניקיון -
שכר גבוה הכשרה למתאימים.
03-6768045 03-6747163

צעירים/צעירות
לפני/אחרי צבא
לעבודה בחו"ל
04-322608

בחור עצמאי
אחרי צבא, בעל דרכון אירופי לעבודת מכירות מכניסה בגרמניה לתקופת הקיץ החל מאפריל
לפנות לערן 06-547804

לעבודה במסעדה באזור ים המלח
דרושות **בנות משק**
אחרי צבא, מגורים באזור, יסודרו
נא לפנות לכדורי או לאביבה 07-584636

דרוש/ה
עובד/ת למשק צאן
אפשרות למגורים
אהוד 08-414781
א - ה 12.00 - 14.00

לקיבוץ ניר דוד דרושים
עובדים לגד"ש
ניסיון -- חובה
06-488004 ביום 06-488423 בערב

קיבוץ שריד מחפש
לולן ללול רבייה
ללא מגורים במקום
טל' 06-548111 ליעל

טרקטוריסט
אפשרות למגורים • לעבודה בכפר יהושע
04-9835078

לרפת מושבית גדולה
דרוש **רפתן/ית בעל/ת ניסיון**
טל' 07-581313 • פקס' מזכירה 07-581677

לקיבוץ שדות-ים דרוש/ה **אח/אחות**
עם ניסיון בעבודה קהילתית • עם מגורים במקום
לפנות: 06-364370
בערב, צביה: 06-364191 או נעמי: 06-364314

לקיבוץ כפר הנשיא
דרוש
איש השקיה במטעים
להתקשר למיקי נוי
בבוקר - 06-932901 • בערב - 06-932540

קיבוץ באזור גרנות מחפש
מנהל/ת בניה
בעל/ת נסיון רב והמלצות
להתקשר במשך היום: 06-394503
בערב: 06-394599

עסקים, מכירה ושירותים

הלוח הירוק
פרסם דף שלם
פרטים: 03-6388581/3/5

למכירה
רנו 5
אדומה, 83', אוטומטית
1,400 סמ"ק, 5 דלתות
02-437189

מעוניינים לקנות
מגורון
במצב טוב
02-912464

למכירה
ג'יפ ניבה 93'
55,000 ק"מ
יד שנייה מצב מעולה
טל' 07-985117

למכירה **ציוד מלא לחדר הקרנה של קולנוע** כולל מכונות + קסנון + מערכת דולבי אורגינלית
775 כיסאות מרופדים במצב טוב מאוד
לפרטים: קולנוע אורדע רמת גן, טל' 03-6721720

הלוח הירוק

ת"א: 03-6388508/581 · פקס' 03-372301 · חיפה: 04-673673
מודעות דרושים מתקבלות כל יום עד שעה 18:00

מטפלות

בת"א דרושה **מטפלת**
לטיפול בשני ילדים (חודש, 1½)
+ עבודות משק בית קלות
אפשרות למגורים
תנאים טובים למתאימה
טל' 03-6968457

בגני הרצליה
ניהול משק בית
למשפחה עם ילדים גדולים
רצוי עם מגורים במקום
תנאים טובים למתאימה
טל' 09-542108

דרושה
אופר לתינוקת
עם ניסיון בטיפול בתינוקות והמלצות
לא מעשנת. עם/בלי לינה
09-500310

לקיבוץ זיקים
דרושה
מטפלת/במב"חית
לגיל הרך
טל'/פקס' בבוקר 07-746403
אחה"צ ובערב 07-746476

למשפחה ישראלית צעירה בפרובידנס
(ליד בוסטון)
דרושה **אופר**
בגילאי 20 - 29. בעלת ניסיון, לטיפול בשני ילדים קטנים, למשך 6-7 חודשים החל מ-6/95 תנאים מצוינים למתאימות
פרטים בטלפון 02-715044
בערב, לא בשבת

חוק שוויון ההזדמנויות בעבודה התשמ"ח-1988
לפי חוק זה, אסור למעביד להפלות בין עובדיו או בין דורשי עבודה מחמת מינם, מחמת היותם נשואים, או מחמת היותם הורים, בקבלה לעבודה, תנאי עבודה, קידום בעבודה, הכשרה או השתלמות מקצועית ופיטורים או פיצויי פיטורים. בנוסף, אסור למעביד לפרסם מודעה בדבר הצעת עבודה אלא אם כן הצעת העבודה צויינה בלשון זכר ובלשון נקבה, בין ביחיד ובין ברבים. העבריינים צפויים לעונש על פי החוק.

דרושה
מטפלת לילדים
אחרי צבא
כולל לינה, 5 לילות
טלפון 06-361651

ד ר ו ש ה
אופר נחמדה
לשני ילדים מקסימים
שתאהב לטפל גם בבית
טל' 09-917527 בערב.

אופר
לתינוק בן חצי שנה
ועזרה בעבודות בית
כולל לינה + ניסיון מוכח
09-562816

אופר בחיפה
ניסיון עם ילדים ומשק בית
04-333496
אחרי 20.00

בהרצליה
או־פר
לתינוקת + ילד (8) + משק בית
תרוצה + המלצות ● שכר הולם
טל' 09-588064

בהרצליה
דרושה
בחורה לאחר צבא
לטיפול בילדים + משק בית
09-508207

למשפחה במושב בן־שמן
דרושה מידית
אופר
רצוי עם ניסיון תנאים טובים
טל' 08-245911

דרושה **אופר**
למשפחה מדליקה ברמת השרון
לטיפול בתינוק + משק בית
עם/בלי לינה. רצוי ניסיון
03-5495588 (כל השבוע)
03-5404988 (רק ביום ו)

לקיבוץ גרופית דרושים/ות
מטפלים/ות לגיל הרך
עם ניסיון
לפנות לקרן: ביום 07-357761/843
בערב 07-357785
לרונית: ביום 07-357777

דרוש/ה
מטפל/ת משגיח/ה
לאישה מבוגרת בבת ים
תמורת דיור עם אפשרות ליציאה לתעסוקה בשעות היום
טל' 09-955421 בערב

מטפלת לתינוקת
חמודה בת חודשיים
לשעות עבודה ארוכות
(אפשרי לינה).
03-5466035

בקריית אונו **בחורה**
למשק בית + טיפול בילדים
משכורת + כלכלה
+ מגורים בנפרד
03-6049121 או ,03-5730819

לקיבוץ בית־גוברין **דרושה**
מטפלת מובילה לגיל הרך
בעלת ניסיון בעבודה בקיבוץ או במושב
דרושות המלצות
נא להתקשר למכבית בבוקר 07-874210
בערב 07-874276

לקיבוץ רגבים
מטפלת מובילה לגילאי שנה
גננת לגילאי שנתיים וחצי
טל', נעמה - 06-307845

דרושה **מטפלת**
למשפחתון בת"א
לחצי משרה
בתנאים נוחים ומגישים
לפנות ליעל 03-5251369

2,000 ש"ח לחודש
+ כלכלה ומגורים
למטפלת/עוזרת
נחמדה + ניסיון
09-988464 ,03-5278263

דרושים

דרוש **מנהל/ת משאבי אנוש לקיבוץ**
(חצי משרה)
● רקע מוכח בתחום
● עדיפות לבעלי השכלה רלוונטית
נא לשלוח קורות חיים ל: ת"ד 18417 ירושלים 91182
עבור ניהול משאבי אנוש

לחישתיל משתלת דגן בע"מ במושב נחלים
דרוש/ה **בחור/ה אחראי/ת**
להפעלת צוות עובדים/ות
* ניסיון בהפעלת צוות עובדים
* גמישות ויכולת תמרון
* מגורים באזור המרכז
לפרטים: נא לפנות בכתב לחישתיל, משתלת דגן בע"מ מושב נחלים - עבור עמית

לגד"ש באילת השחר
דרושה **פקחית**
לבדיקת מזיקים
עם ניסיון
נא להתקשר ביום 06-932125
בערב לגלילי 06-932276

לכפר הנוער "אשל הנשיא"
דרושים מיידית

1. עובד חינוכי לתחנת הרדיו לעבודות הפקה של שידורי הציו, בשיתוף תלמידים. משרה מלאה - אפשרות למגורים בכפר.
2. טכנאי רדיו - לתחנת רדיו חינוכית. המועמד צריך להיות בעל ידע בהקלטות ובשידור. רצוי, גישה חינוכית לבני נוער (משרה חלקית).
3. מדריך נוי להדרכת תלמידים בענף זה. קיימת אפשרות למשרה חלקית.
4. מדריך חברתי לפנימייה. יועדפו בעלי השכלה פדגוגית/אקדמאית ובעלי ניסיון בעבודה עם בני נוער - משרה מלאה.
5. מורים לאנגלית ולמתמטיקה לשנת הלימודים תשנ"ו. רצוי, ניסיון בהגשה לבחינות בגרות.
6. מזכירה־כתבנית לבית"ס התיכון. ידע בהדפסה על מעבד תמלילים, חובה.

כל המועמדים מתבקשים לפנות בכתב לפי הכתובת: אשל הנשיא, ד"נ הנגב 85310, ולציין על גבי המעטפה לאיזו משרה הם מתייחסים. נא לצרף המלצות ותעודות.

לקיבוץ אל־רום דרוש
במב"חית/מטפלת
לגיל הרך
לפרטים: להתקשר, טל' 06-982754

לקיבוץ צאלים דרוש
במב"ח לגד"ש
רשיון לטרקטור ולרכב חובה
נא להתקשר ביום 07-989211
בערב 07-989437

לקיבוץ ניר עוז דרוש
במב"ח חשמלאי
או בעל ניסיון בחשמל
טל' ביום 07-983622 בערב 07-983669

לקיבוץ נחשונים דרושים/ות
עובדי/ות מטע
רשיון לרכב + טרקטור - חובה
03-9386568 יום 03-9386464 ערב

לעבודה בחו"ל דרושים
מרכיבים מנוסים למערכות השקיה
תקופת העבודה 6 - 8 שבועות החל מסוף מרץ
המעוניינים, יכתבו ל:
ת"ד 138 קריית טבעון 36000

לגד"ש קיבוץ עמיר, דרוש
במב"ח
בעל ניסיון ובעל רשיון נהיגה לטרקטור
(ממרץ/אפריל)
פרטים בטל' 06-954432/234 ביום
06-954371/360 בערב

לקיבוץ מגל דרושים/ות
החל מ-15/3/95 לעבודה בחקלאות
● 3 אחראי/ת משמרת בבית אריזה
● 1 מלגזן/נית
● 2 טרקטוריסטים ומפעילי ציוד חקלאי
● 1 איש אחזקה
לקבלת אינפורמציה - טל' 06-287102 שושו

דרושים/ות
★ **במבחים לגד"ש**
(עם רישיון טרקטור וניסיון בריסוסים)
★ **במבחים לתעשיה**
תנאים מצויינים טל' 07-807776

הלוח הירוק
פרסם דרך שמאכור
פרטים: 03-6388581/3/5

ספורט

עורך מוטי חביב

מוסקבה אינה מאמינה בזרים

בלי שני הזרים האמריקנים, צ'אק אוואנס ופטריק אדי, הצליחה צסק"א מוסקבה לנטל את שני הזרים של מכבי תל אביב, נוריס קולמן וראדיסאב צ'ורצ'יץ', לנצח 78:87, ולעלות למשחקי ההצלבה בסארגוסה, ספרד ● כואב, אבל צודק

□ שירות "על המשמר"

גם האוהד המושבע ביותר של מכבי תל אביב, שהתקשה לקבל אמש את ההדחה ממשחקי גביע אירופה לאלופות, בוודאי מתעורר הבוקר מפוכח יותר, מסתכל על עצמו דרך המראה, ואומר: "כואב, אבל צודק". בסיכום ראשוני של העונה האירופית צריכים להודות במכבי תל אביב שלא מגיע להם להיות בסארגוסה במשחקי ההצלבה. צסק"א, הלא קטלנית, שכבר נכנעה למכבי תל אביב כמה פעמים, וגם בעונה זו, בהחלט לא מפחידה, אבל אמש זה הספיק כדי להעניק לה את הכרטיס לספרד בזכות ניצחון צודק - 78:87, ולמכבי תל אביב נותר רק להעביר עוד 40 דקות פורמאליות מול בנפיקה ליסבון, לפני שכל הכוחות יתרכזו אך ורק בליגה שלנו.

אתמול, באולם במוסקבה, אמנם לא חזרה תסמונת המחצית השנייה מבחינת אחוזי הקליעה ומספר הנקודות - 44 נקודות במחצית השנייה - אבל נקודות תורפה אחרות, שהזכירו במידה מסויימת את המשחק מול לובליאנה, הכריעו את הכף, כמו למשל בעיית הכדורים החוזרים בהגנה ואיבודי הכדור.

צסק"א אינה מאמינה בזרים. לא רק בזרים שלה, צ'אק אוואנס ופטריק אדי, שנטשו את מוסקבה וחזרו לארצות הברית. היא לא מאמינה גם ביכולת הזרים של מכבי תל אביב, נוריס קולמן וראדיסאב צ'ורצ'יץ', שסיימו את המשחק עם תפוקה משולבת של 21 נקודות. וכשאתה מקבל משני הזרים שלך כמות נקודות שכל אחד מהם צריך להפיק לבדו, אולי זוהי תשובה טובה לשאלה הגדולה מה קרה אתמול לאלופה הישראלית, ברגע המכריע ביותר של העונה.

בחוריו של ירימין כבר הבהירו בפוזארו שאין להם בעיה להסתדר בלי זרים, אתמול הם חזרו על הבהרה זו, ומנגד גם ידעו להשאיר את נוריס קולמן על אפס נקודות במחצית הראשונה, ואת צ'ורצ'יץ' על 6 בלבד. אחוזי ההצלחה של קולמן את צ'ורצ'יץ' במחצית הראשונה היו - 10%!!! וזו לא טעות.

מנדב הנפלד היתה תקווה בעקבות היכולת במשחקים האחרונים. הסיכום של נדב הוא 7 כדורים חוזרים ואפס נקודות. במצב שכזה גם גיא גודס, עם אחוזים מדהימים בקליעות לשלוש, ודורון ג'מצ'י, אולי במשחקו הטוב בגביע האלופות, לא יכלו להושיע.

נכון שלמכבי תל אביב היו דקות בהן היא נראתה אופטימיות, אבל הסך הכל, וזה הרי מה שחשוב, ניצחה הקבוצה הטובה יותר, צסק"א מוסקבה.

מכבי תל אביב פתחה כצפוי בשמירה אישית ועד הדקה ה-11 נראה היה כי זה הולך להיות דווקא הערב של הצהובים. גודס בשלשות, והקפטן ג'מצ'י קבעו 9:14 בדקה ה-5. קולמן לא היה במשחק. המאמן מולי קצורין הבחין מיד בעובדה זו וצירף למשחק את מוטי דניאל במקומו.

תגובת הרוסים לפתיחה של מכבי תל אביב היתה הגנה קשוחה ואגרסיבית עם ביצוע עבירות בהתקפה. מהדקה התשיעית החלה הבריחה הרוסית. ריצה של 2:13 הפכה את הקערה על פיה. קצורין ניסה את ישראל אלימלך. אלימלך לא עזר, וטוב שלא הזיק, כי טרי פייר, שהוזנק מהספסל כדי להחליף את צ'ורצ'יץ', בפרוש כן הזיק.

הרוסים הבהירו מי הם בעלי הבית האמיתיים במוסקבה. הם עשו זאת בסידרת קליעות ובשליטה בכדורים החוזרים. במכבי תל אביב היו נסיונות של בודדים להציל את המשחק הזה.

שלוש דקות לפני סיום המחצית הראשונה היה יתרון צסק"א מראיג - 24:33, ומוטי דניאל ספג את העבירה השלישית שלו. גודס וג'מצ'י קלעו חמש נקודות רצופות - 33:29, אבל אקורד הסיום של המחצית הראשונה היה שייך לסאנוב, קורלין וארוב, שעם משחק הגנה קשה ולא מתפשר וקליעות מוצלחות קבעו 34:42 בהפסקה.

מוטי דניאל נכלל בחמישייה בפתיחת המחצית השנייה, במקום נוריס קולמן, אבל משחק ההתקפה של מכבי תל אביב היה מבולבל והרוסים עלו ליתרון 10 בדקה ה-23 - 39:49. היתרון הרוסי נשמר ונע בין 6 ל-10 נקודות. גם חזרתו של קולמן, בדקה ה-28, לא סימנה כל מפנה. הרוסים הגדילו את יתרונם ל-12 נקודות - 55:67. דורון ג'מצ'י וגיא גודס המשיכו לעשות את שלהם, אבל זה לא הספיק מול הרוסים האתלטיים הצעירים. גודס עוד צימצם ל-69:61 (דקה 32), אבל הרוסים קלעו חמש נקודות ללא מענה והעמידו את הלוח החשמלי על 61:74.

שלוש דקות לסיום נרשם יתרון השיא של צסק"א - 68:84. מהעמדה הזו כבר לא התכוונו המכבים לחזור, כך לפחות זה נראה לפי משחקם. כואב, אבל צודק.

צסק"א מוסקבה - מכבי תל אביב (34:42) 78:87

★ האולם במוסקבה. 5000 צופים. שפטו: זאנקאנלה (איטליה) והורידון (צרפת).
★ קלעו לצסק"א: סאנוב 23, קורלין 16, וארוב 12, קיסורין 8, קוראשוב 8, סמירידנוב 7, קאראסוב 6 וגריזין 6.
★ קלעו למכבי תל אביב: ג'מצ'י 25, גודס 22, צ'ורצ'יץ' 15, דניאל 7, קולמן 6 ופייר 3.

רומריו נופה מהנבחרת

כדורגלן השנה בעולם, החלוץ הברזילאי רומריו בן ה-28, נופה מהנבחרת, שתארח בשבוע הבא את סלובקיה, אחת מיריבותיה של ישראל במוקדמות אליפות אירופה.
רומריו אמר קודם לכן שאינו מעוניין להופיע בנבחרת, אלא בעוד שנה, אולם חזר בו והמאמן זאגאלו החליט לצרפו לסגל, אבל להפתעת כולם אמר שאם שחקן עושה טובות שהוא מופיע בנבחרת, מוטב שלא יופיע.

הטבלה

.1	פאורז	13	1024-1068	22
.2	פאנאתינייקוס	13	916-1000	22
.3	ריאל מדריד	13	931-996	22
.4	צסק"א	13	1077-1115	21
.5	מכבי ת"א	13	1029-1027	20
.6	פאוק	13	967-955	18
.7	לובליאנה	13	1027-951	16
.8	בנפיקה	13	1038-895	15

נצחונות לפוזארו ולריאל מדריד

ריאל מאדריד וסקאוליני פוזארו לא התקשו לנצח אמש כבית של מכבי תל אביב.
ריאל מאדריד הביסה בביתה את פאוק סלוניקי 52:69 וסקאווליני פוזארו הביסה בחוץ את בנפיקה ליסבון 69:88.

ניצחון לקליבלנד

במשחק צמוד ומרתק בליגת ה-NBA ניצחה קליבלנד את אורלנדו 99:100.
יתר התוצאות: אינדיאנה - וושינגטון 88:114; מינסוטה - פילדלפיה 97:101; שיקאגו - וושינגטון 92:107; פיניקס - פורטלנד 113:120; בוסטון - גולדן סטייט 115:116; לוס אנג'לס לייקרס - סיאטל 96:102.

גדי סלילת התפטר - יריב ורשיצקי יאמן את מכבי חיפה

□ יוסף גלזר

יריב ורשיצקי מונה אתמול למאמן קבוצת הכדורסל של מכבי חיפה מליגה לאומית ב' וכבר העביר אימון ראשון.
ורשיצקי החליף את גדי סלילת, שהתפטר אתמול בבוקר אחרי שהקבוצה ירדה מתחת לקו האדום. עם חילופי המאמנים חזר לתפקידו יו"ר הנהלת מחלקת הכדורסל, אילן פרלצווייג, שהתפטר מתפקידו אחרי ההפסד הביתי להפועל צפת.
יריב ורשיצקי, שאימן עד לפני שבועות אחדים את א.ס. רמת השרון, זכה לפני 3 שנים את מכבי חיפה לליגה לאומית א'. הוא יהנה משתי משכורות חודשיות ומענק השארות.

מחר מרוץ עין גדי

□ יצחק לביא

בעין גדי יתקיים מחר מרוץ עין גדי ה-13 ע"ש גיורא רון.
בשעה 13.00 יהיה מרוץ עממי ל-5 ק"מ, בשעה 13.30 מירוץ תחרותי לנוער ל-10 ק"מ ובשעה 14.30 מירוץ תחרותי ל-21.1 ק"מ.
מקום הזינוק יהיה במרחצאות עין גדי.
עד כה הבטיחו את השתתפותם 1000 רצים. בין הנרשמים עד כה צפוי הכוח הרב לאומי, קבוצה גדולה של מתליקי רוד בלייד וגם צוות "הכרואיות היחפות" - הספורטאיות האלופות של מועדון "מלם צור" הצפוני בהדרכתו של אנטוניו סגמורי, בן לאם ממוצא מלטי ולאב קתולי, שהוא ה-120 תיכון לא מפסיקים לרוץ למען אחוות העמים.
במישור התחרותי, הבטיחו השתתפותם מספר רצי חצי מרתון בכירים וידועי שם.
מרוץ עין גדי נכלל השנה בסל המתכונות אותו מציג משרד התיירות במסגרת "שנת השלום". בין השאר, יהיו רצים ממרוקו.
★ אליפות הפועל בשחייה אמנותית לצעירות תהיה במרכז ספורט קרית שלום, תרגילי חובה בשעה 10.30 ותרגילי רשות בשעה 14.30.

פיינל־פור

שני משחקים, שייערכו מחר במסגרת משחקי המחזור ה-19 בליגה הלאומית בכדורגל, יכולים לקבוע עובדות רבות משמעות על תואר אליפות המדינה. הראשונה בטבלה, הפועל פתח תקוה, מארחת את השנייה, מכבי תל אביב, ואילו המדורגת שלישית, מכבי חיפה, ממתינה בקרית אליעזר לקבוצת המקום הרביעי, הפועל באר שבע.

ניצחון פתח תקואי יוניק את הקבוצה לעמדה מצויינת. ניצחון פתח תקואי וניצחון באר שבעי בקרית אליעזר יהוו ציון דרך שבאם המושבות לא זוכרים דומה לו בשנים האחרונות.

בסבוב הראשון ניצחו בתוריו של אברהם גרנט, מכבי תל אביב, 0:4. מחר מוכנים בתל אביב לחתום על 0:1. המשחק בשעה 3, באיצטדיון הפועל בפתח תקוה, וישפוט בו עמית קליין.

המשחק באיצטדיון בקרית־אליעזר יתחיל בשעה 6 בערב ויועבר בשידור ישיר בערוץ 2. ישפוט: דני קורן. בסבוב הראשון לא הושגה הכרעה במשחק זה - 1:1.

דרבי הבית"ריות יהיה באיצטדיון טדי בירושלים בשעה 4. ירושלים תארח את תל אביב המוכה, שתתייצב למשחק עם מאמנה החדש, יעקב בן ניסן, המחליף את אברהם מרצ'ינסקי. בסבוב הראשון לא נכבשו שערים במשחק זה. ישפוט: מאיר לוי.

בשכונת התקווה תארח בני־יהודה את הפתעת העונה, הפועל בית־שאן. 0:0 במשחק הראשון, ישפוט: יוסף בנישתי.

לאיצטדיון בלומפילד תגיע האחרונה בטבלה, מכבי הרצליה, למשחק מול הפועל תל־אביב. הרצליה ניצחה בסבוב הראשון 0:2. ישפוט: חיים ליפקוביץ'.

הפועל "עירוני" ראשון לציון, שהכניסה בסבוב הראשון את הפועל חיפה 0:4, תארח מחר את החיפנים שרשמו בשבוע שעבר ניצחון ראשון בעידן ויקו חדד. ישפוט: אבנר כהן.

בנתניה קרב תחתית בין מכבי נתניה למכבי "עירוני" אשדוד שתחסר את החלוץ אלון מורחי המוצהב. (0:3, יהושע לויה).

משחק יחיד יהיה היום ובו תארח הפועל "צפרירים" חולון את מכבי פתח־תקוה, ללא שוערה המורחק גולן מלול. (2:2, אריה וולף).

השעה הראשית 15.00.

הטבלה הלאומית

לאחר 18 מחזורים

.1	הפועל פ"ת	18-29	36
.2	מכבי תל־אביב	20-38	35
.3	מכבי חיפה	22-38	33
.4	הפועל באר־שבע	20-30	30
.5	הפועל תל־אביב	21-27	29
.6	בני־יהודה	27-34	27
.7	בית"ר ירושלים	21-25	25
.8	הפועל בית־שאן	27-20	25
.9	עירוני ראשל"צ	20-21	22
.10	צפרירים חולון	28-25	22
.11	מכבי פ"ת	24-22	20
.12	הפועל חיפה	30-24	19
.13	מכבי נתניה	36-24	19
.14	עירוני אשדוד	28-23	18
.15	בית"ר תל־אביב	38-20	17
.16	מכבי הרצליה	38-19	14

הרופא יחליט אם קוזשווילי ישחק

□ משה רוזנברג

הפועל פ"ת תשלים הבוקר את הכנותיה למשחק העונה מספר 2 מול מכבי ת"א, באימון קצר שימשך 50 דקות ובו ינסה הקפטן, כני קוזשווילי, להתאמן.

הרופא, ד"ר כבר, ינרוק לאחר האימון את הכדורגלן ויקבע אם יוכל לשחק. אם קוזשווילי לא יוכל לשחק, ימלא את מקומו הרוסי אלכסנדר טולוב.

מבחינת הארגון למשחק הכל הושלם. המשטרה תכוון את התנועה לאיצטדיון שעתיים לפני הפתיחה. אתמול הוכשרו עוד 500 מקומות תלייה ועד כה כבר נמכרו 2000 כרטיסים, מה שמבטיח כבר היום 5000 צופים.

היו"ר גברי לוי מצפה כמובן למכור את כל 7000 הכרטיסים, הכנסה של מעל 200 אלף שקלים.

הלל לא ישחק

□ נפתלי כהן

יעקב הלל, המגן הבין לאומי של מכבי תל אביב, יחמיץ את המשחק מחר בפתח תקוה בשל פציעה בברכו. את מקומו ימלא הצעיר גיא נחמן.

שחקן נוסף שכבר הבראה לא ישולב בהרכב הפותח הוא החלוץ ניר סביליה שאתמול חש ברע. את מקומו ימלא הוותיק אלי דריקס שסיים ריצוי עונש הרחקה על צבירת כרטיסים צהובים.

בנוסף להלל וסביליה לא ישחק כמובן גם הקשר אבי נמני שהורחק בשבוע שעבר במשחק מול מכבי חיפה.

משחק העונה היום ביפו

גם בליגה הארצית צפוי היום, במסגרת משחקי המחזור ה-18, "משחק העונה" בו תארח מוליכת הטבלה, מכבי יפו, את השלישית הפועל אשדוד. המשחק בשעה 3 באיצטדיון "באמן" ביפו. בסיבוב הראשון ניצחה יפו 0:1. ישפוט: יצחק בן־יצחק.

שאר המשחקים היום: הפועל רמת־גן - מכבי קרית־גת (המכתש בגבעתיים, 1:3, דוד ברק); הפועל אשקלון - הפועל בת־ים (1:2, שי אוסדון).

מחר: ס.ג. נס־ציונה - הפועל חדרה (1:3, מוטי כשושה); הפועל כפר־סבא - שמשון (0:1, יעקב בן חמו); הפועל קרית־שמונה - הכח/מכבי רמת־גן (2:3, ניר בעבור); הפועל לוד - מכבי יבנה (2:4, אקרם ועבי).

השעה הראשית 15.00.

קרית אונו - יהוד, הרבה יותר מדרבי

המשחק המרכזי במחזור ה-18 בליגה א' יפגיש את מוליכת הטבלה הדרומית, הפועל יהוד, עם שכנתה, הפועל קרית־אונו. המשחק יהיה בקרית אונו וישפוט גסאן סולטן.

אלו משחקי הצפון היום: הפועל כפר־קנה - בני־סכנין (2.30); הפועל נצרת־עילית - הפועל גבעת־אולגה (2). מחר: מכבי אור־עקיבא - מכבי שפרעם (11.00); מכבי עפולה - מכבי אח"י נצרת; מכבי עוספיה - הפועל אום אל־פאחם; הפועל טירת־הכרמל - מכבי חדרה; הפועל עכו - מכבי טמרה; מכבי עכו - חופשית.

שאר משחקי הדרום, ב-2:30: מכבי רמת־עמידר - הפועל ירוחם; הפועל באר־יעקב - הפועל אור־יהודה; הפועל כפר־שלם - הפועל רליית אל כרמל (בלומפילד יפו). מחר: בית"ר באר־שבע - מכבי שעריים; הפועל מרמורק - בית"ר רמלה; הפועל מרחבים - מכבי לורוס חולון.

השעה הראשית 15.00.

מחר משחקי שמינית הגמר

שבעה ממשחקי שמינית גמר הגביע האנגלי יתקיימו מחר, ואילו המשחק המרכזי בין מנצ'סטר יונייטד ולידס יהיה ביום ראשון.

המשחקים מחר: ניו קאסל - מנצ'סטר סיטי; ליברפול - ווימבלדון; וולבס (ליגת המשנה) - לסטר; ק.פ.ר - מילוול (ליגת המשנה); ווטפורד (ליגת המשנה) - קריסטאל פאלאס; טוטנהאם - סאותאמפטון.

האנגלים בסכנת הדחה מגביעי אירופה

התאחדות הכדורגל האירופית דורשת מהתאחדויות הכדורגל של אירלנד ואנגליה דו"ח מיידי על התקרית האלימה שהיתה שלשום בערב במשחק הידידות בין נבחרות אנגליה ואירלנד, שהופסק בדקה ה-27.

כתוצאה מהתקרית האלימה נזקקו 50 אוהדים לאישפוז בבית החולים ואילו יותר מ-40 איש נעצרו.

באנגליה חוששים שאירוח משחקי אליפות אירופה בשנה הבאה יבוטל ויועתק למקום אחר בגלל החשש לאלימות אוהדי הכדורגל הגרועים ביותר באירופה. זה 31 שנה שהאלימות כה קשה פקדה את בירת אירלנד.

האנגלים גם חוששים מהרחקת כל קבוצותיהם ממשחקי גביעי אירופה.

הליגה מתחדשת

לאחר פגרה בת תשעה שבועות מתחדשת מחר הליגה הגרמנית. אלופת הסתיו, דורטמונד, תשחק במינכן נגד מינכן 1860.

יתר המשחקים: בוכום - באיירן מינכן; מנשנגלדבאך - שאלקה; קייזרסלאוטרן - לברקוזן; קלן - פרנקפורט; המבורג - שטוטגארט; דיסבורג - ורדינגן; פרייבורג - קרלסרוהה; ברמן - דרזדן.

העמקים/זבולון מתארחת בבת ים

□ גבי חביב

מוליכת ליגה לאומית א' בכדורעף, קבוצת הפועל מטה אשר, תצא מחר לקיבוץ עין שמר, למשחק נגד הפועל המעפיל/מנשה. המשחק בשעה 7.

השנייה, הפועל העמקים/זבולון, תתארח בבת ים, אצל הפועל. משחק זה יתחיל בשעה 8.

מכבי תל אביב תארח את הפועל קרית אתא בשעה 8 באולם בנוה אליעזר, והפועל כפר סבא תטייל לניצחון מול מכבי הרצליה באולם במרכז אלון. משחק זה יתחיל בשעה 7.